

”Turhaa käyttää pitkiä sanoja kun voi lyhyitä käyttää”

Mynämäkeläisten nuorten murrekäsitteet ja -asenteet

Sofia Laine

Pro gradu -tutkielma

Kielen oppimisen ja opettamisen tutkinto-ohjelma, suomen kieli

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Huhtikuu 2023

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck –järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Kielen oppimisen ja opettamisen tutkinto-ohjelma, suomen kieli

Sofia Laine

”Turhaa käyttää pitkiä sanoja kun voi lyhyitä käyttää” – Mynämäkeläisten nuorten murrekäsitykset ja -asenteet

Sivumäärät: 66 s., 7 liites.

Tässä tutkielmassa tutkimusaiheena on 12–18-vuotiaiden mynämäkeläisten havainnot ja käsitykset murteista sekä asenteet murteita kohtaan. Lisäksi tarkastelen nuorten käsityksiä heidän omasta kielimuodostaan.

Tutkimuksen teoreettisena taustana on kansanlingvistiikka, jossa tutkimuskohteena on tavallisten kielenkäyttäjien kielikäsitykset ja -asenteet. Vielä tarkemmin tutkimukseni edustaa kansandialektologiaa, jossa tutkitaan murteita kansanlingvistisestä näkökulmasta. Teoriani pohjaa osittain Dennis R. Prestonin kahteen taksonomiaan: nelijakoon tavallisten kielenkäyttäjien kielitietoisuudesta (1996) sekä kaksitasoiseen metakielen malliin (1998), jossa metakieli jaetaan metakieleen 1 eli puheeseen kielestä ja metakieleen 2 eli puheeseen kielenkäyttäjistä. Lisäksi hyödynnän nuorten metakielen analyysissa Marjatta Palanderin ja Aila Mielikäisen (2014) tutkimusta suomalaisten metakielestä.

Hyödynnän tutkimuksessa perinteisiä kansandialektologisia menetelmiä. Aineistona tutkimuksessa on 70 informantin vastaukset tekemääni kyselylomakkeeseen, jonka pohjana on Palanderin (2011) kansanlingvistinen tutkimus ja sen kysymyspatteristo. Tutkimuskysely koostui kolmesta osasta: murrementaalikarttatehtävästä, murteellisten sarjakuvatekstien kääntämisestä yleiskielelle sekä avokysymyksistä.

Tutkielmani perusteella vaikuttaa siltä, että mynämäkeläiset nuoret tunnistavat murteita ja niiden piirteitä hyvin samaan tapaan kuin kansanlingvistikissa tutkimuksissa on aikaisemmin havaittu. Nuoret havaitsivat murteista useita eri piirteitä, joista suurin osa oli lounaismurteiden yleisimpiä piirteitä. Lisäksi valtaosa havainnoista oli lingvistisen tiedon perusteella oikeita. Murrepiirteiden tiedostettavuus kuitenkin näyttää vaihtelevan jonkin verran. Sekä murrementaalikarttojen että avokysymysten perusteella kaikkein tarkimmat havainnot liittyvät oman kotiseudun kielimuotoon.

Kieleen liittyvät asenteet sen sijaan vaikuttavat olevan enemmän neutraaleja kuin aikaisemmissa tutkimuksissa on osoitettu, ja asenteelliset arvioinnit eroavat myös aikaisemmista tutkimuksista. Tähän vaikuttanee osittain vastaajien nuori ikä: heillä ei välttämättä ole kovin paljoa kokemuksia ja tietoa muista murteista tai kielikontakteja lounaismurteiden ulkopuolella. Vaikka monet murteiden kuvauksista ovat positiivisia, Helsingin kielimuodot erottuvat joukosta suurella määrällä negatiivisia kuvauksia. Mynämäkeläistä kielimuotoa nuoret kuvasivat lähinnä positiivisesti, ja valtaosa vastaajista kertoi pitävänsä siitä. Tutkimuksen perusteella vaikuttaa siltä, että mynämäkeläisten nuorten kieliasenteet ovat melko yhtenäisiä.

Avainsanat: kansanlingvistiikka, kansandialektologia, kielelliset asenteet, murre, lounaismurteet.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimuksen taustaa	4
1.2	Aineisto, tutkimuskysymykset ja työn kulku	6
2	Teoreettinen tausta	8
2.1	Kielikäsitusten ja -asenteiden tutkimus	8
2.2	Lingvistien ja tavallisten kielenkäyttäjien käsityksiä murteista	11
2.3	Kansanlingvistiikan ja -dialektologian metodeja	15
3	Suomen murteet lingvistien ja tavallisten kielenkäyttäjien näkökulmasta	17
3.1	Suomen murrealuejako	17
3.2	Lounaismurteet	19
4	Aineisto ja metodit	22
4.1	Pilottitutkimus	22
4.2	Tutkimusaineiston keruu	22
4.3	Aineiston rajaus ja metodit	26
5	Murteisiin liittyvät käsitykset	29
5.1	Murteiden tunnistaminen ja nimeäminen	29
5.1.1	Murrealueiden rajaaminen ja nimeäminen	29
5.1.2	Oman kielimuodon nimeäminen ja kielimuotoon liittyvät käsitykset	35
5.2	Murrepiirteiden tiedostaminen ja tunnistaminen	40
5.2.1	Havainnot murrepiirteistä	40
5.2.2	<i>si</i> -imperfekti ja <i>Mynämäki</i> -nimen taivutus	45
6	Murteiden miellyttävyyden ja arviointi	49
7	Lopuksi	59
	Lähteet	63
	Liitteet	67
	Liite 1. Tutkimuslomake	67

1 Johdanto

Suomalaisessa lingvistiikassa on jo pitkään yhtenä kiinnostuksen kohteena ollut kieliin liittyvät käsitykset ja asenteet. Näihin liittyvät kysymykset kuuluvat kansanlingvistiikan alaan, jossa tutkitaan tavallisten kielenkäyttäjien kieliasenteita ja -käsityksiä.

Kansanlingvistiikan yhtenä osa-alueena on kansandialektologia, joka keskittyy samoihin asioihin erityisesti murteiden näkökulmasta.

Kansandialektologista tutkimusta on Suomessa tehty paljon, mutta länsimurteita ja erityisesti lounaismurteita koskevia kielikäsitteitä on tutkittu vain vähän verrattuna itämurteisiin kohdistuviin käsitteisiin (Vaattovaara 2009: 27; Kurki 2021: 8). Tämä tutkimus paikkaa tuota aukkoa tutkimuskentällä: tutkielman tutkimuskohteena ovat mynämäkeläisten nuorten käsitykset Suomen murteista sekä heidän asenteensa murteita kohtaan.

1.1 Tutkimuksen taustaa

Mynämäki on vajaan 8 000 asukkaan paikkakunta Varsinais-Suomessa. Maantieteellisesti Mynämäki sijaitsee lähellä kahta suurta lounaismurteiden alueella olevaa kaupunkia: Turkuun on Mynämäestä matkaa noin 30 kilometriä ja Raumalle noin 60. Mynämäki on yhdistynyt aikoinaan kahden eri naapurikunnan kanssa, 1977 Karjalan kunnan ja 2007 Mietoisten kunnan kanssa. Mynämäen nykyisiä naapurikuntia ovat Masku, Nousiainen, Turku, Aura, Pöytyä, Eura, Laitila ja Vehmaa.¹ Olen aikaisemmin tutkinut mynämäkeläisten kielenkäyttöä kansanonomastistesta näkökulmasta kandidaatintutkielmassani (Laine 2021), mutta tietääkseni muita tutkimuksia mynämäkeläisten kielenkäytöstä ei 2000-luvun alun jälkeen ole tehty.

Vaikka mynämäkeläisten kielenkäyttöä ei tästä näkökulmasta ole aikaisemmin tutkittu, ovat nuorten kielikäsitteet ja asenteet olleet Suomessa yleinen tutkimusaihe kansanlingvistiikassa. Pitkään Suomessa tehdyt sosio- ja kansanlingvistiikan tutkimukset ovat kuitenkin olleet pääasiassa opinnäytetöitä, ja lisäksi nuoruus on niissä käsitetty hyvin laajasti: nuoret ovat tutkimuksesta riippuen olleet iältään 10–30-vuotiaita (Lappalainen 2001: 76). Tämä tutkimus jatkaa siten pitkälti suomalaisen kansanlingvistisen tutkimuksen perinnettä.

---

¹*Mynämäen identiteettitarina* (2019) on tehty osana Varsinais-Suomen ja Etelä-Savon yhteistä Välineitä taajamien elinvoimaisuuteen ja uusiutumiseen -hanketta, ja se pitää sisällään tietoa Mynämäestä ja sen historiasta. Hanke on luettavissa osoitteessa <https://v-sliitto.maps.arcgis.com/apps/Cascade/index.html?appid=5bee60da00e64421bfb3d770ba73bdd> .

Koska kansanlingvistinen tutkimus on pitkään painottunut Itä-Suomeen, tämä tutkielma täydentää kuvaa lounaissuomalaisten murrekäsitteistä ja -asenteista.

Tutkimuksen teoreettinen tausta on siis kansanlingvistiikassa ja tarkemmin vielä kansandialektologiassa. Tutkielmani teoria pohjautuu kansanlingvistiikan yhdysvaltalaisen pioneerin Dennis R. Prestonin kahteen taksonomiaan: nelijakoon kielenkäyttäjien kielitietoisuudesta (Preston 1996) sekä tavallisten kielenkäyttäjien metakielen jakoon metakieliin 1 ja 2 (Preston 1998; Niedzielski–Preston 2000). Metakielellä 1 Preston tarkoittaa puhetta kielestä ja metakielellä 2 puhetta kielenkäyttäjistä (Niedzielski–Preston 2000: 302–314). Näitä Prestonin luokitteluja on käytetty paljon suomalaisessakin kansanlingvistisessä tutkimuksessa (ks. esim. Vaattovaara 2009; Palander 2011). Lisäksi hyödynnän aineistoni analyysissa uudempaa, Aila Mielikäisen ja Marjatta Palanderin (2014) kattavaa tutkimusta suomalaisten ei-lingvistien metakielestä murteisiin liittyvässä puheessa. Mielikäisen ja Palanderin tutkimus tarjoaa melko tuoreen näkökulman sekä työkaluja suomen kielestä tehtävään kansanlingvistiseen tutkimukseen. Erityisesti hyödynnän tutkimuksessani Mielikäisen ja Palanderin (2014: 79–107) esittämää luokittelua, joilla heidän mukaansa suomalaiset tyypillisesti arvioivat ja luonnehtivat murteita. Esittelen teoriataustaani tarkemmin luvussa 2.

Lingvistien ja tavallisten kielenkäyttäjien tavat ajatella kieltä ja käsittää kielen ilmiöitä eroavat toisistaan, ja kansanlingvistisen tutkimuksen myötä nousee usein esiin keskeisiä eroja ajattelutavoissa (Palander 2011:13). Kansanlingvistiikassa on huomattu, että tavalliset kielenkäyttäjät voivat tehdä kielestä havaintoja, joita lingvistit eivät ole välttämättä huomanneet. Ei-lingvistit voivat esimerkiksi huomata jonkin piirteen muutoksen ennen kielitieteilijöitä. (Palander 2011: 178.) Muun muassa nämä seikat tekevät kansanlingvistiikasta sekä kiinnostavan että tarpeellisen lähtökohdan tutkimukselle.

Ikää on pidetty sosiolingvistisen tutkimuksen alkuajoilta asti yhtenä tärkeimpänä kielen variaatioon vaikuttavana tekijänä. Nuoret kielenkäyttäjät suosivat yleensä laajalevikkisiä variantteja, ja toisaalta he myös luopuvat herkimmin vanhoista murrepiirteistä. Nuorilla iän on ajateltu tuovan mukanaan myös jonkinlaista kapinointia, sillä nuoret saattavat haluta erottua vanhemmistaan ja vanhemmista sukupolvista poikkeavalla kielenkäytöllä. Nuorten kielenkäyttäjien joukko ei kuitenkaan ole homogeeninen, vaan iän lisäksi kielenkäyttöön vaikuttaa myös monia muita syitä. (Mielikäinen 1986; Lappalainen 2001: 77.) Myöskään sukupuolierot eivät ole nuorten kohdalla yhtä suuria: tutkimusten mukaan miehet suosivat

naisia enemmän alueellisia puhekielen variantteja, mutta nuorten tyttöjen ja poikien kielenkäytön välillä ei ole suuria eroja (Lappalainen 2001: 84–86). Ikä siis selvästi vaikuttaa monin tavoin kielenkäyttöön, minkä vuoksi on mielenkiintoista tutkia, millaisia ovat nuorten kielikäsitteet ja -asenteet ja näkykö nuori ikä niissä. Koska nuorten poikkeava kielenkäyttö on aina herättänyt kielteisiä tunteita vanhemmissa sukupolvissa (Lappalainen 2001: 74), on myös kiintoisaa tarkastella nuorten mielipiteitä muiden kielenkäytöstä.

Useissa tutkimuksissa on osoitettu, että murteen tuttuus vaikuttaa ei-kielitieteilijöiden arvioihin murteen esteettisyydestä (esim. Palander 2011: 134–135). Nuorilla kielikontaktit oman kotiseudun ulkopuolelle ovat todennäköisesti vähäisempiä kuin vanhemmilla kielenkäyttäjillä, ja toisaalta myös murteiden kohtaaminen esimerkiksi median ja populaarikulttuurin välityksellä on viime vuosikymmenien aikana muuttanut muotoaan. 2000-luvulla kasvaneet nuoret törmäävät vähenevissä määrin eri murteisiin televisiossa tai radiossa, ja sosiaalisessa mediassa käytettävä kieli suosii laajalevikkisiä puhekielisyyskäsitteitä. Toisaalta nuoret voivat olla internetin kautta tekemisissä monien erilaisten kielimuotojen – ja kielten – kanssa. Edellä mainittujen syiden vuoksi on myös kiinnostavaa tutkia nuorten asenteita kieltä kohtaan ja arvioita kielestä.

1.2 Aineisto, tutkimuskysymykset ja työn kulku

Tutkimuksen aineistona on itse tekemäni kyselylomakkeen vastaukset, jotka on kerätty mynämäkeläisen peruskoulun Laurin koulun oppilailta sekä Mynämäen lukion opiskelijoilta äidinkielen ja kirjallisuuden oppitunneilla. Kyselylomakkeen laatimisessa olen hyödyntänyt pitkälti Palanderin (2011) kansanlingvistisen tutkimuksen kysymyspatteristoa sekä muita perinteisiä kansanlingvistisiä aineistonkeruumenetelmiä. Lisäksi tein ennen varsinaisen tutkimusaineiston keruuta pilottitutkimuksen, joka auttoi minua kyselyn laatimisessa.

Tutkimuskyselyssä oli kolme eri osiota. Ensimmäisessä osiossa vastaajien tuli tehdä kansanlingvistiikassa perinteinen murremiellekarttatehtävä sekä asettaa yhdeksän paikkakunnan puhettavat miellyttävyysjärjestykseen. Toisessa osiossa tuli muuttaa murteellinen sarjakuva yleiskielelle sekä arvioida sarjakuvien kieltä annetulla asteikolla. Kolmannessa osiossa oli tyypillisiä kansanlingvistisen tutkimuksen avokysymyksiä. (Ks. liite 1.) Aineisto koostuu yhteensä 70 mynämäkeläisen 12–18-vuotiaan nuoren vastauksista.

Mynämäkeläisten nuorten kielenkäytössä minua kiinnostavat perinteiset kansanlingvistiset tutkimuskohteet: havainnot ja käsitykset kielestä sekä asenteet kieltä kohtaan. Koska lähestyn aihetta murteiden näkökulmasta, tutkimuskysymyksiksi ovat muotoutuneet seuraavat:

1. Miten nuoret tunnistavat ja nimeävät Suomen murteita? Miten nuoret nimeävät ja käsittävät oman kielimuotonsa?
2. Mitä piirteitä nuoret tunnistavat Mynämäen puhetavasta?
3. Millaisia ovat nuorten kielelliset asenteet ja mielipiteet sekä mynämäkeläistä kielimuotoa että muita Suomen murteita kohtaan?

Hypoteesini aikaisempien kansanlingvistisen tutkimusten perusteella on, että nuoret pystyvät tutkimuskyselyn eri tehtävissä tunnistamaan erilaisia piirteitä ja variaatiota, mutta havainnot eivät välttämättä ole kovin tarkkoja tai yksityiskohtaisia. Oletan myös, että he pystyvät muuttamaan murteelliset sarjakuvat kyselylomakkeen osiossa B (ks. liite 1) yleiskielelle, mutta eivät pysty välttämättä nimeämään tai tunnistamaan vastaavia piirteitä kyselylomakkeen avoimissa kysymyksissä.

Luvussa 2 esittelen tarkemmin työn teoreettista taustaa eli kansanlingvistiikkaa ja kansandialektologiaa sekä aikaisempaa Suomessa tehtyä tutkimusta. Kolmannessa luvussa kerron Suomen murteista niin lingvistien kuin ei-lingvistien näkökulmasta. Lisäksi esittelen erityisesti lounaismurteita, joiden alueella Mynämäkikin sijaitsee. Luvussa 4 kerron aineistosta ja sen keruusta, minkä jälkeen luvussa 5 esittelen kielenpiirteiden tunnistamista, tiedostamista sekä vastaajien piirtämiä murremiellekarttoja. Murteisiin kohdistuvista asenteita luokittelen ja esittelen luvussa 6. Viimeisessä luvussa 7 esitän vielä yhteenvedon, päätelmiä sekä pohdintoja tutkimuksen onnistumisesta.

2 Teoreettinen tausta

Tämän tutkimuksen teoreettinen tausta on kansanlingvistiikassa sekä kansandialektologiassa, jotka pohjautuvat sosiolingvistiikkaan ja murteentutkimukseen eli dialektologiaan. Sekä sosiolingvistiikassa että dialektologiassa on jo pitkään oltu kiinnostuneita kielellisistä asenteista ja käsityksistä. Jo 1930- ja 40-luvuilla Hollannissa sekä 1950-luvulla Japanissa tutkittiin tavallisten kielenkäyttäjien murrekäsityksiä, ja 1960-luvun tienoilla syntyneessä sosiolingvistiikassa on alusta asti oltu kiinnostuneita kielen eri variantteihin kohdistuvista asenteista ja niiden vaikutuksesta kielen kehitykseen. Näiden tutkimusten pohjalta syntyi 1980-luvulla Yhdysvalloissa kansandialektologia ja myöhemmin kansanlingvistiikka, joiden keskiössä ovat tavallisten kielenkäyttäjien kielitietoisuus sekä asenteet kieltä kohtaan. (Palander 2011: 11–13; Räsänen–Palander 2015: 4–5.)

Suomalaisen sosiolingvistiikan tutkimukseen katsotaan yleisesti alkaneen 1970-luvulla Nykysuomalaisen puhekielen murros -hankkeesta, minkä myötä alkoi vähitellen myös kielellisten asenteiden tutkimus Suomessa (Lappalainen 2001: 76; Mielikäinen-Palander 2002: 86; Mantila 2008: 64). Varsinainen kansanlingvistinen tutkimus alkoi suomen kielen kohdalla kuitenkin vasta 2000-luvulla Palanderin (2001) sekä Mielikäisen ja Palanderin (2002) tutkimuskatsausten myötä (Palander 2011: 13). Sittemmin fennistiikassa on tehty muutamia laajempiakin kansanlingvistisiä tutkimuksia sekä väitöskirjoja (esim. Vaattovaara 2009; Nupponen 2011; Palander 2011). Seuraavissa alaluvuissa 2.1 ja 2.2 esittelen tarkemmin kansanlingvistiikkaa ja -dialektologiaa sekä aikaisempaa tutkimusta.

2.1 Kielikäsitysten ja -asenteiden tutkimus

Kansanlingvistiikka (*folk linguistics*) sijoittuu tutkimusalana sosiolingvistiikan ja dialektologian välimaastoon. Siinä kiinnostuksen kohteena ovat yleisesti ei-kielitieteilijöiden havainnot ja käsitykset kielestä sekä suhtautuminen ja asenteet kieltä kohtaan. (Vaattovaara 2009: 27; Mielikäinen–Palander 2014: 17.) Niedzielskin ja Prestonin (2007: 5) mukaan periaatteessa kaikkia kielen osa-alueita voidaan tutkia kansanlingvistisestä näkökulmasta, mutta useimmiten kansanlingvistiset tutkimukset keskittyvät murteisiin. Kansanlingvistiikan alle kuuluu kuitenkin muitakin kansanlingvistisiä tutkimusaloja, kuten nimistöhavaintoja ja -käsityksiä tutkiva kansanonomastiikka. (Palander 2011: 12.)

Kansanlingvistiikassa tutkimuksen kohteena on siis tavallisten kielenkäyttäjien kielitietoisuus sekä kielenkäyttöä koskevat asenteet. Usein kansanlingvistissä tutkimuksissa tarkastellaankin

myös sitä, millaiset kielenpiirteet kiinnittävät tavallisten kielenkäyttäjien huomion (Palander 2001: 150). Siten tutkimukseni voidaan katsoa sijoittuvan tiedostamistutkimuksen kentälle, joskaan tällaista nimeä ei aina ole käytetty. Tiedostamistutkimukset perustuvat erilaisiin tiedostamistesteihin, jollaiseksi myös tämän tutkimuksen kyselylomaketta voidaan kutsua. Tiedostamistutkimusta ovat tehneet pro gradu -tutkielmissaan viime vuosina muun muassa Lotta Aarikka (2014), Nelli Mäkitalo (2020) ja Saija Särkölä (2020).

Tiedostettuja, havaittavia ja silmiinpistäviä kielen piirteitä on useissa kansanlingvistissä tutkimuksissa kutsuttu *salienteiksi* (ks. esim. Räsänen–Palander 2015; Kurki 2018). Salienssi on kielitieteessä määritelty useilla eri tavoilla, ja salienssin merkitystä on myös pohdittu useissa eri tutkimuksissa. Tutkimuksissa on esimerkiksi pyritty selvittämään salienssin vaikutusta piirteiden väistymiseen ja säilymiseen (Räsänen–Palander 2015: 6). Nojaan tässä tutkimuksessa perinteisen määrittelyn lisäksi Péter Ráczin (2013: 2–4) käsitykseen, jonka mukaan salientti piirre voi olla tiedostetun lisäksi myös tiedostamaton. Salienssia arvioidessa tulee myös ottaa huomioon, että salienssi riippuu kielenkäyttäjistä: erilaiset piirteet näyttäytyvät salienteina lingvisteille ja tavallisille kielenkäyttäjille. Esimerkiksi tavalliset kielenkäyttäjät saattavat pitää murteellisina kokonaisia sanoja, kun taas lingvistit määrittelevät tarkemmin, mikä yksittäinen piirre tekee sanasta murteellisen. (Palander 2011:15–16.) Lisäksi Rácz (2013: 2–4) on esittänyt, että myös kielenulkoiset sosiaaliset tekijät vaikuttavat piirteen näyttäytymiseen salienttina.

Tavalliset kielenkäyttäjät kiinnittävät yleensä kielessä huomiota variaatioon, ja erityisesti piirteisiin, joita ei ole heidän omassa kielenkäytössään (ks. esim. Palander 2011: 170). Hallidayn (1978: 31–35) mukaan kielenkäyttö varioi kahdella tavalla. *Diatyyppinen* eli *tilanteinen* vaihtelu tarkoittaa kielenkäyttäjän rekisterikohtaista vaihtelua tilanteen perusteella. *Dialektaalinen* vaihtelu taas on *käyttäjäkohtaista* variaatiota. Siihen vaikuttavat sekä kielenkäyttäjien sosiaaliset taustatekijät, kuten asuinalue, ikä, sukupuoli, koulutustaso ja luokka, että sosiaaliseen vaihteluun liittyvät asenteet. (Halliday 1978: 31–35.) Lappalainen (2004: 32) huomauttaakin, että dialektaaliseen vaihteluun kuuluu sekä sosiaalinen että alueellinen ulottuvuus. Lisäksi kytkeytyminen kielenulkoisiin sosiaalisiin tekijöihin on yhteistä sekä dialektaaliselle että diatyyppiselle variaatiolle. Tutkimuksessa onkin otettava huomioon, että tilanteisen ja käyttäjäkohtaisen variaation raja ei ole aivan selvä, vaan ne ovat useimmiten osittain päällekkäisiä. (Paunonen 1982: 36–38.)

Lingvistiikassa *asenne* käsitetään yleensä hyvin väljästi, ja sen määrittely perustuu useimmiten sosiaalipsykologiaan. Vaikka eri kielentutkimuksen suuntausten määrittelyt saattavat erota toisistaan, niille on yhteistä asenteiden käsittäminen sisäsyntyisyyden sijasta sosiaalistumisten myötä opituksi asiaksi. Lisäksi asenteiden rakenteen ajatellaan yleisimmin muodostuvan kolmesta komponentista: kognitiivisesta, evaluoivasta ja konatiivisesta. Kognitiivinen komponentti viittaa tietoon ja käsityksiin, joita kielenkäyttäjillä on kielestä. Murteita tutkiessa esimerkiksi käsitykset murrealuejaosta ja murrepiirteistä kuuluvat kognitiivisen komponentin alueelle. Toinen asennekomponentti on evaluoiva eli emotionaalinen komponentti, joka liittyy kielen aiheuttamiin tunteisiin. Konatiivinen eli toiminnallinen komponentti taas koskee sitä, miten asenteet aiheuttavat muutoksia kielenkäytössä. (Deprez–Persoons 1987: 128–130; Mielikäinen–Palander 2002: 88.) Omassa tutkimuksessani näkyvät erityisesti kognitiivinen sekä evaluoiva komponentti. Joitakin piirteitä konatiivisesta komponentista on myös havaittavissa aineistossa, mutta asenteiden aiheuttamien kielenkäytön muutosten tutkiminen vaatisi tarkempaa tutkimusta sekä erilaisia kysymyksenasetteluita.

Asenteiden tutkimukseen liittyy läheisesti myös *kielilyhteisön* käsite. Kielilyhteisöllä tarkoitetaan William Labovin (1972: 120) mukaan kielenkäyttäjiä, jotka samaistuvat samoihin kielellisiin asenteisiin ja hyväksyvät samat kielelliset normit. Tälle Labovin perinteiselle määritelmälle on kuitenkin esitetty myös paljon muita vaihtoehtoja. Kielilyhteisön voidaan myös esimerkiksi ajatella koostuvan puhujista, jotka käsittävät paikalliset kielenkäytön normit samalla tavalla. Perinteisesti kielilyhteisöt rajataan maantieteellisesti, vaikkakin kielilyhteisön rajaaminen ennen tutkimusta perustuu pelkkään hypoteesiin. (Vaattovaara: 23–25.) Samaan tapaan olen itsekin tässä tutkimuksessa rajannut mynämäkeläisten kielilyhteisön maantieteellisesti kunnan rajojen mukaan. Lisäksi esimerkiksi Paunonen (1982: 36) huomauttaa, ettei kielilyhteisö ole yhtenäinen joukko ja että se voidaan jakaa vielä pienempiin osiin. Siten tämän tutkimuksen vastaajien voidaan ajatella tarkemmin rajattuna kuuluvan nuorten mynämäkeläisten kielenkäyttäjien kielilyhteisöön.

Tässä tutkimuksessa tarkoitan termeillä *tavallinen kielenkäyttäjä* ja *-puhujia*, *ei-lingvisti* sekä *ei-kielilitieteilijä* henkilöitä, jotka eivät ole opiskelleet kielitieteitä. Termien käyttöä on pohdittu useissa kansanlingvistissä tutkimuksissa (ks. esim. Palander 2011), ja muita käytettyjä nimityksiä ovat muun muassa *maallikko*, *naiivi kielenpuhujia* (*naive speaker*), ja *kansanlingvisti* (*folk linguist*) (Palander 2011: 13). Palanderin (2011: 13) mukaan nimityksiä tavallinen kielenkäyttäjä, ei-lingvisti ja ei-kielilitieteilijä voidaan kuitenkin käyttää

yksiselitteisesti toistensa synonyymeina, minkä vuoksi olen päätenyt tässä tutkimuksessa käyttämään kyseisiä termejä.

2.2 Lingvistien ja tavallisten kielenkäyttäjien käsityksiä murteista

Kansandialektologiassa (*perceptual dialectology*) tutkimuskohteena on kansanlingvistiikkaa rajatun tavallisten kielenkäyttäjien käsitykset murteista ja asenteet niitä kohtaan.

Kansandialektologiassa siis yhdistyvät murteentutkimus sekä kansanlingvistinen kiinnostus tavallisten kielenkäyttäjien kielihavainnoista ja -käsityksistä. Kansandialektologia on kansanlingvistiikan harjoitetuin tutkimusala (Palander 2011: 11–12).

Kansandialektologian peruskäsitteitä ovat muun muassa *yleiskieli*, *puhekieli*, ja *murre*, mutta ne ovat kuitenkin jokseenkin ongelmallisia. Lingvistit ja tavalliset kielenkäyttäjät käsittävät ne eri tavoin, eikä kummassakaan ryhmässä ole yksiselitteisiä selityksiä käsitteille. Käsitteitä ei myöskään aina määritellä samasta näkökulmasta, vaan niiden määrittelyperusteet saattavat erota hyvinkin paljon toisistaan. Esimerkiksi Hurtan (1999: 56) mukaan puhekieli viittaa ensisijaisesti kielen tuottotapaan, kun taas yleiskieli määrittyy kielen normitettujen rakenteiden ja sanaston perusteella.

Tavallisten kielenkäyttäjien määrittelyt perustuvat yleisimmin kielen jakamiseen murteeksi ja yleiskieleksi (Mielikäinen–Palander 2014: 39). Usein ei-kielitieteilijät käyttävät sanaa *kirjakieli* yleiskielen synonyymina, mutta tämäkään ei ole täysin yksiselitteistä (Palander 2001: 91–91). Tämä näkyy omassa tutkimuksessani esimerkiksi seuraavissa vastauksissa tutkimuskyselyn kysymykseen ”1. Millaista kieltä itse puhut?” (ks. liite 1).

(1) Yleiskielistä, koska kirjakieli on ärsyttävää (7. lk)

(2) Itse puhun mielestäni normaalisti. Enemminkin yleiskieltä kuin kirjakieltä.
(L3. vsk)

Esimerkeissä 1 ja 2 näkyy, että kumpikaan vastaaja ei pidä yleiskieltä ja kirjakieltä toistensa synonyymeina. Vastauksista ei kuitenkaan selviä, miten vastaajat käsittävät nämä kielimuodot. Palanderin (2011: 15) mukaan onkin yleistä, että kansandialektologisessa tutkimuksessa jää osittain epäselväksi, mitä vastaajat tarkoittavat kieltä koskevilla kommentaillaan. Käsitteiden monitulkintaisuudesta huolimatta tavallisilla kielenkäyttäjillä on yleensä tapana jakaa kieli norminmukaiseen kieleen sekä murteisiin, jotka ovat useimmiten toisilleen vastakkaisia kielimuotoja (Mielikäinen–Palander 2002: 91–92). Puhekielellä ei-lingvistit taas tarkoittavat monia eri kielimuotoja, esimerkiksi omaa puhekieltään, yleisesti

puhuttua kieltä tai jotakin tarkemmin määrittelemätöntä neutraalia kieltä (Mielikäinen–Palander 2014: 41).

Ei-lingvistien ja kielitieteilijöiden eriävät näkemykset tulevat esiin myös murteisiin liittyvissä käsityksissä. Ensinnäkin lingvistiikassa murteena pidetään kielimuotona, jota saman kielen eri murteiden puhujat pystyvät ymmärtämään (Mielikäinen–Palander 2014: 33). Lisäksi kielitieteilijät käsittävät kielen abstraktiona, joka koostuu erilaisista varieteeteista, kuten murteista, sekä keskenään varioivista idiolekteista eli yksilöiden kielimuodoista. Ei-lingvistit käsittävät kielen kuitenkin ideaalina abstraktiona, ja normitettua yleiskieltä he pitävät ”oikeana” kielimuotona. Näin ollen tavalliset kielenkäyttäjät käsittävät murteet useimmiten poikkeavina, virheellisinä ja huonompina kielimuotoina, kun taas lingvistinen käsitys on objektiivisempi: kielen eri muodot ovat samanarvoisia. (Preston 1998: 90–91; Palander 2011: 13–14.)

Ei-kielitieteilijöiden murrekäsitykset pohjautuvat kielitietoisuuteen (Mielikäinen–Palander 2014: 18). Prestonin (1996) mukaan tavallisten kielenkäyttäjien kielitietoisuus asettuu jatkumolle, ja hän on luonut neljän näkökulman luokittelun, jolla tätä kielitietoisuutta voidaan kuvata. Ensimmäinen näkökulma eli *saatavuus/pääsy (availability)* tarkoittaa sitä, mitä piirteitä ei-kielitieteilijät pystyvät ylipäättään kuvaamaan. *Täsmällisyys (accuracy)* kuvaa ei-kielitieteilijöiden kykyä kuvata kielen piirteitä tarkasti ja kielitieteessä kuvatulla tavalla, ja *yksityiskohtaisuudella (detail)* tarkoitetaan nimensä mukaisesti kuvausten yksityiskohtaisuutta. Viimeinen on *hallinta/imitointikyky (control)*, joka viittaa tavallisten kielenkäyttäjien kykyyn matkia kieltä ja tuottaa tällöin oikeita kielenpiirteitä. (Preston 1996: 40–41; suomennoksista Vaattovaara 2009: 31–32.) Tätä Prestonin taksonomiaa on käytetty hyvin paljon kansanlingvistissä tutkimuksissa, ja nämä näkökulmat näkyvät myös oman tutkimusaineistoni analyysissä. Näistä tärkeimpiä oman analyysini kannalta ovat saatavuus/pääsy sekä yksityiskohtaisuus: pyrin analyysissäni kuvaamaan, mitä piirteitä mynämäkeläiset nuoret pystyvät oman paikkakuntansa puheesta tunnistamaan, ja miten yksityiskohtaisesti he niitä kuvaavat. Kerron lisäksi analyysissä myös kuvausten täsmällisyydestä.

Kielenkäyttäjien kielitietoisuutta tutkiessa on usein olennaista tarkastella myös *metakieltä*, jolla tarkoitetaan kansanlingvistisessä tutkimuksessa puhetta kielestä (Mielikäinen–Palander 2014: 26). Lingvistien lisäksi myös tavalliset kielenkäyttäjät tuottavat metakieltä, ja kuten luvussa 1.1 esitin, Preston (1998) on jakanut ei-kielitieteilijöiden murteista käyttämän

metakielen kahteen: metakieli 1 tarkoittaa puhetta murteista, kun taas metakieli 2 tarkoittaa puhetta kielenkäyttäjistä. Tavallisille kielenkäyttäjille on yleistä, etteivät he erota kieltä ja sen käyttäjiä toisistaan, ja siten erityisesti metakieli 2 heijastelee kielenkäyttäjien asenteita ja arvomaailmaa sekä yhteisöllisiä ja kulttuurisia käsityksiä. Aikaisemmin Preston on nimennyt myös kolmannen metakielen (aikaisemmassa 3-tasoisessa mallissa metakieli 2), joka tarkoittaa tiedostamatonta viittaamista kieleen, mutta lähinnä metakielet 1 ja 2 ovat vakiintuneet suomalaiseen kansanlingvistiseen ja -dialektologiseen tutkimukseen.

(Niedzielski–Preston 2000: 302–314; Vaattovaara 2009: 31; Mielikäinen–Palander 2014: 26.) Hyödynnän itsekin tässä tutkimuksessa 1. ja 2. metakielen käsitteitä aineiston analyysissä.

Mielikäinen ja Palander (2014: 79–106) ovat luoneet metakieleen perustuvan seitsemän kohdan luokittelun, jolla voidaan kuvata suomalaisten tapaa kuvailla ja arvioida murteita. Esittelen seuraavaksi jaottelun lyhyesti ja käsittelen näiden luokkien ilmentymistä omassa aineistossani myöhemmin luvussa 5.3.

- a) **Ymmärrettävyys, vieraus.** Kielen ymmärrettävyys on yksi tärkeimmistä tavoista arvioida kieltä. Sen lisäksi, että lingvistit erottavat kielet toisistaan ymmärrettävyyden perusteella, myös tavalliset kielenkäyttäjät arvioivat kieltä sen vierauden, vaikeuden tai selkeyden ja outouden perusteella. Lounaismurteet ovat yleensä vaikeimmin ymmärrettävissä muunmurteisten näkökulmasta muun muassa lainasanojen sekä viron kieltä muistuttavan äännerakenteen vuoksi. (Mielikäinen–Palander 2014: 81–82.)
- b) **Aitous, puhtaus.** *Aitona* pidetään perinteisesti murteita, ja lisäksi oma murre näyttäytyy kaikkein *puhtaimpana* kielimuotona. Toisaalta *puhtaalla suomella* voidaan tarkoittaa myös mahdollisimman murteetonta ja neutraalia yleiskieltä. Aitouden vastakohtana tavallisten kielenkäyttäjien arvioinneissa on *teennäisyys*. (Mielikäinen–Palander 2014: 84–87.)
- c) **Voimakkuus, leimallisuus, elävyys.** Ei-kielitieteilijöillä on tapana arvioida murteita myös niiden murteellisuusasteen perusteella. Murteellisimpina kaupunkimurteina mainitaan tutkimuksissa useimmiten Turku, Rauma ja Kuopio, joista kaksi ensimmäistä kuuluu lounaismurteisiin. *Voimakkaan* murteen vastakohta on *neutraali* ja *laimea* murre, jollaista tavallisten kielenkäyttäjien mukaan puhutaan enimmäkseen Keski-Suomessa. (Mielikäinen–Palander 2014: 88–92.)

- d) **Maalaisuus, kaupunkilaisuus, muodikkuus.** Vaikka maaseudun ja kaupunkien kielimuotojen väliset erot ovat lieventyneet, ovat maalaisuuteen ja kaupunkilaisuuteen viittaavat evaluoinnit yhä yleisiä. Erityisesti niissä liitetään maalaisuus *vanhanaikaisuuteen* sekä *junttimaisuuteen* ja kaupunkilaisuus *muodikkuuteen*. (Mielikäinen–Palander 2014: 92–94.) Mielikäisen ja Palanderin (2014: 95) mukaan esimerkiksi Helsingin slangi sekä muut pääkaupunkiseudun kielimuodot saavat paljon kielteisiä arviointeja, mutta toisaalta ne nauttivat myös jonkinasteisesta prestiisiasemasta.
- e) **Maskuliinisuus, feminiinisyys.** Monissa sosiolingvivistisissä tutkimuksissa on osoitettu sukupuolen vaikutus kielenkäyttöön sekä sen vaihteluun. Kielitieteilijöiden lisäksi myös tavalliset kielenkäyttäjät pitävät joitakin kielenpiirteitä sekä kokonaisia murteita erityisen *miehekkäinä* tai *naisellisina*. Omassa tutkimuksessani tämä oli kuitenkin ainut luokka, jota vastaajat eivät käyttäneet arvioinneissaan kertaakaan.
- f) **Miellyttävyyys, humoristisuus, kauneus.** Mielikäisen ja Palanderin (2014: 99) mukaan murteen arviointi *miellyttävyyden* tai *vastenmielisyyden* perusteella on kaikkein yleisin näkökulma ei-lingvistien murrekuvailuille. Lähinnä tällaiset arvioinnit asettuvat *hauska–ärsyttävä*-akselille, mutta osa kuvailuista perustuu myös murteiden esteettisyyteen. (Mielikäinen–Palander 2014: 99–102.)
- g) **Ihmisten ominaisuuksiin perustuvat arviot.** Mielikäinen ja Palander (2014: 104) yhdistävät erityisesti ihmisten ominaisuuksiin perustuvan murteiden evaluoinnin Prestonin luokittelun toiseen metakieleen. Tällöin arvioinneissa kuvataan enemmän ihmisten ominaisuuksia kuin itse kieltä, ja murteisiin yhdistetään kielenkäyttäjiiin liittyvät uskomukset ja stereotypiat. Turun murretta on kuvailtu esimerkiksi *ylimieliseksi* ja *lipeväksi*. (Mielikäinen–Palander 2014: 104–106.)

Tämän tutkimuksen aineistossa näkyvät kaikki muut kategoriat paitsi maskuliinisuuteen ja feminiinisyteen perustuva murteiden evaluointi. Omassa aineistossani esiintyvää murteiden arviointia esittelen tarkemmin luvussa 6.

Kansandialektologista ja laajemmin kansanlingvivististä tutkimusta on Suomessa lyhyestä tutkimusperinteestä huolimatta tehty jo paljon. Kattavia kansandialektologisia tutkimuksia ovat edellä mainittujen lisäksi tehneet muun muassa Johanna Vaattovaara (2009) sekä Anne-Maria Nupponen (2011) väitöskirjoissaan. Suuri osa tehdyistä kansandialektologisista ja -

lingvistikista tutkimuksista on kuitenkin ollut opinnäytteitä. Lounaismurteista samantapaista tutkimusta on tehnyt 2000-luvulla Turun yliopistossa muun muassa Fanni Sivula (2016) pro gradu -tutkielmassaan, jossa hän vertaili luvialaisten yläkoululaisten ja yli 60-vuotiaiden murrekäsityksiä. Myös Saija Särkölä (2020) on tutkinut pro gradussaan lounaissuomalaisten kielitietoisuutta, ja Maijastiina Heikkilä (2015) on tehnyt pro gradu -työnsä naantalilaisten murrekäsityksistä. Olen käyttänyt Palanderin (2011) kansanlingvistisen tutkimuksen lisäksi sekä Annamaja Niemisen (2007) että Heikkilän (2015) pro gradu -tutkielmien kyselylomaketta mallina omalle kyselylomakkeelleni.

2.3 Kansanlingvistiikan ja -dialektologian metodeja

Pitkään kansandialektologian yksi keskeisimpiä tutkimusmenetelmiä on ollut Prestonin kehittämät murremielikuvakartat tai murrementaalikartat (*mental maps*), jotka perustuvat alun perin maantieteen menetelmiin (Niedzielski–Preston 2000: 46–63; Vaattovaara 2009: 33; Palander 2011: 25). Murrekarttatehtävissä tavallisten kielenkäyttäjien tulee useimmiten rajata ja nimetä tunteensa murteet annettuun karttaan, minkä lisäksi informantteja on voitu esimerkiksi haastatella tai heidän on tullut luonnehtia nimeämiään murteita (Mielikäinen–Palander 2014: 21). Mentaalikarttamenetelmää on Suomessa hyödynnetty erityisesti Itä-Suomessa tehdyissä 20–30-vuotiaiden nuorten murrekäsitystutkimuksissa (esim. Palander 2011). Myös oman tutkimukseni kyselylomakkeen yksi osa oli murrementaalikarttatehtävä.

Murremielikuvakarttojen lisäksi kansandialektologisessa tutkimuksessa on usein kerätty aineistoa myös nauhoitetuilla (teema)haastatteluilla ja kyselylomakkeilla (Mielikäinen–Palander 2014: 21–22). Tässä tutkimuksessa olen päätenyt itse mentaalikarttamenetelmän lisäksi kyselylomakkeeseen, sillä kyselyillä voidaan kerätä nopeastikin suuri määrä vastauksia. Monet viime vuosikymmenen kansanlingvististen tutkimusten kyselylomakkeet ja haastattelukysymykset perustuvat Palanderin (2011) tutkimuksen kysymyspatteristoon, jota olen myös itse pitkälti hyödyntänyt oman tutkimuskyselyni laatimisessa.

Kansandialektologisissa kyselyissä hyödynnetään usein muitakin sosiolingvistiikasta tuttuja menetelmiä, joihin kuuluvat muun muassa Likertin ja Osgoodin vastausasteikot (esim. Vaattovaara 2009). Likertin asteikossa on yleensä väittämiä, joita vastaajat arvioivat esimerkiksi asteikolla *täysin eri mieltä – jokseenkin eri mieltä – ei samaa eikä eri mieltä – jokseenkin samaa mieltä – täysin samaa mieltä*. Osgoodin asteikossa eli semanttisessa differentiaalissa vastaajat taas arvioivat väittämiä tai sanapareja numeerisella asteikolla. (Mielikäinen–Palander 2002: 89.) Omassa kyselylomakkeessani vastaajat arvioivat

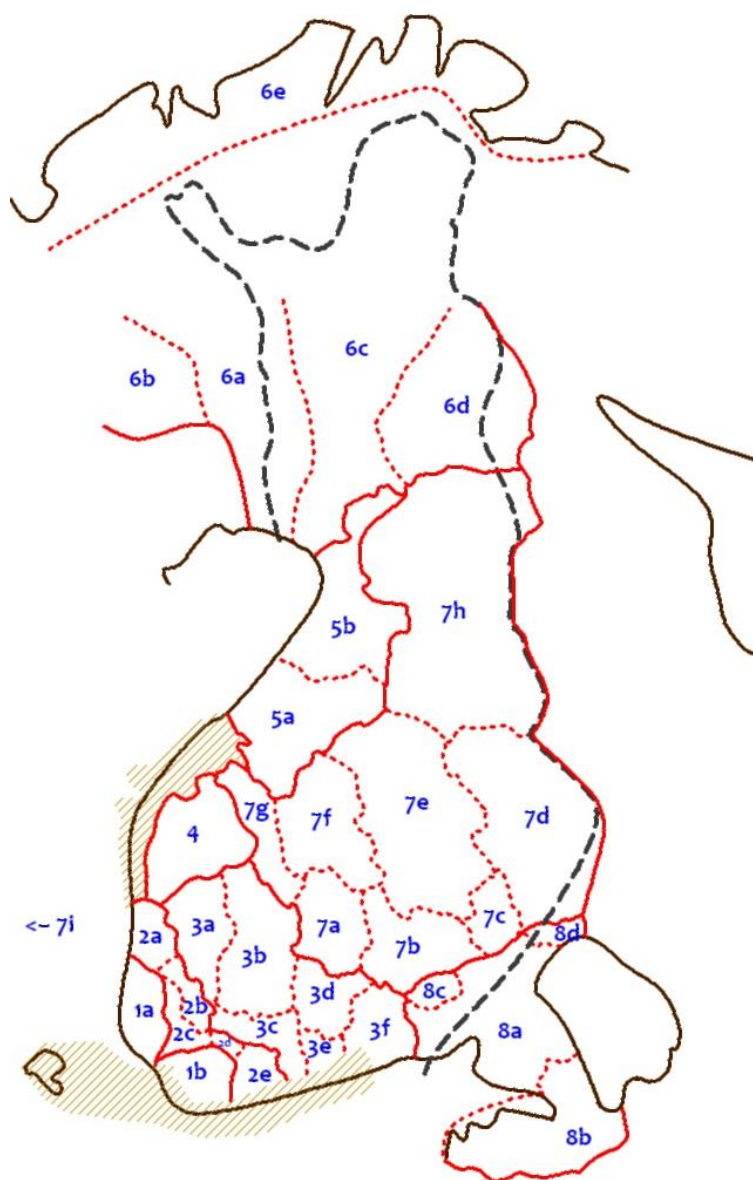
esimerkiksi eri sarjakuvien tekstien yleiskielisyyttä asteikolla 1–5, jonka toinen ääripää oli *täysin yleiskielisiä* ja toinen *täysin puhekielisiä* (ks. liite 1).

Muita kansandialektologiassa käytettyjä metodeja ovat muun muassa kuuntelu- ja imitaatiotestit, murrekäännökset sekä itseraportointi (Mielikäinen–Palander 2014: 23–25). Oman tutkimukseni kyselyssä oli sekä käännöstehtävä (murteesta yleiskielelle) että itseraportointia. Olen lomakkeessani pyrkinyt yhdistelemään erilaisia menetelmiä, sillä esimerkiksi Mielikäisen ja Palanderin (2014: 25) mukaan tämä tuottaa tarkemman kuvan murteisiin liittyvistä asenteista ja käsityksistä. Vaattovaaran (2009: 21–23) mukaan sähköinen lomake voi tuottaa enemmän pohdiskelua ja pidempiä vastauksia kuin paperilla täytettävä lomake, mutta murrekarttatehtävän vuoksi päädyin tämän tutkielman aineiston keruussa paperiseen lomakkeeseen. Esittelen tässä luvussa mainitsemiani ja käyttämiäni metodeja tarkemmin luvussa 4.2.

3 Suomen murteet lingvistien ja tavallisten kielenkäyttäjien näkökulmasta

3.1 Suomen murrealuejako

Perinteisesti suomen murteet jaetaan fennistiikassa Terho Itkosen (1989: 342–343) jaottelun mukaisesti länsi- ja itämurteisiin, jotka jakautuvat edelleen yhteensä kahdeksaan ryhmään (ks. kuva 1). Länsimurteisiin kuuluvat lounaismurteet (kuvassa 1 alueet 1a–b), lounaiset välimurteet (2a–e), hämäläismurteet (3a–f), eteläpohjalaismurteet (4), keski- ja pohjoispohjalaismurteet (5a–b) sekä peräpohjalaismurteet (6a–d). Itämurteita ovat savolais- (7a–h) ja kaakkoismurteet (8a–d). (Itkonen 1989: 342–343; Kotus, Suomen murteet.)

Kuva 1. Suomen murrekartta. Kuva: Kotimaisten kielten keskus.

Fennistiikassa on esitetty myös murrealuejakoja, joissa Suomi jaetaan vain seitsemään murrealueeseen; tällainen on esimerkiksi Lauri Kettusen (1940) esittämä murrealuejako. Suomen murrealuejaosta eivät siis fennistitkään ole täysin yksimielisiä.² Tässä tutkimuksessa tarkastelun alla oleva Mynämäki sijoittuu kuitenkin edellä esitetyssä murrealueajossa lounaismurteiden alueelle, joka jakautuu edelleen pohjois- (1a) ja itäryhmään (1b) (Itkonen 1989: 342–343; *Kotus, Suomen murteet*).

Ei-lingvistit nimeävät murteita eri tavoin ja jossain määrin lingvistiksestä jaottelusta poikkeavasti. Vaikka tavallisetkin kielenkäyttäjät saattavat puhua murteista länsi- ja itämurteina, ne tarkoittavat usein rajatumppia alueita, lähinnä länsi- ja itärajan tuntuman puhemuotoja. Ilmansuuntiin viittaavissa murteiden nimityksissä yleisin ilmansuunta on etelä. *Etelä-Suomen murteella*, *Etelän murteella* ja muilla vastaavilla nimillä voidaan viitata laajaan alueeseen, joka ulottuu pääkaupunkiseudulta Kymenlaaksoon ja Turkuun asti. Väli-ilmansuuntia sen sijaan käytetään paljon vähemmän, mikä voi olla osasyynä sille, että tavalliset kielenkäyttäjät käyttävät vain harvoin nimitystä kielitieteellistä nimeä lounaismurteet. (Mielikäinen–Palander 2014: 59–63.)

Vaikka tavalliset kielenkäyttäjät useimmiten käsittävät länsi- ja itämurteet kielitieteellisiä murrealueita rajatumpana alueena, he hahmottavat aluemurteet usein lingvistisiä laajemmin. Esimerkiksi Palanderin (2011: 33–34) tutkimuksessa nuoret määrittivät murrealueet hyvinkin laajasti. Lisäksi ei-lingvistit käyttävät myös aluemurteista hyvin vaihtelevia nimityksiä.

Usein tavalliset kielenkäyttäjät nimeävät murteet maakuntien (esim. *Lapin murre*), alueen asukkaiden (esim. *hämäläisten murre*) tai kaupunkien mukaan (esim. *Rauman murre*). Jotkin suomen kielitieteellisetkin murrealueet on nimetty maakuntien mukaan, ja myös ei-lingvistit nimeävät murteita usein historiallisten tai nykyisten maakuntien sekä läänien mukaan. Tavalliset kielenkäyttäjät käyttävät myös jossain määrin myös lingvistisiä heimoihin tai alueen asukkaihin perustuvia murreryhmien nimityksiä, kuten *hämäläismurteet* ja *savolaismurteet*. Nimitykset *Varsinais-Suomen* tai *varsinaissuomalaisten murre* ovat kuitenkin melko harvainsia, eivätkä tavalliset kielenkäyttäjät käytä niitä paljoakaan

---

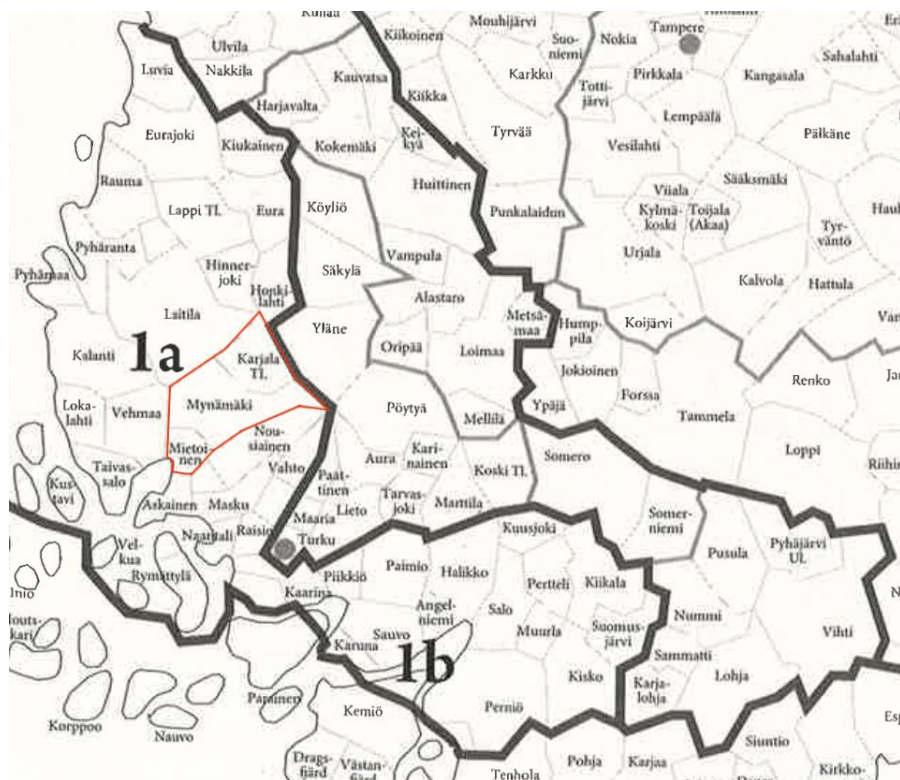
² Myös lounaismurteiden asemaa on pohdittu 2000-luvulla. Esimerkiksi Paunonen (2006) on äänne- ja muotarakenteellisen tarkastelun perusteella esittänyt, että lounaismurteiden tulisi olla kokonaan oma päämurreryhmänsä. Tässä jaottelussa pääryhmiä olisi yhteensä neljä: lounaismurteet, länsimurteet, pohjoiset murteet ja itämurteet. Tämä ajatus on esitetty aikaisemminkin fennistiikassa (Paunonen 2006: 256–257).

viitatessaan lounaismurteisiin. (Mielikäinen–Palander 2002: 93; Palander 2011: 33–36; Mielikäinen–Palander 2014: 63.)

Palanderin (2011) tutkimuksessa mainituimpiin kaupunkimurteisiin kuuluivat *Turun*, *Helsingin/stadin*, *Oulun*, *Tampereen* ja *Rauman murteet*. Lounaismurteet nimetäänkin useimmiten suurien kaupunkien eli Turun ja Rauman mukaan. Kaupunkiin viittaava nimi tarkoittaa kuitenkin usein laajempaa aluetta kuin itse kaupunki: esimerkiksi *Turun murteella* tarkoitetaan paljolti koko lounaismurteiden aluetta. (Mielikäinen–Palander 2002: 93; Palander 2011: 33–36, 47.)

3.2 Lounaismurteet

Lounaismurteisiin kuuluu lähes koko Varsinais-Suomi sekä Satakunnasta Rauma lähiympäristöineen (Rapola 1947: 77). Lounaismurteet jaetaan edelleen pohjoiseen ja itään, ja Mynämäki sijaitsee pohjoisryhmän alueella. Laitilan ja Mynämäen välinen raja on koko pohjoisryhmän jyrkin sisäinen murreraja; muutoin ryhmä on itäisen ryhmän tavoin hyvin homogeeninen. (Wiik 2004: 64.) Lounaismurteiden itärajasta alkaa lounaiset siirtymämurteet (ks. kuva 2).

Kuva 2. Lounaismurteet kartalla. 1a = lounaismurteiden pohjoisryhmä, 1b = lounaismurteiden itäryhmä. Olen rajannut karttaan Mynämäen nykyisen alueen punaisella. Kuva: Lyytikäinen, Rekunen ja Yli-Paavola (2013: 16).

Lounaismurteissa esiintyy useita eri piirteitä, joita ei-lingvistit kuvailevat *sanojen lyhentämisenä* sekä kirjainten ja äänteiden *poistamisena*. Näihin kuuluvat muun muassa loppuheitto eli sananloppuisen vokaalin kato (*teräv* 'terävä'), sisäheitto eli avoimen toisen tavun vokaalin katoaminen pitkän ensitavun jäljestä (*suamlane* 'suomalainen'), inessiivin pääte *s(A)* (*maas* 'maassa', *misä* 'missä') sekä geminaattanasaalien ja -likvidojen *nn*, *mm*, *ll* ja *rr* lyhentymisen ensitavun pitkän vokaaliaineksen jäljessä (*kualu* 'kuollut'). (Rapola 1947: 78–80; Mielikäinen–Palander 2014: 158–169.) Lisäksi lounaismurteissa tavataan loppu-*n:n* katoa erinäisin ehdoin ja pitkien vokaalien lyhentymistä ensitavua edempänä (*hyppä* 'hyppää') (Rapola 1947: 78; Mielikäinen–Palander 2014: 166).

Toisaalta murteissa on ei-lingvistien mukaan myös *kirjainten lisäämistä*, *sanojen pidentämisestä*, *ylimääräisiä kirjaimia* ja äänteiden *kahdentamista*. Näitä ilmiöitä lounaismurteissa edustavat niin kutsuttu *si*-imperfekti, lounaismurteiden erikoisgeminaatio sekä toisen tavun lyhyen vokaalin piteneminen puolipitkäksi lyhyen ensitavun jäljessä (*talò*). (Mielikäinen–Palander 2014: 154–164.) *si*-imperfektillä tarkoitetaan imperfektimuotoja, joihin on lisätty imperfektin *si*-tunnus muihinkin kuin supistumaverbeihin (*istusi* 'istuin'), joissa *-si* on yleiskielinen imperfektin tunnus (VISK § 113). Lounaismurteiden erikoisgeminaatiossa soinnittomat *k*, *p*, *t* ja *s* esiintyvät jälkitavun alussa soinnillisen konsonantin jäljessä geminoituneina, kun seuraava vokaaliaines on tai on ollut pitkä (*menkkä kotti* 'menkää kotiin') (Rapola 1947: 79; VISK § 29). Erikoisgeminaatio on nuortenkin käytössä, vaikkakin ilmiö on harvinaistuva (VISK § 29).

Erilaiset pitkien vokaalien, diftongien ja vokaaliyhtymien muutokset ovat usein ei-lingvisteille vaikeita tunnistaa ja kuvailla (Mielikäinen–Palander 2014: 169, 173). Lounaismurteissa yleinen piirre on diftongien avartuminen, jossa väljentyvien diftongien jälkikomponenttina on puolisuppean vokaalin sijasta väljä tai puoliväljä vokaali (*nuari tyämiäs* 'nuori työmies'). Lisäksi lounaismurteissa esiintyy erinäisin ehdoin diftonginreduktiota, jolloin suppenevien diftongien jälkikomponenttina on väljentynyt *e-* tai *O-*loppuinen diftongi tai pitkä vokaali (*päev* 'päivä', *kööhä* 'köyhä'). Lounaismurteissa diftongien redusoitua jälkikomponentti on alkukomponenttia pidempi. (Rapola 1966: 359–360, 370; VISK § 23.)

Konsonanttien vaihtelusta yleisimpiä ja myös tavallisten kielenkäyttäjien runsaasti usein mainitsemat piirteet liittyvät *t:n* astevaihteluun. Näistä lounaismurteissa esiintyviä ja usein mainittuja piirteitä ovat *r d:n* varianttina sekä *tt* yleiskielen *ts*-yhtymän vastineena (*mettä*

'metsä' : *metäs* 'metsässä'). *tt*-yhtymä voi länsimurteissa olla myös astevaihteluton. (Kettunen 1940: kartat 8 ja 65–79; Mielikäinen–Palander 2014: 176–178.)

Muita äänteellisiä ilmiöitä ovat esimerkiksi konsonanttien *k*, *t* ja *p* muuttuminen nasaalikonsonantin jäljessä puolisoinnillisiksi mediaklusiileiksi (Rapola 1947: 79) sekä tavun vokaalin piteneminen puolipitkäksi lyhyen painollisen tavun jäljessä (Wiik 2006: 202). Jälkimmäiseen ilmiöön liittyy myös hienoinen sävelkulun nousu, jota Wiik (2006: 202) on kuvaillut lounaismurteille ominaiseksi ”kiekaisuksi.”

Tutkielman rajallisuuden vuoksi ei ole mahdollista tai tarkoituksenmukaista esitellä kattavasti tai läheskään kaikkia lounaismurteille ominaisia piirteitä. Edellä mainitut piirteet ovat kuitenkin yleisiä sekä monesti laajalti tunnettuja, ja monet niistä mainitaan myös tämän tutkielman aineistossa. Mainintoja edellä mainituista piirteistä omassa aineistossani esittelen tarkemmin luvussa 5.2.

4 Aineisto ja metodit

4.1 Pilottitutkimus

Ennen varsinaista kyselytutkimusta toteutin syksyllä 2022 pilottitutkimuksen, jonka tarkoituksena oli toimia virikkeenä tutkimuskyselyn laatimiselle. Pilottitutkimukseen osallistui kolme 18-vuotiasta mynämäkeläistä, jotka olivat asuneet koko ikänsä Mynämäessä. Tutkimuksessa nauhoitin heidän puhettaan murteista, ja nauhoituksista tarkastelin sekä heidän kielenkäyttöään että käsityksiään kielestä.

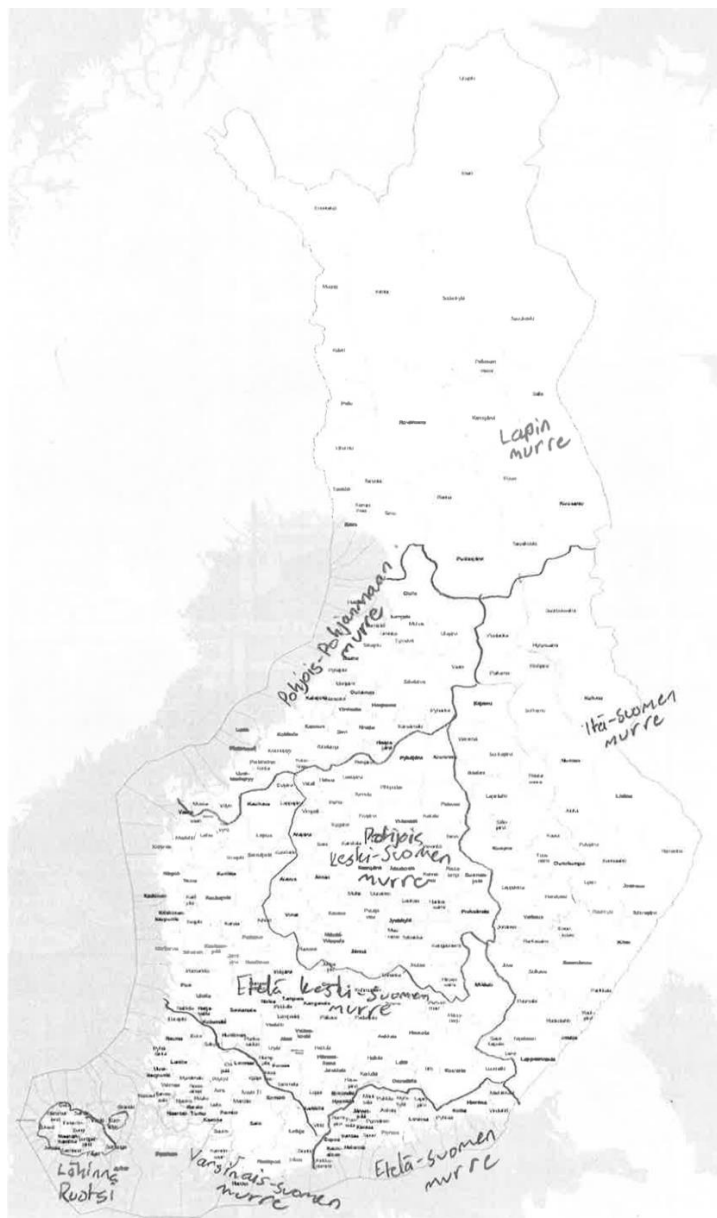
Tutkimustilanteessa jaoin tutkittaville viisi yhden sivun Aku Anikka -sarjakuvaa, jotka oli kirjoitettu Turun, Rauman, Tampereen ja Pohjois-Savon murteilla sekä Stadin slangilla. Informanteille ei kerrottu, mitä murretta kussakin sarjakuvassa oli, ja he saivat vapaasti keskustella sarjakuvista ja niiden kielestä. Puutuin keskusteluun kolme kertaa sen tyrehtyessä, ja kehotin informantteja keskustelemaan sarjakuvien kielen miellyttävyydestä, tuttuudesta sekä mahdollisista puhumispaikoista. Nauhoitus kesti noin 20 minuuttia.

Pilottitutkimuksen pohjalta sain tarkemman käsityksen nuorten murretietoisuudesta ja -käsityksistä. Sen perusteella pystyin paremmin valikoimaan kysymykset varsinaiseen tutkimuskyselyyn sekä miettimään varsinaisen tutkimuksen kulkua. Lisäksi tutkimus antoi minulle ymmärrystä siitä, millaisia asioita tutkittaville kannattaisi varsinaisessa tutkimustilanteessa kertoa ja selittää jo ennen lomakkeen täyttämistä, jotta en joutuisi enää kyselylomaketta täyttäessä puuttumaan tutkimuksen kulkuun. Pilottitutkimuksen pohjalta koin, että kyselylomakkeessa olisi hyvä olla enemmän useampi selvärajaisempi kysymys kuin muutama lakea, sillä pilottitutkimuksen vastaajien oli selvästi helpompaa tarttua tarkempaan tehtävänantoihin. Lisäksi pilottitutkimuksen avulla minun oli luontevaa pohtia tutkimuskyselyn kysymysten ja osioiden järjestystä sen perusteella, mitä asioita vastaajien oli helppo kommentoida ja mitkä asiat tuntuivat heistä vaikeilta.

4.2 Tutkimusaineiston keruu

Varsinainen aineisto on kerätty joulukuussa 2022 kahdesta mynämäkeläisestä koulusta: Laurin koulusta sekä Mynämäen lukioista. Laurin koulu on Mynämäen ainut koulu, jossa järjestetään opetusta vuosiluokille 7–9, ja Mynämäen lukio on paikkakunnan ainut lukio. Selkeyden vuoksi käytän tässä tutkimuksessa peruskoulun vuosiluokista 7–9 termiä yläkoulu, vaikka jakoa ala- ja yläkouluun ei nykyisin muutoin enää tehdä.

Tutkimukseen vastattiin äidinkielen oppitunnilla paperilomakkeella, ja aikaa kyselyyn vastaamiseen oli kyseinen oppitunti. Kyselylomakkeessa oli taustatietolomakkeen lisäksi kolme osaa (ks. liite 1). Varsinaisen tutkimuskyselyn ensimmäisessä osassa eli A-osiossa oli perinteinen murrementaalikarttatehtävä, jossa vastaajia pyydettiin piirtämään ja nimeämään murrealueet Suomen karttaan sekä laittamaan yhdeksän kuntaa murteen perusteella järjestykseen miellyttävimmästä epämiellyttävimpään. Kartassa oli näkyvillä Suomen paikkakunnat. Kuvat 3 ja 4 ovat esimerkkejä vastaajien murrekartoista.

Kuva 3. Lukiolaisen piirtämä murrekartta.

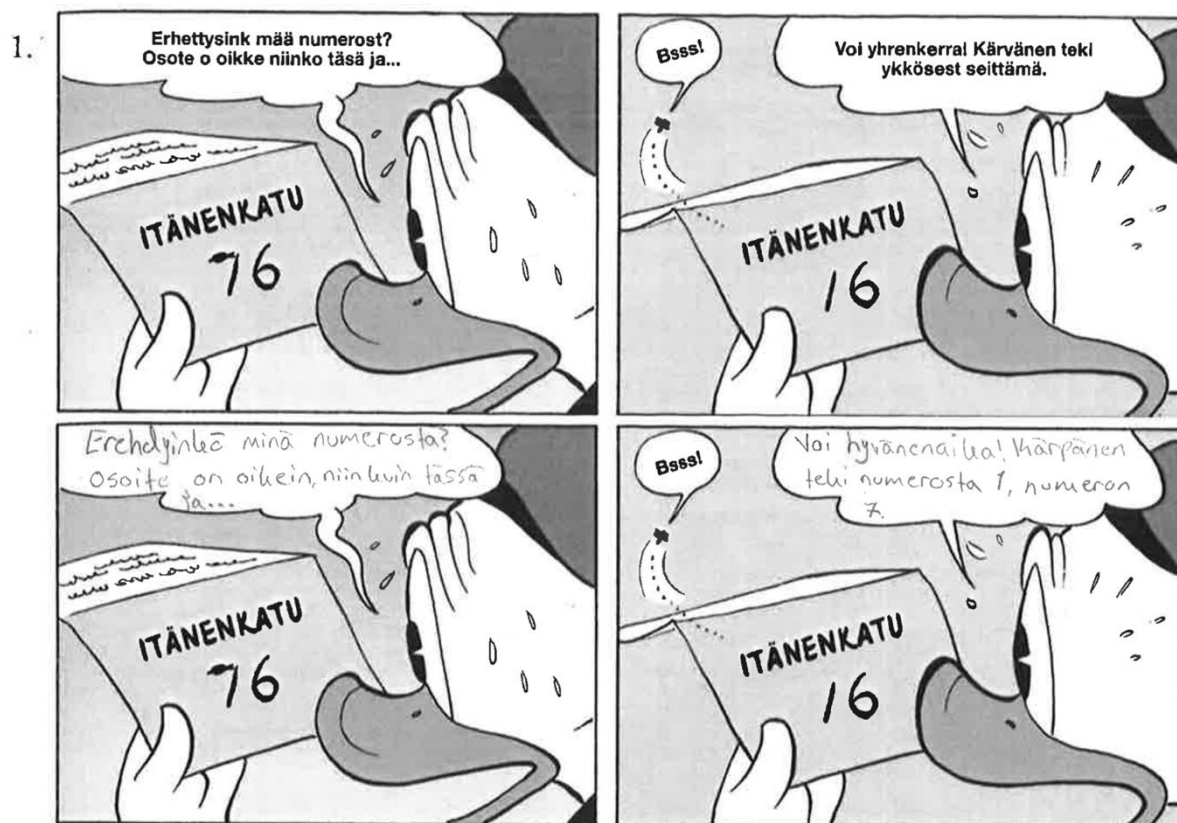
Kuva 4. Lukiolaisen piirtämä murrekartta.

Toisessa osiossa eli B-osiossa oli kolme Aku Ankka -sarjakuvaa, jotka olivat kirjoitettu Turun murteella.³ Toisen sarjakuvan alkuperäiseen versioon olin tehnyt itse kaksi muokkausta: ensimmäisestä puhekuplasta vaihdoin sanat ”Turun kauppatoril” sanaan ”Mynämäel” ja kolmannen ruudun ensimmäisestä puhekuplasta vaihdoin sanan ”jourutti” sanaan ”joutusimme”. Ensimmäisellä muutoksella tarkoitukseni oli saada selville tietoa mynämäkeläisten nuorten tavasta taivuttaa asuinpaikkansa nimeä, sillä kandidaatintutkielmani (Laine 2021) perusteella *Mynämäki*-sanain taivutuksen variaatioon sisä- ja

³ Tutkimuskyselyn sarjakuvat ovat järjestyksessä seuraavat:

1. Carl Barks 1962: *Kamala murentaja* (*Master Wrecker*; Turun murteelle kääntänyt Veepee Lehto).
  2. Carl Barks 1946: *Jorkka-poju Sinkaporest* (*Singapore Joe*; Turun murteelle kääntänyt Veepee Lehto).
  3. Mau Heymans 2012: *Niim pal viksuu* (*In Zuid-Holland*; Turun murteelle kääntänyt Mika Äärilä).
- Sarjakuvien kopiot ovat peräisin teoksista *Suuri suomalainen murrekirja* (2017) ja *Kui, sanos Aku* (1999).

ulkopaikallissijamuotojen välillä liittyi vahvoja asenteita. Toisella muutoksella pyrin tuomaan esiin *si*-imperfektin käyttötapoja ja tiedostamista. Lisäksi ensimmäisellä muutoksella piilotin tiedon siitä, mitä murretta sarjakuvissa käytettiin, sillä vastaajille tätä ei tarkoituksella kerrottu. Vastaajien tuli ensin muuttaa sarjakuvien tekstit yleiskielelle, minkä jälkeen heidän tuli Osgoodin asteikolla 1–5 arvioida sarjakuvien samankaltaisuutta verrattuna yleiskieleen, oman paikkakuntansa puhekieleen sekä omaan puhekieleensä. Alla oleva kuva 5 on esimerkki erään vastaajan tekemästä sarjakuvan 1 yleiskielisestä versiosta.

Kuva 5. Alkuperäinen Aku Ankka -sarjakuva ja vastaajan siitä tekemä yleiskielinen versio.

Viimeisessä osiossa eli C-osiossa oli kymmenen avokysymystä, jotka pohjautuvat Palanderin (2011) tutkimuksen kysymyspatteristoon ja joita on hyödynnetty useissa kansanlingvivistisissä tutkimuksissa. Osion alussa kysyttiin vastaajien käsityksiä sekä heidän omasta kielenkäytöstään että tyypillisestä mynämäkeläisten kielenkäytöstä. Heitä pyydettiin myös kuvailemaan mynämäkeläisten tapaa puhua sekä arvioimaan sen miellyttävyyttä, minkä jälkeen he saivat kertoa, missä päin Suomea heidän mielestään puhutaan miellyttävintä ja missä epämiellyttävintä kieltä. Viimeisimmissä kysymyksissä kysyttiin, onko heille joskus huomautettu heidän puhetavastaan ja huomaavatko he joskus muuttavansa omaa

puhetapaansa. Lisäksi lomakkeen lopussa oli mahdollisuus kommentoida vielä muita mieleen tulevia asioita. (Ks. liite 1.) Kyselylomaketta laatiessa pyrin ottamaan huomioon vastaajien nuoren iän ja sen myötä mahdollisesti vähäiset kielikontaktit oman paikkakunnan ulkopuolelle.

Kyselytilanteessa kaikille vastaajaryhmille selitettiin kyselyssä esiintyvä termi yleiskieli, jotta kaikilla vastaajilla olisi yhdenmukainen käsitys sen merkityksestä. Vastaajille myös painotettiin, että kyseessä ei ole testi eikä tarkoituksena ole mitata heidän osaamistaan; kysymyksiin kannatti vastata liikoja miettimättä. Lisäksi vastaajia pyydettiin osiossa A laittamaan paikkakunnat järjestykseen 1–9 huolimatta lomakkeeseen tulleesta kirjoitusvirheestä (ks. liite 1). Kyselyssä ja tutkimustilanteen ohjeistuksessa ei puhuttu murteista lukuun ottamatta osiota A, sillä en halunnut virittää vastaajia ajattelemaan vain murteita vastauksissaan. Toisaalta ei-kielitieteilijät eivät tee sanojen *kieli* ja *murre* välille niin selvää eroa kuin lingvistit, minkä vuoksi he saattavat pitää niitä lähes synonyymisinä (Mielikäinen–Palander 2014: 34). Lisäksi kyselyn ensimmäiset osiot A ja B ovat todennäköisesti vaikuttaneet siihen, miten vastaajat ovat suhtautuneet viimeisen osion kysymyksiin.

Koska aineisto on kerätty kouluissa ja osin alaikäisiltä, olen ottanut tarkkaan huomioon tutkimuseettiset kysymykset ja olen pyrkinyt toimimaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeiden⁴ mukaisesti. En käsittele tutkimuksessani vastauksia, joista voisi selvittää vastaajien henkilöllisyys. Analyysiosan esimerkkien yhteyteen olen merkinnyt aina vastaajaryhmän, mutta tarkemmin esimerkkejä ei ole yksilöity. Kaikkia vastaajia ja heidän huoltajiaan tiedotettiin tutkimuksen aineiston keruusta hyvissä ajoin. Lisäksi kaikilta yläkoululaisilta vastaajilta vaadittiin vanhempien lupa osallistua tutkimukseen, sillä suuri osa heistä oli aineiston keruun aikaan alle 15-vuotiaita. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista, ja tutkittaville kerrottiin oikeudesta lopettaa kyselyyn vastaaminen halutessaan.

Tutkimusaineisto on hallussani, eikä sitä luovuteta muuhun käyttöön.

4.3 Aineiston rajaus ja metodit

Opetusryhmät valikoituivat tutkimukseen sen perusteella, mitä ryhmiä koulujen äidinkielen opettajat opettivat sovittuina tutkimuspäivinä. Yhteensä vastaajia oli 85, joista 34 on

---

⁴ Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK): Ihmistieteiden eettisen ennakkoarvioinnin ohje (3/2019, päivitetty 16.11.2021.) Saatavissa: https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot/ihmistieteiden-eettisen-ennakkoarvioinnin-ohje#3_3

yläkoulusta ja 51 lukiosta. Lukiossa kyselyyn vastasivat kuitenkin myös opiskelijat, jotka eivät asu Mynämäessä. Näitä opiskelijoita oli yhteensä 15, joista 5 oli toisen vuosikurssin opiskelijoita ja 8 kolmannen vuosikurssin. Kun näitä vastauksia ei lasketa mukaan, jää lukion vastaajista jäljelle 36, joista 12 on toisen vuosikurssin opiskelijoita ja 24 kolmannen vuosikurssin. Tutkimuksen rajausten sekä rajallisuuden vuoksi en ole analyysissä ottanut Mynämäen ulkopuolella asuvien vastaajien vastauksia. Yläkoulusta 7. luokka-asteen vastaajia oli 14 ja 9. luokka-asteen vastaajia 20.

Kaikista mynämäkeläisistä vastaajista 41 (58,6 %) oli naisia ja 26 (37,1 %) miehiä. Yhteensä 3 vastaajaa ilmoitti sukupuolekseen muu tai ei halunnut vastata lainkaan kysymykseen. Yhtä yläkoululaista lukuun ottamatta kaikki vastaajat ovat äidinkieleltään suomenkielisiä. 68,6 % eli 48 vastaajista asui alkuperäisen Mynämäen kunnan alueella, kun taas 15 asuu entisten Mietoisten kunnan ja 7 entisen Karjalan kunnan alueella.

Aineiston käsittelyssä olen ottanut huomioon, että yhdeksännen luokan oppilaat olivat käyneet murteet läpi saman lukuvuoden alussa: esimerkiksi murrekartta ja -alueet olivat heille tuttuja ja melko tuoreessa muistissa. Murteiden ominaispiirteitä ei kuitenkaan ollut käsitelty kovin tarkkaan, ja ryhmien opettajan mukaan samassa yhteydessä oli käsitelty yleisesti suomen kielelle ominaisia piirteitä. Näistä syistä erityisesti 7. ja 9. vuosiluokkien vastaukset eroavat toisistaan hyvin paljon joissakin kysymyksissä, minkä vuoksi olen jakanut vastaajat luokka-asteen (aineistoesimerkeissä lyhennetty 7. lk ja 9. lk) ja vuosikurssin (aineistoesimerkeissä L 2. vsk ja L 3. vsk) perusteella ryhmiin. Joissakin analyysin kohdissa olen yhdistänyt seitsemäsluokkalaisten ja yhdeksäsluokkalaisten ryhmät sekä lukiolaisten ryhmät, jolloin tarkasteltaviksi ryhmiksi jäävät yläkoulu sekä lukio kokonaisuudessaan.

Useissa vastauksissa tulee ilmi sekä erilaisia käsityksiä murteista että asenteita niitä kohtaan. Olen luokitellut nämä erilleen, ja sen jälkeen tyypitellyt niitä edelleen. Murrekäsitykset liittyvät erityisesti A-osion murrekarttatehtävään, suurimpaan osaan C-osion avokysymyksistä sekä B-osion semanttiseen differentiaaliin. Murrekarttatehtävästä olen tarkastellut piirrettyjen murrealueiden määrää ja rajausta sekä eri alueista käytettyjä nimiä. Avokysymyksistä olen poiminut vastaajien käsityksiä mynämäkeläisistä murrepiirteistä sekä nuorten omasta kielenkäytöstä. Olen laskenut näidenkin vastausten esiintyvyyksiä ja tehnyt niistä havainnollistavia kuvioita. Lisäksi olen ottanut sarjakuvatehtävistä tarkempaan analyysiin kaksi kielenpiirrettä, *si*-imperfektin sekä *Mynämäki*-nimen paikallissijamuotojen variaation.

Murteisiin liittyvät asenteet tulevat ilmi A-osion murteiden miellyttävyyssjärjestystehtävässä sekä C-osion avokysymyksissä, joissa kysyttiin mielipiteitä mynämäkeläisten puhetavasta sekä miellyttävimmän ja epämiellyttävimmän puhetavan paikkakunnista. Avokysymysten vastauksia olen luokitellut metakielen näkökulmasta Mielikäisen ja Palanderin (2014) luoman tyypittelyn avulla. Lisäksi esitän luvussa 6 numeerisia taulukoita sekä kuvioita murteiden miellyttävyyteen liittyen.

5 Murteisiin liittyvät käsitykset

Tässä luvussa esittelen aineistosta esiin nousevia käsityksiä kielestä. Luvussa 5.1 kerron murteiden tunnistamisesta ja nimeämisestä sekä laajemmasta että nuorten omien kielimuotojen näkökulmasta. Siten vastaan luvussa tutkimuskysymykseen 1. Miten nuoret tunnistavat ja nimeävät Suomen murteita? Miten nuoret nimeävät ja käsittävät oman kielimuotonsa? Murrepiirteiden tunnistamista ja nimeämistä käsittelen luvussa 5.2, eli siinä vastaan tutkimuskysymykseen 2. Mitä piirteitä nuoret tunnistavat Mynämäen puhetavasta?

5.1 Murteiden tunnistaminen ja nimeäminen

5.1.1 Murrealueiden rajaaminen ja nimeäminen

Kyselylomakkeen ensimmäisenä tehtävänä oli piirtää Suomen karttaan Suomen murrealueet ja nimetä ne. Kielitieteessä suomen murteet jaetaan yleensä kahdeksaan eri pääryhmään. Tämän tutkimuksen kyselyyn vastanneista keskimäärin eniten murrealueita (7,2) piirsi lukion toisen vuosikurssin opiskelijat, kun taas vähiten (3,25) piirsivät seitsemännen luokan oppilaat. Lukion kolmannen vuosikurssin opiskelijoiden murrekartoissa on keskimäärin 6,3 murrealuetta, ja lähes saman verran (6,1) on yhdeksäsluokkalaisten murrekartoissa. (Ks. taulukko 1.) Kaikki vastaajaryhmät jakoivat siis suomen murteet vähäisempään määrään kuin kielitieteissä tehdään. Monissa peruskoulun äidinkielen ja kirjallisuuden oppikirjasarjoissa aluemurteita mainitaan kuitenkin vain seitsemän, mikä on todennäköisesti ja ymmärrettävästi voinut vaikuttaa vastaajien käsityksiin murrealueiden määrästä.⁵

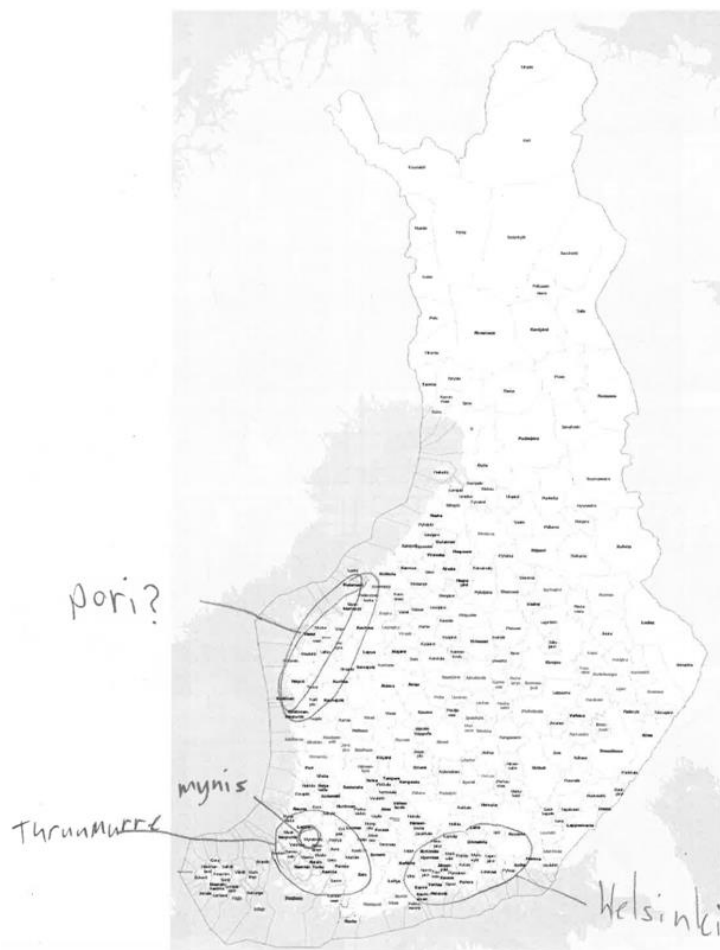
Taulukko 1. Murrealueiden määrät ja aluemurteiden nimitysten määrät vastaajien murrekartoissa.

	7. lk	9. lk	Lukion 2. vsk	Lukion 3. vsk
Murrealueita (ka)	3,25	6,1	7,2	6,3
Murteiden erilaisia nimiä yhteensä	8	14	28	30
Kartan teki (hlö)	4	18	10	20

Taulukosta 1 käy ilmi, että eniten erilaisia murteita ja murrealueita nimesivät lukion kolmannen vuosikurssin opiskelijat, joiden vastauksissa on yhteensä 30 erilaista nimitystä

⁵ Äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksessa murteet käsitellään yleensä yhdeksännellä vuosiluokalla. Uusimpiin Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (2014) perustuvissa äidinkielen ja kirjallisuuden oppikirjoissa *Loisto 9* (2023), *Satakieli 9* (2018) ja *Särmä 9* (2020) ei mainita lainkaan lounaisia siirtymämurteita. Näissä oppikirjoissa Suomi on jaettu vain seitsemään murrealueeseen.

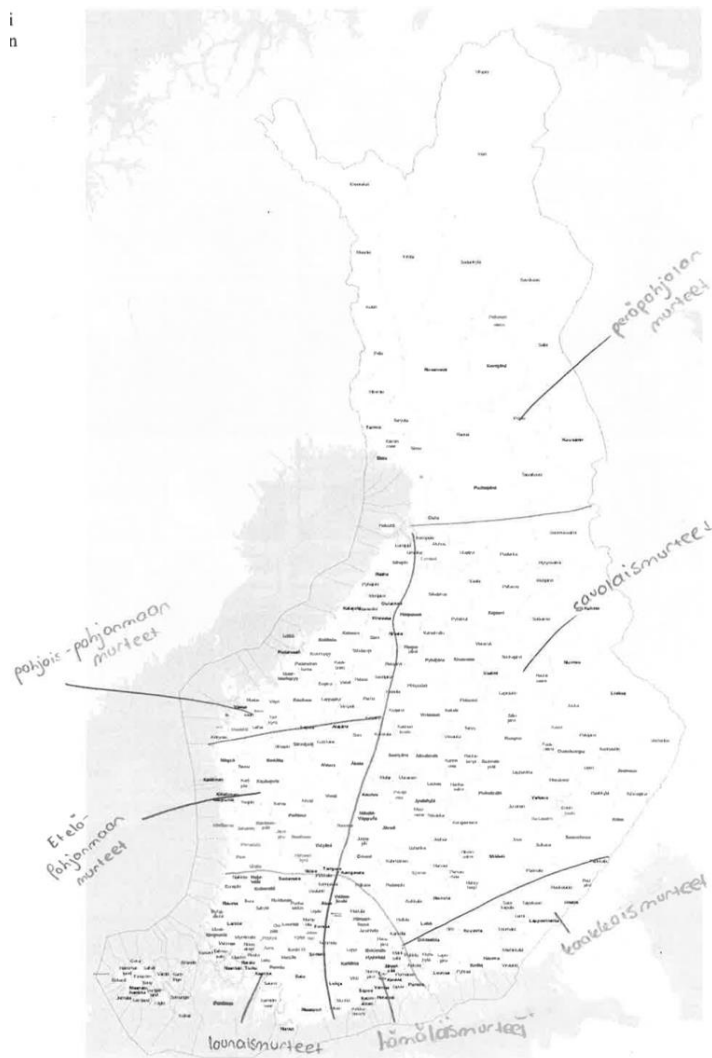
murrealueille. Vastaavasti vähiten eri murteita nimesivät seitsemäsluokkalaiset, jotka käyttivät yhteensä kahdeksaa eri nimitystä. Olen laskenut yhdeksi nimitykseksi hyvin samankaltaiset ja samaa tarkoittavat vastaukset, kuten *Lapin*, *Lapin murteen* ja *Lapin murteet*. Myös *Helsinkiin* ja *Stadiin* viittaavat nimitykset olen laskenut yhdeksi, sillä Kielitoimiston sanakirjan (KS) mukaan sanaa *Stadi* käytetään nimenomaan Helsingistä.⁶ Toisaalta taas olen kuitenkin luokitellut esimerkiksi *Turun murteen*, *lounaismurteet* ja *Varsinais-Suomen murteen* eri nimityksiksi, vaikka vastaajat käyttivätkin niitä monesti samaan alueeseen viitatessaan. Lisäksi vastauksia arvioitaessa on huomioitava, että murrekarttatehtävä tuntui kyselyntekohetkellä monista vastaajista hyvin vaikealta, minkä vuoksi monet vastaajista jättivät sen kokonaan tekemättä. Esimerkiksi kaikista 14 seitsemännen luokan vastaajasta vain neljä teki murrekarttatehtävän. Seuraavaksi esittelen tarkemmin kunkin vastaajaryhmän tekemiä karttoja.

Kuva 6. Seitsemäsluokkalaisen vastaajan piirtämä murrekartta.

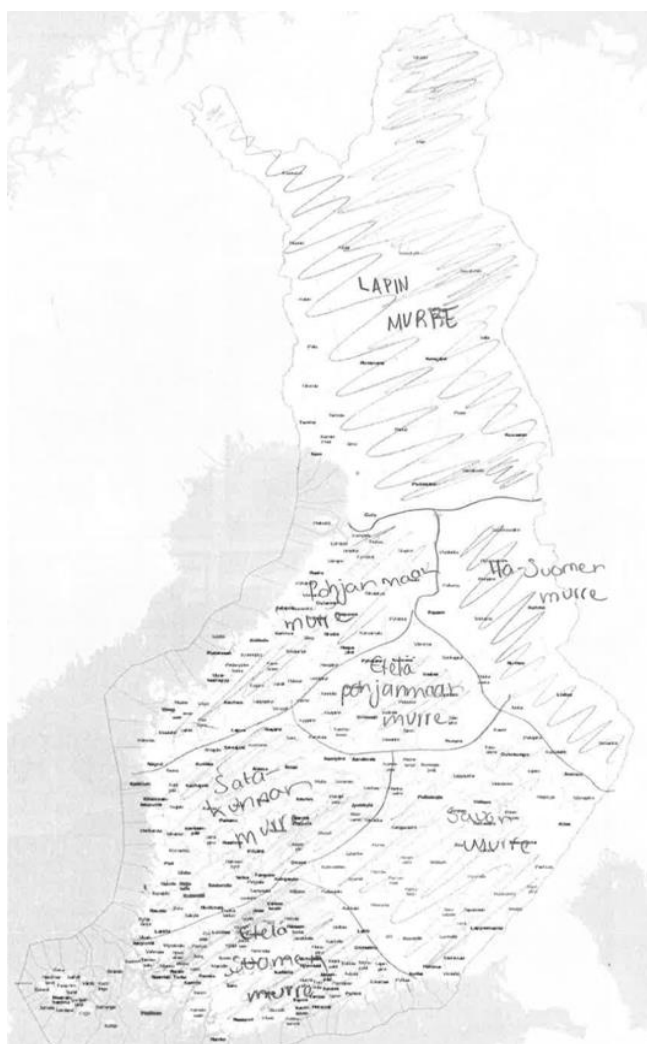
⁶ Yleensäkin Helsinki saa kaikista kaupunkimurteista useimmiten ja eniten erilaisia nimityksiä, ja ne voivat olla hyvin vaihteleviakin (Mielikäinen–Palander 2014: 68–69).

Kuvassa 6 on esimerkki seitsemäsluokkalaisen vastaajan piirtämästä murrekartasta. Seitsemäsluokkalaisista vain neljä vastaajaa teki murrekarttatehtävän, ja heistä jokainen nimesi karttaansa *Turun murteen*, joka oli myös kyseisen vastaajaryhmän yleisimmin mainittu murre. Kaksi vastaajista nimesi ja rajasi karttaansa myös *Lapin murteen*. Yksittäisiä mainintoja saivat *Pohjanmaan murre*, *Helsinki*, *Pori*, *Mynis*, *Tampereen murre* ja *Karjalan murre*. Kuten kuvasta 6 näkyy, vastaajat viittasivat kaupunkimurteilla pääsääntöisesti laajempaan alueeseen kuin vain kyseiseen kaupunkiin. Vastaaja on esimerkiksi katsonut, että *Mynis* eli Mynämäki kuuluu *Turun murteen* sisäpuolelle. Kuten todettua, on kuitenkin hyvin yleistä, että kaupunkimurteilla tarkoitetaan kaupunkia suurempaa aluetta (Mielikäinen–Palander 2014: 69).

Kuva 7. Yhdeksäsluokkalaisen vastaajan piirtämä murrekartta.

Kuvan 7 murrekartta on yhdeksäsluokkalaisten vastaajan tekemä. Yhdeksäsluokkalaisten yleisimmin nimeämä murrealue oli *lounaismurteet*, jonka mainitsi kartassaan yhdeksän vastaajaa. Odotustenmukaisesti yhdeksäsluokkalaisten tekemät murrekartat muistuttavat kaikkein eniten kielitieteellistä murrealuejakoa, ja he nimesivät murrealueita, joita suurin osa muiden ryhmien vastaajista ei maininnut. Tällaisia murteita olivat *hämäläismurteet*, *Etelä- (ja Keski-)Pohjanmaan murteet*, *Pohjois-Pohjanmaan murteet*, *kaakkoismurteet* ja *peräpohjolan murteet*. Yhdessäkään kartassa ei mainita lounaisia siirtymämurteita, mutta tämä johtunee aikaisemmin esitetyn mukaisesti siitä, ettei lounaisia siirtymämurteita mainita lainkaan äidinkielen ja kirjallisuuden oppikirjoissa. Siten kuvan 7 murrekartta on hyvin pitkälti kielitieteellistä murrealuejakoa noudattava. Kielitieteellisten murrealueiden lisäksi yhdeksäsluokkalaiset mainitsivat joitakin kertoja *Lapin murteen*, *Savon murteen*, *pohjoismurteet* ja *itämurteet*. Edellä mainittujen lisäksi tuli neljä yksittäistä mainintaa *Karjalan*, *Varsinais-Suomen* ja *Uudenmaan murteista* sekä *länsimurteista*.

Kuva 8. Lukion toisen vuosikurssin opiskelijan piirtämä murrekartta.

Kuvassa 8 on lukion toisen vuosikurssin opiskelijan piirtämä murrekartta. Sekä lukion toisen että kolmannen vuosikurssin vastaajien eniten mainitsema murre oli *Lapin murre*, joskin lukion toisen vuosikurssin opiskelijat mainitsivat yhtä monesti eli neljä kertaa *Etelä-Pohjanmaan murteen*. Lukion toisen vuosikurssin opiskelijoiden toiseksi yleisimmin mainitut murteet olivat *Savon murre* sekä *Varsinais-Suomen murre*, joista kummastakin tuli kolme mainintaa. Kaksi mainintaa saivat *Pohjanmaan*, *Satakunnan*, *Pohjois-Pohjanmaan*, *Keskipohjanmaan*, *Etelä-Suomen* ja *Itä-Suomen murre* sekä *kaakkoismurteet*, minkä lisäksi yksittäisiä mainintoja eri murteista tuli yhteensä 17. Huomionarvoista on, että vaikka murrekarttatehtävän teki tästä ryhmästä kymmenen vastaajaa, vain viisi eli puolet heistä nimesi rajaamiaan alueita. Vastaajat siis käyttivät hyvin monenlaisia nimityksiä murrealueista. Esimerkiksi lounaismurteiden alueelle he sijoittivat *lounaismurteiden* lisäksi *Varsinais-Suomen murteen*, *Turun murteen* ja *Etelä-Suomen murteen*.

Kuva 9. Lukion kolmannen vuosikurssin opiskelijan piirtämä murrekartta.

Yllä oleva kuva 9 on esimerkki lukion kolmannen vuosikurssin vastaajan piirtämästä murrekartasta. Lukion kolmannen vuosikurssin vastaajien selvästi eniten mainitsema murre oli *Lapin murre* 18 maininnalla. Seuraavaksi yleisin oli *Stadin slang* (myös *Helsingin murre*), joka sai kaikissa muodoissaan yhteensä 10 mainintaa. Myös monet muut murteet saivat useita mainintoja: *Turun murre* ja *Itä-Suomen murre* kumpikin yhdeksän, *Varsinais-Suomen* ja *Keski-Suomen murre* seitsemän sekä *Pohjanmaan*, *Tampereen* ja *Savon murre* viisi. Neljä vastaajaa mainitsi *Oulun murteen* ja kolme *Porin*. Lisäksi *Pohjois-Pohjanmaan*, *Satakunnan*, *Etelä-Suomen*, *Rannikko-Suomen* ja *Rauma murre* sekä *Karjala* saivat kukin kaksi mainintaa, ja yksittäisiä mainintoja tuli yhteensä 11. Lukion kolmannen vuosikurssin vastaajat käyttivät siis myös hyvin monenlaisia nimityksiä murrealueista, ja suurin osa niistä toistui useammassa kartassa.

Kaikista vastaajaryhmistä yhdeksäsluokkalaisten vastaajien murrekartat ovat lähimpänä kielitieteellistä murrealuejakoa ja murrealueiden nimityksiä, mikä on odotuksenmukaista ottaen huomioon, että murteet kuuluivat yhdeksäsluokkalaisten äidinkielen ja kirjallisuuden syksyn opetukseen. Seitsemäsluokkalaisten mainitsivat useimmin tutun ja läheisen *Turun murteen*, kun taas lukiolaisilla yleisimpiä vastauksia olivat *Lapin murre* ja *Etelä-Pohjanmaan murre*. Lähes kaikki lukiolaisetkin kuitenkin rajasivat karttaansa lounaismurteet, vaikkakin he nimittivät sitä useilla, toisistaan eroavilla nimillä. Maantieteellisesti kaukaisemmat Helsinki ja Lappi lienevät alueina tuttuja, mikä voi selittää niiden saamia useita mainintoja; Helsinki tunnetaan Suomen pääkaupunkina, ja Lappi on monille tuttu esimerkiksi matkailun vuoksi. Jälkimmäistä oletusta tukee myös avokysymysten vastaukset, joissa useampi vastaaja kertoi matkailleensa Lapissa.

Murrealueiden rajaaminen karttoihin oli hyvin vaihtelevaa. Osa vastaajista oli jättänyt karttoihin tyhjiä kohtia (ks. kuva 6), ja osassa kartoista murrealueiden rajat seuraavat kuntien rajoja. Erityisesti hämäläismurteiden ja läntisimpien savolaismurteiden alue jäi monissa kartoissa tyhjiksi. Odotuksenmukaisesti lounaismurteiden alue on useissa vastauksissa rajattu kaikkein tarkimmin. Lisäksi monet lukiolaisvastaajat rajasivat lounaismurteiden alueen sisäpuolelta yksittäisiä kuntia, kuten Mynämäen, Laitilan ja Rauman. Mielikäisen ja Palanderin (2014: 68) mukaan onkin odotuksenmukaista, että ei-lingvistit nimeävät ja rajaavat tarkimmin lähialueiden murteita kuin kaukaisempia puhemuotoja.

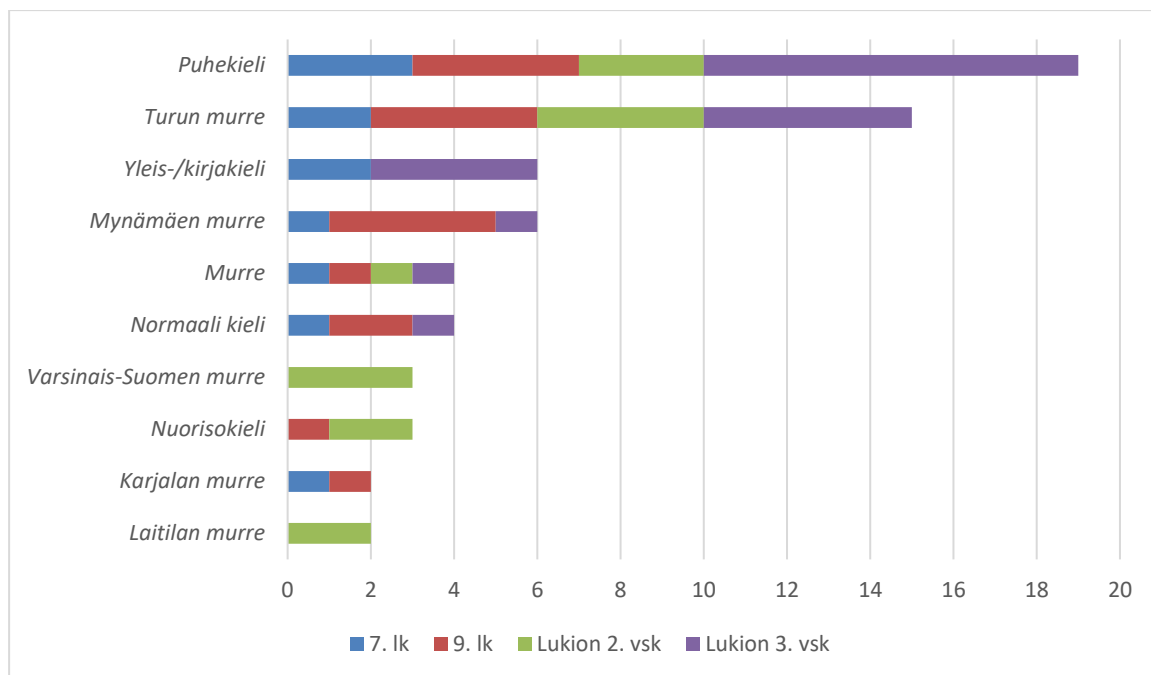
Lapin murre on kaikissa vastauksissa hyvin samankaltaisesti rajattu. Rajatut alueet viittaavat melko tarkasti peräpohjalaismurteisiin, ja niiden rajat seuraavat useissa vastauksissa Lapin

maakunnan rajoja. Myös *Stadin slang*i on osattu rajata tarkasti, vaikkakin osassa vastauksissa se viittaa lähinnä Helsingin alueeseen, kun taas osassa vastauksista se levittäytyy koko Uudellemaalle. Eteläisimmän ja pohjoisimman Suomen väliin jää kartoissa vaihteleva joukko erilaisia murrealueita, joista erityisesti hämäläismurteiden maininnat ovat vähäisiä: vain yksi vastaaja mainitsi ne yhdeksäsluokkalaisten ryhmän lisäksi. Lisäksi monien murrealueiden rajat poikkeavat toisistaan hyvin paljon, eivätkä ne ole yhtä tarkkoja tai kielitieteellisesti täsmällisiä kuin muut edellä mainitut murteet. Joissakin vastauksissa eri Pohjanmaan murteita on rajattu maakuntien rajoja mukaillen, mutta niissäkään ei ole suuria säännönmukaisuuksia.

Sekä murrekarttojen rajaaminen että nimeäminen noudattavat aikaisempien tutkimusten tuloksia. Nuoret nimesivät ja rajasivat tarkimmin oman kotiseutunsa sekä muiden lounaismurteiden alueet. Lisäksi *Lapin* ja *Helsingin murteet* rajattiin ja nimettiin melko tarkasti, mitä selittänee niiden tuttuus muista yhteyksistä. Muut, kaukaisemmat ja tuntemattomammat murteet rajattiin laveammin ja nimettiin moninaisemmin nimityksin, ja vastauksissa on selkeitä säännönmukaisuuksia paljon vähemmän.

5.1.2 Oman kielimuodon nimeäminen ja kielimuotoon liittyvät käsitykset

Luvun 5.1.1 perusteella voidaan todeta, että vastaajat nimittävät omaa murrealuettaan eli lounaismurteita monin eri tavoin. Tarkempaa käsitystä nuorten omasta kielimuodosta kysyttiin tutkimuskyselyn C-osion alussa, jonka ensimmäinen kysymys oli ”Millaista kieltä itse puhut?”. Kysymyksen tarkoituksena oli tuoda esiin nuorten käsityksiä heidän omasta idiolektistaan. Kysymyksessä ei siis kysytty, mitä murretta vastaaja puhuu, mutta suuri osa vastaajista päätyi nimittämään omaa kielimuotoaan murteeksi tai vertaamaan kielenkäyttöään murteisiin. Oheisessa kuviossa 1 näkyy kaikki nimitykset, jotka mainittiin kysymyksen vastauksissa vähintään kaksi kertaa.

Kuvio 1. Vastaajien antamat nimitykset omalle kielimuodolle.

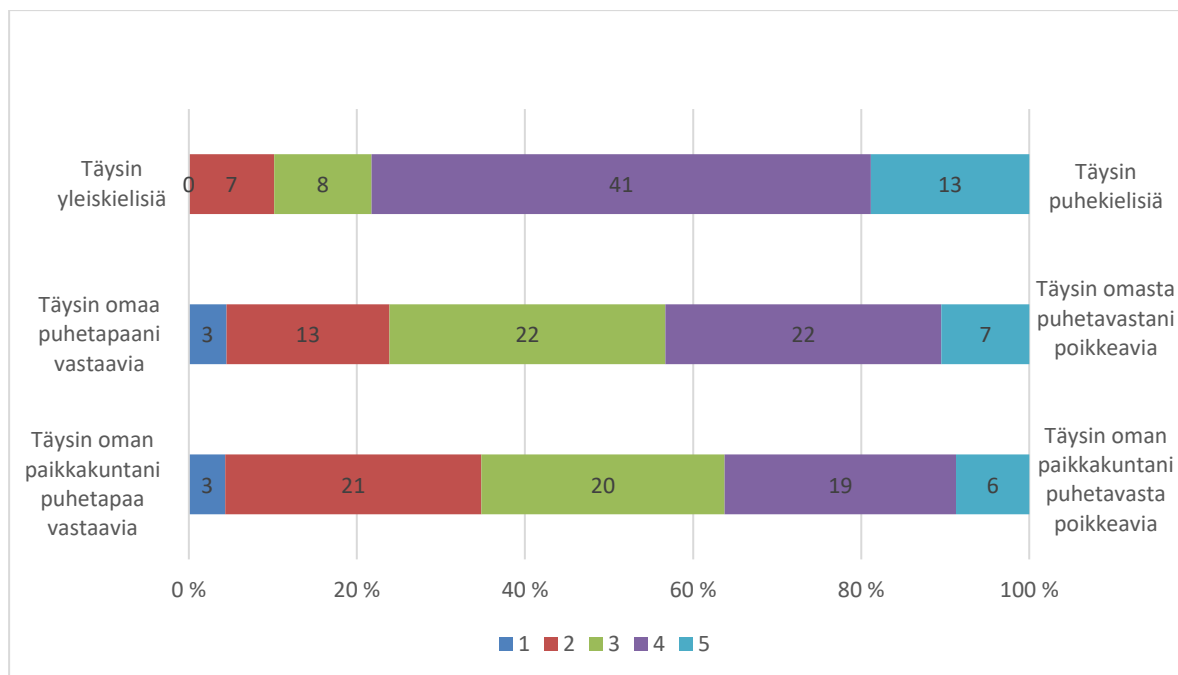
Kuviosta 1 näkyy, että suurin osa vastaajista kertoi puhuvansa hyvin lavasti *puhekieltä*, jonka jälkeen yleisin vastaus oli *Turun murre* kaikkinne muotoineen. Kolmanneksi yleisin vastaus kysymykseen oli *yleis-* tai *kirjakieli*. Näiden kategorioiden yhdistäminen ei kuitenkaan ole täysin ongelmaton: kuten luvussa 2.2 esitin, vastaajien käsitykset yleis- ja kirjakielen määritelmistä ovat hyvin vaihtelevia. Olen kuitenkin päättänyt yhdistämään nämä kategoriat, sillä arkisessa kielenkäytössä niitä käytetään usein toistensa synonyymeinä. Olen myös laskenut yhteen vastaukset, joissa vastaaja kertoi oman kielenkäyttönsä olevan *tavallista* tai *normaalialia*. Edellä mainituista nimityksistä *puhekieli*, *yleiskieli*, *kirjakieli* ja *Turun murre* toistuvat erityisesti lukion kolmannen vuoden opiskelijoiden vastauksissa. He eivät juuri nimenneet *Turun murteen* lisäksi muita käyttämiänsä murteita.

Kielitieteellistä aluemurrenimitystä *lounaismurre* oli käyttänyt vain yksi vastaaja. Kolme lukion toisen vuosikurssin vastaajista kertoi kuitenkin puhuvansa *Varsinais-Suomen murretta*. Lisäksi kuviosta 1 näkyy, että kaksi vastaajaa mainitsi puhuvansa *Karjalan* ja *Laitilan murteita*. *Karjalan murre* tarkoittanee tässä tutkimuksessa vastaajien muut tiedot huomioon ottaen Mynämäen Karjalan alueella puhuttavaa kielimuotoa. Myös *Rauman murre* mainittiin kerran, ja lisäksi osa vastaajista kertoi puhuvansa murteella tai eri murteilla spesifioimatta murretta tarkemmin. Lisäksi vastaajat saattoivat sanoa esimerkiksi, etteivät puhu murretta,

mutta eivät tarkentaneet, millaista kieltä kokevat puhuvansa. Tällaiset kiellon kautta ilmaistut käsitykset omasta idiolektista eivät näy kuviossa 1.

Mielenkiintoista vastauksissa onkin, että yleisin nimetty murre oli *Turun murre*, joka sai yhteensä 15 mainintaa. *Mynämäen murre* sen sijaan mainittiin vain kuusi kertaa, ja yksi vastaaja totesikin, että ”mä en edes tiennyt että mynämäellä on oma murre”. Nuorilla on siis näiden vastausten ja murremiellekarttojen perusteella käsitys laajan alueen kattavasta Turun murteesta, joka vastaa pitkälti kielitieteellistä lounaismurteiden aluetta ja jonka alueelle siten myös Mynämäki kuuluu. Pienillä paikkakunnilla ei katsota olevan omaa murretta, vaan murre käsitetään yksittäistä paikkakuntaa laajemmaksi kielimuodoksi. Kuitenkin suuri osa vastaajista vastasi kysymykseen 13 ”Kuinka kauas Mynämäestä pitää mennä, että puhetapa muuttuu?”, että murre muuttuu – mahdollisesti paljonkin – jo Turkuun, Laitilaan tai muihin naapurikuntiin siirryttäessä. Siten vastaajat ovat sitä mieltä, että kielimuoto muuttuu kuntarajojen ulkopuolelle mentäessä. Vastaukset ovat siis hyvin vaihtelevia ja jättävät tilaa monenlaisille tulkinnoille: suuri osa vastaajista käsittää Turun murteen hyvin laajaksi, mutta toisaalta he saattavat myös mieltää puhuvansa itse Turun murretta muiden paikallisten puhuessa enemmän mynämäkeläisille ominaisella tavalla.

Vastausten ristiriitaisuutta lisää sarjakuvatehtävien jälkeen olleet kysymykset, joissa vastaajien piti arvioida sarjakuvien yleiskielisyyttä sekä samankaltaisuutta suhteessa omaan puhetapaan ja toisaalta oman paikkakunnan puhetapaan. Ohessa olevassa kuviossa 2 näkyy vastaajien vastaukset edellä mainittuihin väittämiin asteikolla 1–5. Sarjakuvat olivat kaikki Turun murteella kirjoitettuja.

Kuvio 2. Semanttisen differentiaalın vastaukset (tutkimuskyselyn osiossa B). Ensimmäisessä ja kolmannessa kohdassa n = 55, toisessa n = 54.

Kuviosta 2 näkyy, että yhteensä 25 vastaajaa 55:stä oli sitä mieltä, että sarjakuvien kieli poikkeaa ainakin jonkin verran heidän oman paikkakuntansa puhetavasta (vaihtoehdon 4 tai 5 valinneet). Vielä suurempi osa eli 29 vastaajaa piti sitä poikkeavana omaan puhetapaansa verrattuna. Kuvion perusteella voidaan siis todeta monen vastaajan pitäneen sarjakuvien kieltä ainakin jonkin verran omasta puhetavastaan tai oman paikkakuntansa puhetavasta poikkeavana, vaikka sarjakuvat olivatkin kaikki kirjoitettu Turun murteella. Vaikka siis *Turun murre* oli yleisimmin mainittujen joukossa sekä murremiellekarttatehtävässä että vastaajien omasta puhemuodosta kysyttäessä, ei näyte Turun murteesta kuitenkaan tuntunut monenkaan vastaajan mielestä tutulta tai samaistuttavalta. On kuitenkin yleistä, että tavallisten kielenkäyttäjien vastaukset eivät välttämättä ole johdonmukaisia. Lisäksi vastauksiin voi vaikuttaa se, että sarjakuvien kieli oli ei-kielitetielijöiden tapaan ilmaistuna hyvin *vahvaa* verrattuna yleiskieleen, eli siinä tuli esiin useita eri murrepiirteitä. Aidoissa kielenkäyttötilanteissa vastaajat saattavat käyttää tai kuulla samoja piirteitä, mutta eivät välttämättä yhtä paljoa tai samanaikaisesti.

Eri murteisiin sekä yleiskieleen liittyvien vastauksien lisäksi osassa vastauksissa tuli ilmi sosiaalinen ja tilanteinen vaihtelu. Tämä kuitenkin ilmeni melko harvassa vastauksessa, ja kaiken kaikkiaan sosiaalisten tekijöiden vaikutusta omaan kielenkäyttöön ei juuri mainittu. Esimerkiksi vain kolme vastaajaa mainitsi puhuvansa *nuorisokieltä*, ja myös muiden kielten

vaikutus omaan kielenkäyttöön mainittiin vain kolmessa vastauksessa. Kysymykseen ”Millaista kieltä itse puhut?” tulleiden vastausten perusteella vaikuttaakin, etteivät vastaajat tiedosta nuoren iän mukanaan tuomaa vaikutusta kielenkäyttöön, vaan he edellä esitetyn mukaisesti pitävät omaa kieltään *yleiskielenä, tavallisena ja normaalina*.

Kansanlingvistisissä tutkimuksissa on havaittu, että nuorten puheessa kuitenkin on tilanteista ja sosiaalista vaihtelua, vaikkakin tutkimukset ovat myös osoittaneet sen olevan vähäisempää ja erilaisempaa kuin aikuisten puhujien. Lingvistiikassa on oletettu, että tilanteista vaihtelua lisäävät varhaisaikuisuuden suuret elämänmuutokset, kuten koulun loppuminen ja kotoa muuttaminen. Nuoret havaitsevat erityisesti puhekumppanista johtuvan tilanteisen vaihtelun. (Mielikäinen–Palander 2014: 231–232.) Vaikka tämän tutkimuksen kysymyksessä omasta kielimuodosta ei tullut ilmi nuorten käsityksiä tilanteisesta tai sosiaalisesta vaihtelusta, suurin osa vastaajista tunnisti muuttavansa joskus kielenkäyttöä sitä erikseen kysyttäessä.

Tutkimuskyselyn C-osion kysymyksessä 9 ”Huomaatko joskus muuttavasti puhetapaasi?” yläkoululaisista 11 vastaajaa kertoi muuttavansa puhetapaansa usein tai joskus ja 4 harvoin. Lukiolaisista 25 vastaajaa oli sitä mieltä, että he muuttavat puhetapaansa usein tai joskus, ja 9 vastaajaa kertoi muuttavansa puhetapaansa harvoin. Vain kaksi yläkoululaista ja yksi lukiolainen olivat sitä mieltä, etteivät he muuta koskaan puhetapaansa.

Vastaajat mainitsivat myös useita tilanteita, joissa he huomaavat muuttavansa tai muuttaneensa puhettaan. Yläkoululaisten mukaan puhetapaan vaikuttaa esimerkiksi puheseura (perhe, isovanhemmat, kaverit, pienet lapset, tuntemattomat ihmiset), viralliset tilanteet sekä työnhaku ja töissä käynti. Lukiolaiset mainitsivat samojen syiden lisäksi matkustamisen sekä auktoriteeteille puhumisen. Lisäksi useat lukiolaiset kertoivat, että voimakasta murretta kuullessaan he muuttavat myös omaa puhetapaansa riippumatta siitä, käyttäkö puhuja heille tuttua vai vierasta murretta. Näiden vastausten perusteella nuoret havaitsevat siis hyvinkin paljon erilaista vaihtelua kielessään ja tiedostavat muuttavansa kieltä sekä vaihtavansa rekisteriä erilaisten normien vaatimalla tavalla. Suuri osa vastauksista liittyi puhekumppanin vaikutukseen, mutta nuoret havaitsivat kielenkäytön muuttuvan myös muista syistä. Siten nuoret tekivät hyvin monenlaisia ja täsmällisiäkin havaintoja tilanteisen vaihtelun vaikutuksesta kielenkäyttöön.

Edellä esitetyn mukaisesti nuorilla on useita erilaisia käsityksiä omasta kielenkäytöstään. He lähestyivät kysymystä ”Millaista kieltä itse puhut?” eri näkökulmista, ja moni heistä päätyi kuvaamaan omaa kielimuotoaan murteiden näkökulmasta, vaikka kysymys ei sitä

edellyttänytkään. Alueellisen vaihtelun lisäksi nuoret kommentoivat omaa kielenkäyttöään yleis- ja puhekielisyyden näkökulmasta. Vaikka tilanteinen vaihtelu ei edellä mainitussa kysymyksessä tullutkaan juuri ilmi, havaitsivat nuoret sen toisessa kysymyksessä ja antoivat siitä runsaasti esimerkkejä.

5.2 Murrepiirteiden tiedostaminen ja tunnistaminen

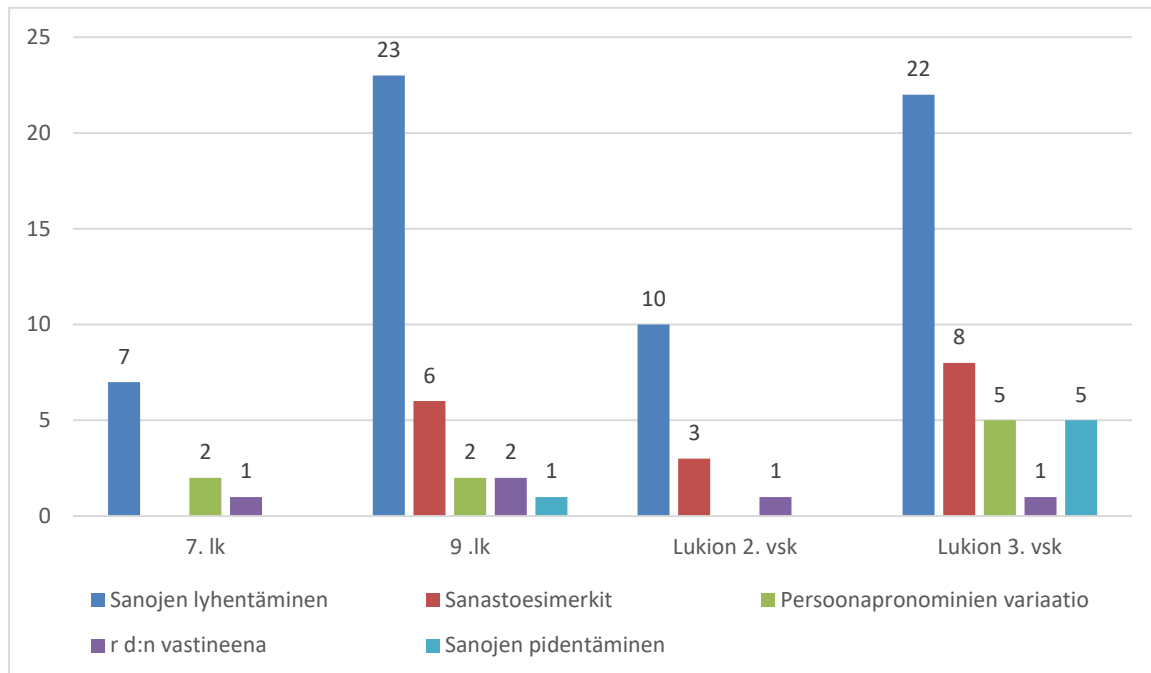
Tässä luvussa esittelen tarkemmin yksittäisten murrepiirteiden tunnistamista ja tiedostamista kyselyn vastauksissa. Alaluvussa 5.2.1 kerron piirteiden tiedostamisesta avoimissa kysymyksissä ja alaluvussa 5.2.2 esittelen tarkemmin kahden piirteen käyttöä ja tiedostamista tutkimuskyselyn osioissa B ja C.

5.2.1 Havainnot murrepiirteistä

Tavalliset kielenkäyttäjät kuvailevat murteita ja niiden piirteitä monin eri tavoin. Yleisin sekä helpoin tapa, jolla ei-kielitieteilijät kuvailevat murteita, on murteellisuuksien jäljittely. Suomen murteissa esiintyvät selkeät äännevaihtelut ovat yleensä helppoja havaita, vähittäisten foneettisten erojen kuvailu on jo huomattavasti vaikeampaa. Lisäksi monet murteissa esiintyvät piirteet ovat nykyään niin laajalevikkisiä, ettei niitä käsitetä enää murteellisuuksina. (Nupponen 2011: 35; Mielikäinen–Palander 2014: 151–152.) Tässä luvussa esittelen tarkemmin, mitä piirteitä mynämäkeläiset nuoret pitävät ominaisena mynämäkeläisten kielenkäytölle ja miten he niitä kuvailevat.

Tutkimuskyselyn kysymyksissä 11 ja 12 kysyttiin vastaajien käsityksiä siitä, miten mynämäkeläisten käyttämä kieli eroaa yleiskielestä ja millaiset kielenpiirteet ovat tai eivät ole tyypillisiä mynämäkeläisille. Alla olevaan kuvioon 3 olen kerännyt kaikki murrepiirteet, jotka mainittiin kysymyksissä 11 ja 12 yhteensä vähintään kaksi kertaa. Näihin piirteisiin kuuluvat sanojen lyhentäminen, erilaiset murre sanat, persoonapronominien vaihtelu, r yleiskielen d:n vastineena sekä sanojen pidentäminen. Sanojen lyhentäminen ja pidentäminen eivät itsessään ole tarkkoja kielitieteellisiä ilmiöitä, vaan ne pitävät sisällään monia eri kielenpiirteitä, kuten loppuheiton, sisäheiton ja geminaation eri muodot. Koska vastaajat kuitenkin käyttivät lähinnä näitä sanoja eivätkä suurimmassa osassa vastauksia tarkentaneet, mitä he niillä tarkoittavat, olen päättänyt lukea kaikki sanojen lyhentämiseen tai pidentämiseen liittyvät ilmiöt näiden kategorioiden alle. Mielikäisen ja Palanderin (2014: 183) mukaan onkin yleistä, että joillakin sanoilla kuvataan laveasti useampaa eri ilmiötä; näihin sanoihin heidän mukaansa kuuluvat juuri pidentämiseen, lyhentämiseen ja lisäämiseen liittyvä sanasto. Lisäksi

kuviota 3 tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon, että vastaajia oli ryhmissä eri määrä eikä lukuja ole suhteutettu toisiinsa; näin ollen eri vastaajaryhmien mainitsemien piirteiden absoluuttisia määriä ei voi verrata keskenään. Kuvio kuitenkin kertoo, mitkä olivat eniten mainittuja piirteitä kussakin vastaajaryhmässä, ja millaisia ovat tiedostettujen piirteiden suhdeluvut vastaajaryhmän sisällä.

Kuvio 3. Eri murrepiirteiden maininnat.

Kuviosta 3 näkyy, että eniten mainittu ilmiö kaikissa vastaajaryhmissä oli sanojen lyhentäminen. Erityisesti yhdeksäsluokkalaisilla ja lukion kolmannen vuosikurssin vastaajilla se oli selvästi yleisin vastaus. Lisäksi osa vastaajista tunnisti ainakin osittain erilaiset sanojen loppuäänteiden kadot sekä loppuheiton: osa kertoi sanojen lyhenevän lopusta ja osa antoi esimerkin tällaisesta sanasta.

(3) Sanoja lyhennetään paljon, pitkä ä-äänne. Esim. ”Mää käyn hakee lauku” n-kirjain jää lopusta pois, pitkä ä. (L3. vsk)

(4) Olla sanasta ol (7. lk)

Suurin osa sanojen lyhentämiseen liittyvistä vastauksista on esimerkin 3 kaltaisia: vastaajat kertoivat lyhyesti, että *sanoja lyhennetään*. Esimerkissä 3 on kuitenkin myös esimerkki sanasta, jossa on sananloppuisen *n:n* kato, ja vastaaja on kertonut *n*-kirjaimen jääneen lopusta pois. Hän siis on tunnistanut lyhentämiseen liittyvän loppu-*n:n* kadon ja osannut antaa siitä esimerkin. Esimerkissä 4 seitsemäsluokkalainen vastaaja on antanut esimerkin *olla*-sanon

muodosta *ol*, jossa on tapahtunut vokaalin loppuheitto. Vastaja ei kuitenkaan ole tarkentanut, mitä sanalle on tapahtunut. Loppu-*n:n* kadosta ja loppuheitosta vastaajat antoivat useampiakin sanaesimerkkejä, mutta he eivät osanneet välttämättä kertoa, mikä tekee sanasta murteellisen. Hypoteesien mukaisesti vastaajat siis tunnistivat murteellisuuksia, mutta eivät osanneet kuvata ilmiöitä tarkemmin tai tietäneet, mikä osa sanassa on murteellinen. Lisäksi lounaismurteissa esiintyy muitakin sanojen lyhentämiseen liittyviä piirteitä, kuten vastaajat kertoivatkin, mutta esimerkiksi sisäheittoa tai loppu-*t:n* katoa ei mainittu eikä niistä annettu esimerkkejä.

Sanojen pidentämisen mainitsi vain viisi vastaajaa. Tarkemmin siihen liittyvistä ilmiöistä kolme lukion kolmannen vuosikurssin vastaajaa mainitsi (*kaksois*)*konsonanttien lisäämisen*, jolla he tarkoittivat todennäköisesti geminaatiota. Lisäksi yksi vastaaja mainitsi sanojen loppuun lisättävät tuplavokaalit ja esimerkin 3 vastaaja *pitkän ä:n*.

Persoonapronominien vaihtelu havaittiin kaikissa vastaajaryhmissä lukion toisen vuosikurssin opiskelijoita lukuun ottamatta. Palanderin (2011: 170) tutkimuksessa nuorten oli vaikeampi havaita sellaisia piirteitä, jotka puuttuvat toisesta kielimuodosta verrattuna omaan murteeseen tai yleiskieleen, kuin tunnistaa piirteitä, joita murteessa on. Toisin sanoen heidän oli siis helpompi tunnistaa piirteitä, joita he eivät käytä, kuin havaita itse käyttämiensä piirteiden puuttuminen toisesta murteesta. Myös mynämäkeläiset nuoret kommentoivat pronomivalintoja usein sitä kautta, mitä persoonapronomineja Mynämäessä ei käytetä.

(5) Pronominien lyhenteinä mä, sä..., Mynämäkeläiset eivät käytä mie, sie... (7. lk)

(6) Ilmaukset mie ja sie ovat vieraita mynämäkeläiselle. (L3. vsk)

Esimerkkien 5 ja 6 vastaajat kumpikin ovat maininneet, että Mynämäessä ei käytetä yksikön ensimmäisestä ja toisesta persoonapronominista muotoja *mie* ja *sie*. Saman huomion teki suurin osa persoonapronominien käyttöä kommentoineista vastaajista. Osa vastaajista mainitsi esimerkin 5 tavoin myös Mynämäessä käytettävän persoonapronomineja *mä(ä)* ja *sä(ä)*. Suurempi osa vastaajista kuitenkin mainitsi pelkästään persoonapronomininit, joita Mynämäessä ei käytetä, ja vain harvat vastaajat mainitsivat esimerkin 5 tavoin Mynämäessä käytössä olevat persoonapronomininit. Huomioita persoonapronominien variaatiosta tuli erityisesti lukion kolmannen vuosikurssin opiskelijoilta (ks. kuvio 3).

Jokaisessa vastaajaryhmässä mainittiin myös *r* yleiskielen *d:n* vastineena, vaikkakaan esimerkkejä vastaajat eivät antaneet kyseisestä ilmiöstä. Mielikäisen ja Palanderin (2002: 98)

mukaan ei-lingvistit havaitsevat melko usein fonologiset erot murteiden välillä, ja erityisesti yhden äänteen ero on sekä helppo havaita että tuottaa. Tämän tutkimuksen aineistossa havainnot *r*:stä yleiskielen *d*:n vastineena olivat oikeellisia, mutta yksikään vastaaja ei ollut yrittänyt tuottaa tätä piirrettä.

Edellä mainittujen piirteiden lisäksi vastauksia oli yksittäisiä huomioita myös muista piirteistä, joita Mynämäessä vastaajien mukaan käytetään. Alla on esimerkkejä näistä havainnoista.

(7) – – sanotaa ain mettä eikä metsä (9. lk)

(8) On erilaisia lyhennyksitä ja päätteitä ja diftongeja ja sanoja, kuten flikka (9. lk)

(9) Ruotsinkielestä lainatut kleninkin, flicka ->likka. nuori ->nuari (9. lk)

(10) – – omanlaiset sananvalinnat, kuten erhettyä, kippiä, älkä, verät, tiärä. (L 3. vsk)

Esimerkissä 7 vastaaja on maininnut esimerkin, josta ilmenee lounaismurteille yleinen *tt*-yhtymä yleiskielen *ts*-yhtymän vastineena. Muita kommentteja tästä variaatiosta ei vastauksissa ole. Esimerkissä 8 eräs vastaaja on maininnut mynämäkeläisille ominaisena kielenpiirteenä *diftongit*, jolla hän on saattanut viitata diftongien avartumiseen. Koska yhdeksäsluokkalaiset olivat käsitelleet murteiden yhteydessä myös suomen kielen piirteitä, on se saattanut myös sekoittaa diftongeihin suomen kielen ominaispiirteitä. Diftongien avartuminen tulee kuitenkin selkeämmin ilmi esimerkissä 9, jossa vastaaja on antanut esimerkin *uo*-diftongin avartumisesta muotoon *ua* sanassa *nuori*. Muutoin diftongien avartumista ei ollut kommentoitu, vaikkakin esimerkin 10 vastaaja oli poiminut kyselylomakkeen sarjakuvista mielestään mynämäkeläisille ominaisia sanoja, joista sanassa *tiärä* on tapahtunut *ie*-diftongin avartuminen muotoon *iä*. Lisäksi esimerkin 10 sanoissa on nähtävissä myös muita edellä mainittuja lounaismurteiden ominaispiirteitä.

Edellä mainittujen esimerkkien 9 ja 10 tapaan monet muutkin vastaajat antoivat esimerkkejä mielestään mynämäkeläisille ominaisista sanoista. Seitsemäsluokkalaisia lukuun ottamatta kaikissa vastaajaryhmissä mainittiin useita sanastoesimerkkejä, kuten (*f*)*likka*, *kleninki*, *kraana*, *ketä* (yleiskielen *kuka*-sanon tilalla), *kaffe*, *keppo* ja *ehtoo*. Kuten esimerkistä 9 käy ilmi, jotkut vastaajat myös tunnistivat ruotsin kielen vaikutuksen sanastoon. Osa vastaajista nimitti paikallisia sanoja *vanhanaikaisiksi*, mutta muutoin sanastoa ei juuri kuvailtu.

Kyselyyn vastanneet nuoret mainitsivat siis monia eri lounaismurteiden piirteitä, vaikka esimerkiksi sanojen lyhentämistä ja pidentämistä ei välttämättä eritelty kovin tarkasti. Lounaismurteiden yleisimmistä piirteistä kuitenkin täysin ilman mainintaa jäi *si*-tunnuksinen imperfekti. Siten se on ainut piirre, jota ei mainittu ja joka on Mielikäisen ja Palanderin (2014: 181) mukaan yksi yleisimmin mainittavia piirteitä lounaismurteista. Kaikki muut Mielikäisen ja Palanderin (2014: 181) luettelemat ja Mynämäkeä koskevat piirteet, eli lyhyys, vokaalien loppuheitto, loppukonsonanttien kato ja diftongien avartuminen, tulevat mainituiksi, vaikkakin osasta annetaan pelkkä esimerkki. *si*-imperfektin tunnistamista ja tiedostamista esittelen tarkemmin seuraavassa alaluvussa 5.2.2.

Edellä mainittujen piirteiden lisäksi vastaajat kommentoivat paljon mynämäkeläiselle puhetavalle ominaista tempoa, rytmiä, sävelkulkua sekä artikulaatiota. Alla olevat esimerkit kuvastavat tätä:

(11) Sanoja lyhennetään, konsonantit (erityisesti R ja K) korostuu ja niitä lisätään sanoihin. Paino on usein sanan ekalla tavulla. Pyritään puhumaan nopeasti ja lyhyesti, ei pitkästi tai siihen kuluteta eri äänneitä. (L 3. vsk)

(12) Pidän siitä [mynämäkeläisten puhetavasta], se tuntuu tosi omalle. Se on lyhyttä, ytimekästä, nopeaa, helppoa (L 3. vsk)

Kummassakin esimerkissä 11 ja 12 vastaajat pitävät mynämäkeläisten puhetapaa *nopeana* ja *lyhyenä*, ja lisäksi esimerkissä 12 sen on kuvailtu olevan *ytimekästä*. Esimerkin 11 vastaaja taas on kuvaillut tavujen painotusta. Näiden kaltaisia vastauksia oli aineistossa useampia. Mielikäisen ja Palanderin (2014: 202) mukaan onkin yleistä, että kielitieteellisesti staccatoivien lounaismurteiden rytmiä ja tempoa kuvataan eniten. Nopeuteen liittyvät käsitykset voivat olla joskus jopa vastakkaisia ja yllättäviä tavallisten kielenkäyttäjien käsityksissä, mutta usein kuitenkin *nopea* puhe yhdistetään erityisesti lounaismurteisiin (Mielikäinen–Palander 2014: 204). Aineiston vastaajista osa kuitenkin kommentoi mynämäkeläisen puhetavan olevan myös *laiskaa*, jonka merkitys on muun muassa ’hidas’ (KS). Lisäksi muutamissa vastauksista mainittiin esimerkin 11 tapaan *konsonanttien korostaminen*, ja niissä useimmiten tarkennettiin, että *r-kirjain korostuu*.

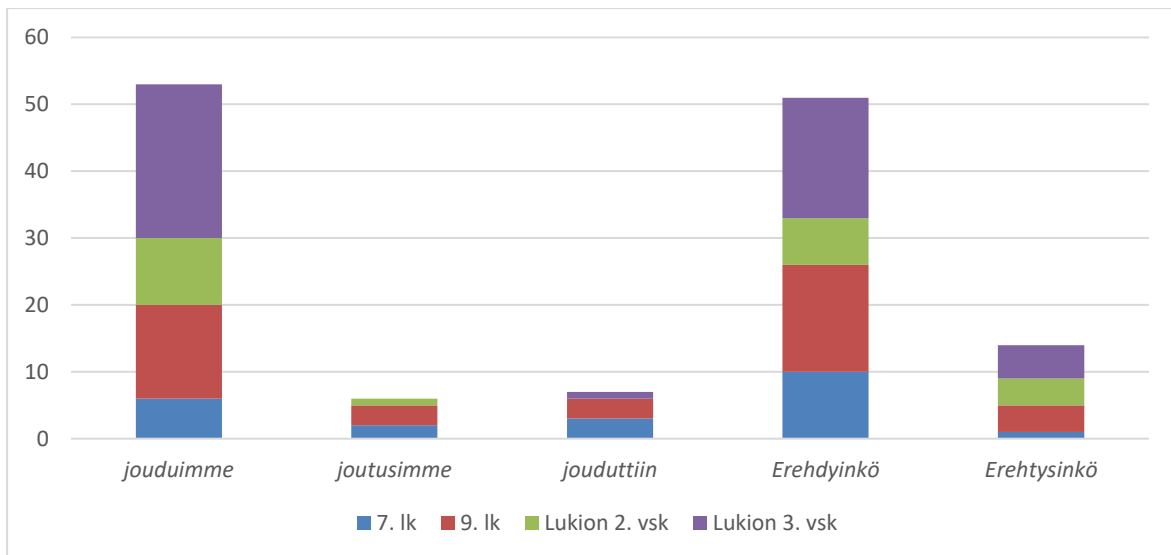
Palander (2011) on saanut tutkimuksessaan vastaavia tuloksia kuin olen tässä luvussa esitellyt: vaikka murrealueita osataan piirtää ja nimetä kartalle, on niiden piirteiden nimeäminen ja kuvaileminen paljon vaikeampaa. Toisaalta vaikka vastaajat eivät osanneet nimetä kovin täsmällisesti monia piirteitä, on suurin osa havainnoista kuitenkin lingvistisen tiedon perusteella oikeita. Palanderin (2011: 169–171) mukaan ei-lingvistien havainnot

koskevat useimmiten fonologisia piirteitä, mutta he voivat havaita tarkastikin myös foneettisia ja prosodisia piirteitä. Myös tässä tutkimuksessa osa vastaajista kommentoi mynämäkeläisen puhutavan prosodiaa ja foneettisia piirteitä. Morfologisten ja erityisesti syntaktisten sekä pragmaattisten piirteiden havaitseminen on ei-lingvisteille jo vaikeampaa (Palander 2011: 173–175). Tämänkään tutkimuksen aineistossa syntaktisia tai pragmaattisia piirteitä ei mainittu, ja morfologisista piirteistä nousi esiin ainoastaan persoonapronominien vaihtelu. Suurin osa mainituista piirteistä on yleisiä ja säilyviä lounaismurteiden piirteitä, ja niitä matkitaan usein kansanlingvistissä tutkimuksissa (ks. esim. Mielikäinen–Palander 2014).

5.2.2 *si*-imperfekti ja *Mynämäki*-nimen taivutus

Tutkimuskyselyn B-osion sarjakuvat olivat vastauksissa hyvin yleiskielisiä, eikä vastauksissa esiintynyt monia toistuvia murteellisia piirteitä. Tässä luvussa esittelen kuitenkin tarkemmin kahta sarjakuvatehtävissä esiintyvää piirrettä: *si*-imperfektiä sekä *Mynämäki*-sanana taivutusta paikallissijoissa. Aikaisemmin esitetystä *si*-tunnuksinen imperfekti on yleinen piirre lounaismurteissa, mutta sitä ei mainittu kertaakaan tutkimuskyselyn avoimissa kysymyksissä. *Mynämäki*-sanana taivutus taas on oman kandidaatintutkielmani tulosten perusteella Mynämässä varioiva piirre, johon liittyy hyvin erilaisia käsityksiä ja vahvoja asenteita (Laine 2021). Näiden ilmiöiden lähempi tarkastelu osoittaa, ettei piirteiden tiedostaminen, tunnistaminen ja murteellisena pitäminen ole aivan yksiselitteistä.

Ensimmäisessä sarjakuvassa on ilmaisu *erhettysink (mää)* (ks. liite 1), joka on yksikön ensimmäisen persoonan imperfekti sanasta *erhettyä*. Suomen murteiden sanakirjan (SMS) mukaan *erhettyä*-sanana yleiskielinen vastine on *erehtyä*. Siten sarjakuvassa esiintyneen *erhettysink*-sanana yleiskielinen muoto on *erehdyinkö (minä)*. Kolmannessa sarjakuvassa on itse muokkaamani sana *joutusimme*, joka alkuperäisessä sarjakuvassa oli muodossa (*me*) *jourutti*. Sanojen yleiskielinen vastine on siis kyseisessä kontekstissa *jouduimme*. Oheisessa kuviossa 4 näkyy, mitä muotoja vastaajat käyttivät edellä mainituista sanoista.

Kuvio 4. Vastaajien kirjoittamat yleiskieliset muodot sanoille *joutusimme* ja *erhettysink*.

Kuviosta 4 näkyy, että suurin osa vastauksista on kummassakin kohdassa yleiskielen mukainen. Alkuperäisistä sarjakuvista sanaa *erhettysink* ei ollut käyttänyt kukaan vastaajista, mutta kuusi vastaajaa piti sanaa *joutusimme* yleiskielisenä. *Erhettysink* muuttui 14 vastaajan käännöksissä kuitenkin muotoon *erehtysinkö*, jossa on yleiskielen vastainen imperfektin *si*-tunnus. Koska sarjakuvissa lähtökohtaisesti suurin osa sanoista oli murteellisessa muodossa, saattoi myös sana *joutusimme* herättää vastaajan huomion. Jos sana olisi ollut yleiskielisemmässä kontekstissa, olisi se voinut näyttäytyä myös useammalle vastaajalle yleiskielisenä muotona. Tässä osiossa suurin osa vastaajista kuitenkin tunnisti *si*-tunnuksiset imperfektimuodot murteellisiksi, vaikka osion C kysymyksissä mynämäkeläisistä kielenpiirteistä kukaan vastaajista ei maininnut *si*-imperfektiä paikallisena murrepiirteenä. Toisaalta vastauksissa oli yhteensä 20 yleiskielen vastaista *si*-tunnuksista imperfektiä.

Avokysymysten perusteella *si*-imperfektiä ei siis voida pitää kovin salienttina piirteenä, sillä yksikään vastaajista ei maininnut sitä tai antanut siitä esimerkkiä kysyttäessä paikallisia murrepiirteinä. Ráczin (2012) käsityksen mukaisesti sitä voidaan kuitenkin pitää salienttina piirteenä, jota vastaajat eivät vain välttämättä tiedosta tai jonka tiedostettavuus vaihtelee. *si*-imperfektiä ei mainittu kertaakaan tutkimuskyselyn C-osan avoimissa kysymyksissä, joissa kysyttiin mynämäkeläiselle puhettavalle ominaisia kielenpiirteitä, mutta B-osassa suurin osa vastaajista tunnisti yleiskielenvastaiset *si*-tunnuksiset imperfektit murteellisiksi. Kuten edellä toin esiin, muunmurteiset havaitsevat usein *si*-imperfektin käytön lounaismurteista. Tämän tutkimuksen perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että lounaismurteisille puhujille *si*-imperfekti ei näyttäydy kovin salienttina kysyttäessä erikseen murrepiirteistä, mutta toisaalta

osa heistä tunnistaa sen tekstinäytteestä murteelliseksi muodoksi. Silmiinpistävyys tai havaittavuus ei siis ole yksiselitteistä, vaan piirteiden tunnistaminen ja tiedostaminen vaikuttaa olevan myös osittaista. Kommentoimattomuuskaan ei yksiselitteisesti tarkoita sitä, että piirteitä ei tiedostettaisi.

Tutkimuskyselyn osion B kolmannen tehtävän sarjakuva alkaa virkkeellä ”Tääl me ny olla Mynämäel, poja”, jossa *Mynämäki*-sana on loppuheittoisena adessiivimuodossa (ks. liite 1). Kandidaatintutkielmani (Laine 2021) mukaan sekä yleiskielen normit että mynämäkeläisten käsityksen taivutuksen yleiskielisestä muodosta vaihtelevat hyvin paljon. Esimerkiksi Asutusnimihakemiston (Asutusnimihakemisto: *Mynämäki*) mukaan sekä sisä- että ulkopaikallissijamuodot ovat hyväksyttäviä, kun taas esimerkiksi Korhonen (2004) suosittelee nimen taivutusta paikallisten tapaan sisäpaikallissijoissa. Kielenhuolto-oppaat ja kielen asiantuntijat siis suosittavat taivuttamaan nimeä joko pelkästään sisäpaikallissijoissa tai sitten sekä sisä- että ulkopaikallissijamuodoissa; pelkästään ulkopaikallissijamuotoja suosivaa ohjetta ei tietääkseni ole.

Tutkimuskyselyn yleiskielistetyissä sarjakuvissa viisi vastaajaa päätyi käyttämään *Mynämäki*-nimestä inessiivimuotoa *Mynämäes(sä)* ja 58 vastaajaa adessiivimuotoa *Mynämäel(lä)*. Vastaajista viisi siis päätyi vaihtamaan alkuperäisen sarjakuvan paikallissijamuotoa ulkopaikallissijamuodosta sisäpaikallissijamuotoon. Tämä on kiinnostavaa useammasta syystä. Ensinnäkin kandidaatintutkielmani (Laine 2021) perusteella vaikuttaa, että sisä- ja ulkopaikallissijojen käytön välillä ei ole suurta eroavaisuutta, mutta monet Mynämäessä koko elämänsä asuneet käyttävät enemmän sisä- kuin ulkopaikallissijamuotoja. Tutkielman perusteella ei vaikuta myöskään, että ikä vaikuttaisi vaihteluun, vaikka monet vastaajat olivat sitä mieltä, että nuoret käyttäisivät enemmän ulko- kuin sisäpaikallissijamuotoja. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella näyttää kuitenkin siltä, että ulkopaikallissijamuotoinen *Mynämäellä* ei nuorten vastaajien mielestä ole salientti tai murteellinen, vaan se näyttäytyy yleiskielisenä taivutusmuotona. Toisaalta osa vastaajista kuitenkin päätyi käyttämään *Mynämäessä*-muotoa, joten ainakin heidän mielestään ulkopaikallissijamuoto *Mynämäki*-sanan taivutuksessa on yleiskielen vastainen.

Vastauksia tarkastellessa tulee toki ottaa huomioon, että sanasta annettu muoto, kysymyksenasettelu sekä tehtävän konteksti vaikuttavat vastaajan odotuksiin, mikä on edelleen voinut vaikuttaa vastauksiin ja esimerkiksi saanut osan vastaajista kirjoittamaan oman kielikorvansa vastaisen muodon. Lisäksi vastaajat ovat saattaneet keskittyä sarjakuvan

alkuperäisen *Mynämäel*-sanon loppuheittoon, minkä vuoksi he eivät välttämättä ole kiinnittäneet huomiota sanan sijapääteeseen. Kyse voisi siis olla niin kutsutusta maskivaikutuksesta, jossa jokin piirre herättää paljon huomiota muiden piirteiden kustannuksella, eikä muita piirteitä välttämättä enää huomata (Kurki 2018: 343). Aihe vaatisi kuitenkin tarkempaa tutkimusta, ja toisaalta vastaajat ovat kuitenkin useamman sanon kohdalla sarjakuvissa muuttaneet useampaa sanassa esiintyvää murrepiirrettä: esimerkiksi kolmannen sarjakuvan sanasta *siäl* suurin osa vastaajista huomasi sekä loppuheiton että diftongien avartumisen, minkä myötä sana oli muuttunut yleiskieliseen muotoon *siellä*.

6 Murteiden miellyttävyys ja arviointi

Tutkimuskyselyssä pyrittiin tuomaan esiin nuorten käsityksiä murteiden miellyttävyyydestä sekä A- että C-osiossa. A-osan murrekarttatehtävän yhteydessä vastaajien piti laittaa yhdeksän kunnan murteet miellyttävyysjärjestykseen miellyttävimmästä epämiellyttävimpään, kun taas C-osassa oli avokysymyksiä murteiden miellyttävyYTEEN liittyen. Alla olevasta taulukosta 2 näkyy eriteltyinä yläkoululaisten ja lukiolaisten vastaukset A-osion tehtävään.

Taulukko 2. Yhdeksän kunnan murteen miellyttävyysjärjestys.

Yläkoululaiset (ka)	Lukiolaiset (ka)
1. Mynämäki (2,1)	1. Mynämäki (1,9)
2. Turku (3,4)	2. Turku (3,4)
3. Nousiainen (3,9)	3. Nousiainen (3,5)
4. Vehmaa (5,2)	4. Vehmaa (4,7)
5. Laitila (5,5)	5. Laitila (5,4)
6. Tampere (5,6)	6. Rauma (5,8)
7. Rauma (5,9)	7. Tampere (6,1)
8. Helsinki (6,5)	8. Pori (7,06)
9. Pori (6,9)	9. Helsinki (7,12)

Taulukosta 2 näkyy, että yläkoululaisten ja lukiolaisten vastaukset olivat hyvin samankaltaisia. Viisi miellyttävintä murretta ovat samat ja samassa järjestyksessä, ja neljä viimeistä murretta on vain hieman eri järjestyksessä. Vain Tampereen ja Rauman murteen (sijoilla 6 ja 7) sekä kahden epämiellyttävimmäksi mielletyn murteen eli Helsingin ja Porin murteen (sijoilla 8 ja 9) keskinäiset järjestykset ovat eri ryhmien välillä. Yläkoululaiset pitivät epämiellyttävimpänä murteena Porin murretta, kun taas lukiolaisten mielestä Helsingin murre oli kaikkein epämiellyttävintä. Erot yläkoululaisten ja lukiolaisten ryhmien välillä ovat kuitenkin pieniä.

Kaikkein miellyttävintä murretta puhutaan sekä yläkoululaisten että lukiolaisten mielestä Mynämäessä, ja se erottuu taulukosta 2 selvästi muista kunnista pienellä keskiarvolla. Turun murre toisella sijalla on selvästi miellyttävimpänä pidetty kaupunkimurre. Miellyttävimpien joukossa ovat myös Mynämäen naapurikuntien Nousiainen, Vehmaan ja Laitilan puhetaukset, eli kaikki viisi korkeimmilla sijoilla olevaa kuntaa ovat lounaismurteiden alueella. Laitila sijoittuu Mynämäen naapurikunnista kaikkein alimmalle sijalle, mutta

toisaalta esimerkiksi Wiikin (2004: 64) mukaan Mynämäen ja Laitilan välinen murreraja onkin hyvin jyrkkä.

Epämiellyttävimpien joukossa olevia murteita taas puhutaan kauempana Mynämäestä, eivätkä viimeisten sijojen Helsinki ja Pori sekä Tampere kuulu lounaismurteiden alueelle. Myös Palander (2011: 133) on saanut vastaavia, omaa kotiseutua arvostavia tuloksia omassa tutkimuksessaan, ja hänen mukaansa myös muista kielistä on samankaltaisia tuloksia. Oman paikkakunnan murteen arvostaminen näkyy myös taulukossa 3, jossa on luokiteltu vastaukset C-osion kysymykseen 5 ”Miten kuvailisit mynämäkeläisten tapaa puhua? Pidätkö siitä vai etkö pidä siitä?”.

Taulukko 3. Vastausten määrät kysyttäessä, pitävätkö vastaajat mynämäkeläisten tavasta puhua.

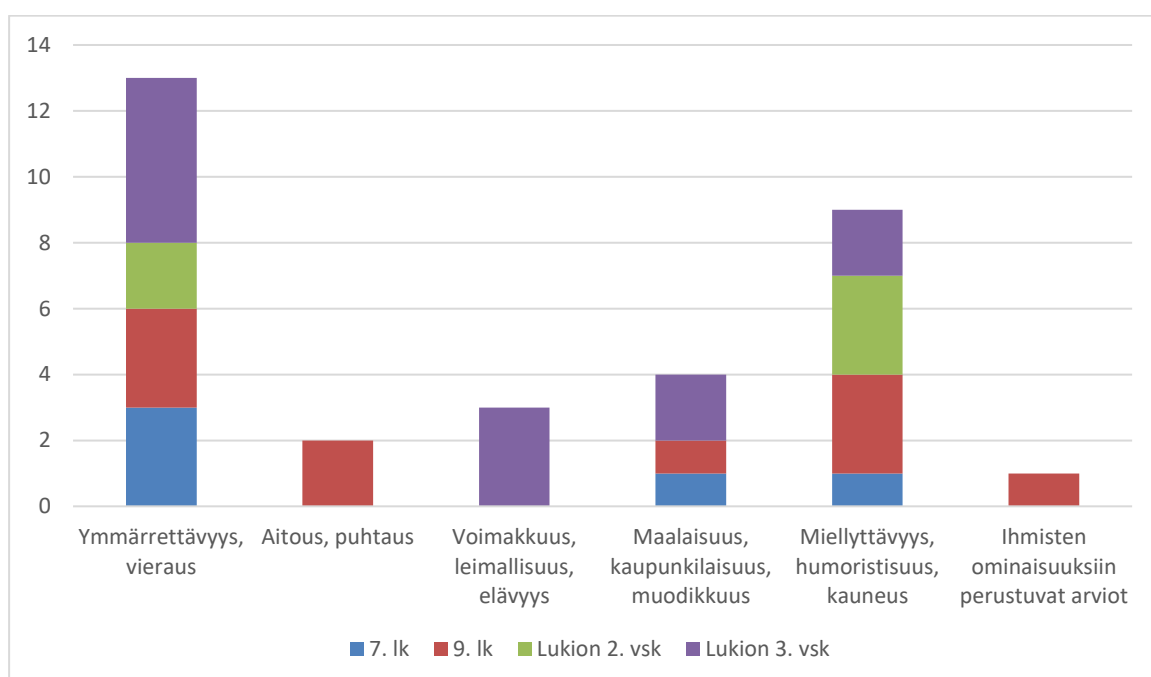
	Pidän (%)	En pidä (%)	Muu/en tiedä (%)
7. lk vastaajat (n=14)	11 (78,6 %)	1 (7,1 %)	2 (14,3 %)
9. lk vastaajat (n=19)	18 (94,7 %)	1 (5,3 %)	-
Lukion 2. vsk vastaajat (n=12)	6 (50 %)	1 (8,3 %)	5 (41,7 %)
Lukion 3. vsk vastaajat (n=24)	21 (87,5 %)	2 (8,3 %)	1 (4,2 %)
Kaikki (n=69)	56 (81,2 %)	5 (7,2 %)	8 (11,6 %)

Taulukon 3 perusteella voidaan todeta, että suurin osa (81,2 %) kysymykseen 5 vastanneista nuorista koki pitävänsä mynämäkeläisten tavasta puhua. Kaikista kysymykseen vastanneista 69 vastaajasta vain viisi vastaajaa (7,3 %) oli sitä mieltä, etteivät he pidä paikkakuntalaisten puhetavasta. Eniten mynämäkeläinen puhetapa miellytti yhdeksäsluokkalaisten vastaajia: heistä jopa 94,7 % kertoi pitävänsä paikallisesta puhetavasta.

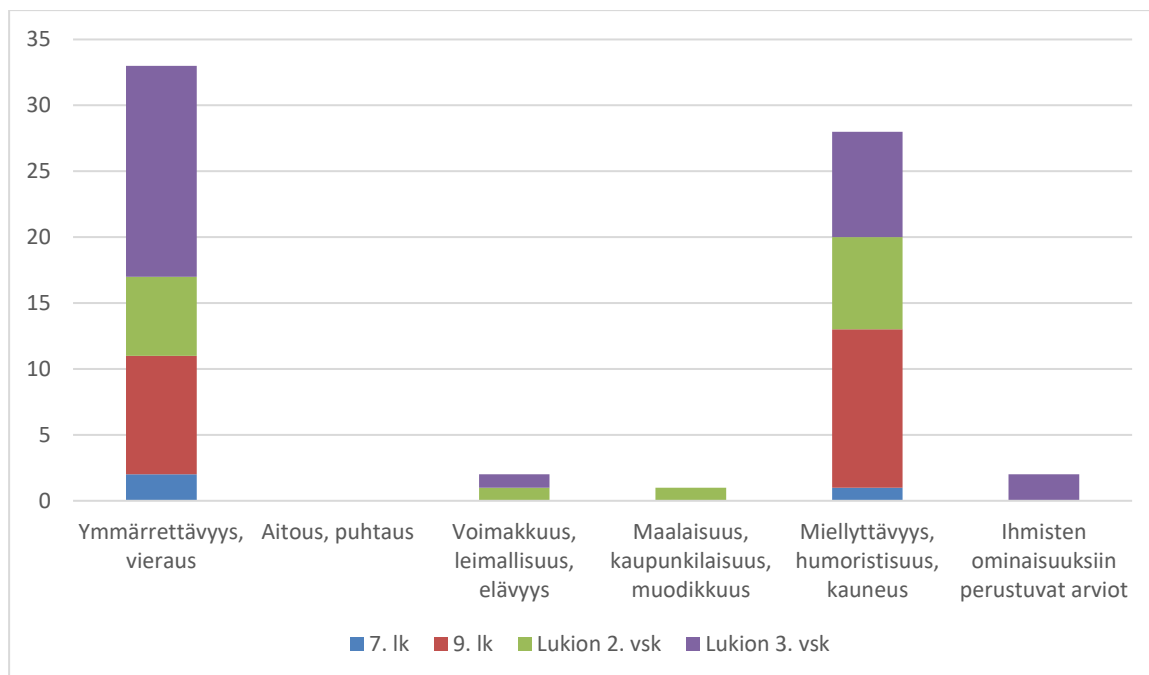
Nuoret arvioivat avoimissa kysymyksissä myös muiden murteiden miellyttävyyttä kyselyn avokysymyksissä 6 ja 7. Miellyttävimmällä tai kauneimmalla tavalla vastaajat kertoivat useimmiten puhuttavan Lapissa, Mynämäessä, Turussa tai laajemmin Lounais-Suomessa. Seitsemäsluokkalaiset vastaajat eivät maininneet moniakaan epämiellyttäviä murteita, mutta kaikissa muissa ryhmissä Helsinki ja laajemmin koko pääkaupunkiseutu saivat eniten mainintoja kysyttäessä epämiellyttävimmän tai rumimman puhettavan paikkaa. Myös Savo sekä laajemmin Itä-Suomi saivat kumpikin useampia mainintoja. Tampere, Oulu, Rauma, Pori ja *paikat, joissa käytetään sanoja mie ja sie*, mainittiin kukin muutamia kertoja.

Kuvioissa 5 ja 6 näkyy tarkemmin, millaisilla Mielikäisen ja Palanderin (2014) taksonomiaan perustuvilla tavoilla vastaajat arvioivat ja kuvailivat Mynämäen sekä muiden vastauksissa

mainittujen paikkojen puhetapoja. Ensimmäisessä kuviossa 5 näkyvät tavat, joilla vastaajat kuvasivat Mynämäen murretta kyselyn kysymyksessä 5. Kuviosta 6 taas näkyy, millaisilla tavoilla vastaajat kuvailivat omasta mielestään Suomen kauneimpia tai miellyttävimpiä ja rumimpia tai epämiellyttävimpiä murteita kysymyksissä 6. ja 7. Olen kerännyt kuvioihin kaikki arvioinnit, jotka kuuluvat johonkin Mielikäisen ja Palanderin taksonomian kategoriaan. Kaikkien vastaajien vastaukset eivät kuuluneet selkeästi mihinkään Mielikäisen ja Palanderin luokittelemaan kategoriaan, ja osassa vastauksista oli useampaan luokkaan kuuluvia arvioivia ilmauksia. Selvästi eniten vastaajat vetosivat evaluoinneissaan murteiden ymmärrettävyyteen ja vierauteen sekä miellyttävyyteen, humoristisuuteen ja kauneuteen.

Kuvio 5. Mynämäen puhetavan luonnehdinta ja arviointi Mielikäisen ja Palanderin (2014) taksonomian mukaan luokiteltuna.

Kuvio 6. Miellyttävimpien ja epämiellyttävimpien puhetapojen luonnehdinta ja arviointi Mielikäisen ja Palanderin (2014) taksonomian mukaan luokiteltuna.

Yllä olevista kuvioista 5 ja 6 näkyy, että Mynämäen murretta arvioitiin vaihtelevammilla tavoilla kuin miellyttävimmiksi ja epämiellyttävimmiksi miellettyjä murteita. Tämä johtunee siitä, että omaa, tuttua murretta on helpompi kuvailla kuin kaukaisempaa tai tuntemattomampaa puhetapaa. Molemmissa kuvioissa suurin osa murteiden arvioinneista perustuukin niiden ymmärrettävyyteen tai vierauteen. Mynämäen murretta sekä muita miellyttäviä murteita arvioivissa vastauksissa ymmärrettävyys/vieraus näyttäytyi positiivisena kategoriana, eli vastaajat pitivät helposti ymmärrettäviä murteita miellyttävinä murteina. Vastaavasti vaikeammin ymmärrettäviä ja epäselkeinä pidettyjä murteita vastaajat pitivät pääasiassa epämiellyttävinä. Miellyttäviin murteisiin siis yhdistyivät kategorian sisäiset positiiviset kuvaukset ja epämiellyttäviin negatiiviset. Tämä on sikäli odotuksenmukaista, että esimerkiksi Gilesin ja Niedzielskin (1998: 87) mukaan ei-lingvistien arviot murteiden miellyttävyydestä perustuvat hyvin vahvasti niiden ymmärrettävyyteen.

Toiseksi yleisin vastausten kategoria oli miellyttävyys/humoristisuus/kauneus, jossa edellä kuvattuun tapaan positiiviset kuvailut yhdistyivät lähinnä miellyttäviin ja kielteiset kuvaukset epämiellyttäviin murteisiin. Tässä kategoriassa oli kuitenkin poikkeuksiakin, ja osa vastaajista piti esimerkiksi outoutta miellyttävän murteen piirteenä. Esimerkiksi yksi yläkoululainen piti *tamperetta* miellyttävänä puhetapana sen outouden vuoksi. Mielikäisen ja Palanderin (2014:

82) mukaan *outo* ei aina viittaakaan kovin negatiiviseen käsitykseen. Sen sijaan murteiden humoristisuus näyttäytyy tämän tutkimuksen vastauksissa pelkästään positiivisena asiana.

(13) pidän siitä [mynämäkeläisten tavasta puhua], sillä se kuulostaa hauskalta ja sanoja on hyvä aina välillä lyhentääkin (L 2. vsk)

(14) Helsingissä tai oulussa. Stadissa ihan outoja sanoja ja esitetään puhetyylillä jotain gansteria. Oulu kuulostaa vaan oudolta (L 2. vsk)

Esimerkin 13 vastaaja pitää mynämäkeläisten tapaa puhua *hauskana*, ja kokee sen yhdeksi syyksi miksi hän pitää paikallisten puhetavasta. Jälkimmäisessä esimerkissä 14 vastaaja taas sanoo sekä *Stadin sanoja* että *oulua oudoiksi* kysyttäessä epämiellyttävintä puhetapaa. Tässä esimerkissä *outoa* käytetään siis kielteisenä kuvauksena kahdesta näkökulmasta: sillä kuvataan sekä kokonaista kielimuotoa että tietyllä paikkakunnalla käytettävää sanastoa.

Yleisin murteiden miellyttävyyteen/humoristisuuteen/kauneuteen liitetty adjektiivi on *kiva*, jota vastaajat käyttivät sekä positiivisissa että kielteisissä arvioinneissa. Alla olevista esimerkeistä 15 on vastaus kysymykseen epämiellyttävimmästä puhetavasta ja 16 miellyttävimmästä.

(15) Ehkä Tampereella, se ei muistaakseni kuulosta niin kivalta, ehkä myös Raumalla, sielläkään ei muistaakseni puhuta niin kivan kuuloisesti. (9. lk)

(16) Raumalla, sillä murretta on kiva kuunnella (ja Raumalta tulee Suomen paras jääkiekkjoukkue. (9. lk)

Esimerkin 15 vastaaja arvioi Tampereen ja Rauman puhemuotoja kuulohavaintoon vedoten, ja hänen mukaansa kummankaan paikkakunnan puhe *ei kuulosta kivalta*. Myös esimerkissä 16 mielipide on perusteltu kuulohavainnolla, mutta hän käyttää *kivaa* myönteisessä arviossa. Vastaajat käyttivät siis kivalta kuulostamista myönteisissä arvioinneissa ja sen kieltämistä negatiivisissa. *Kiva* oli kaiken kaikkiaan yleisimmin käytetty adjektiivi murteiden arvioinneissa.

Esimerkissä 16 näkyy myös, että vastaajalla on muitakin positiivisia käsityksiä Raumasta kuin vain miellyttävä murre. Monissa muissakin vastauksissa käykin ilmi nuorten aseenteellisuus eri paikkakuntia kohtaan. Useimmiten nuoret vastasivat pitävänsä sellaisten paikkakuntien puheesta, joihin heillä liittyy muista syistä positiivisia mielikuvia ja miellehtymiä. Toisaalta osa vastaajista perusteli kielteisiä arviointejaan negatiivisilla mielikuvilla paikkakunnista. Esimerkiksi yksi seitsemäsluokkalainen vastaaja kertoi pitävänsä epämiellyttävimpänä

puhetapana Laitilan tai Porin puhetta, ja epäili syyksi sitä, ettei hän muutenkaan pidä niistä paikkoina.

Kolmanneksi yleisin kategoria murteiden arvioinneissa oli voimakkuus/leimallisuus/elävyys. Sitä käytettiin enemmän mynämäkeläisen puhettavan arvioinnissa kuin muiden paikkakuntien kielimuotojen kuvailuissa.

(17) Minusta se [mynämäkeläinen puhetapa] kuulostaa ihan normi puhumiselle, että pidän siitä kyllä (9. lk)

(18) Savossa, sillä murre on erittäin vahva (L 2. vsk)

Esimerkin 17 vastaajan mukaan mynämäkeläinen puhetapa *kuulostaa ihan normi puhumiselle*. Lähes kaikissa tämän kategorian mynämäkeläistä puhetapaa kuvaavissa vastauksissa sanottiinkin puheen kuulostavan *normaalilta* tai olevan *normaalina*. *Normaalina* käytetäänkin ensisijaisesti kuvaamaan oman alueen puhetta tai muutoin tuttua murretta, ja sillä tarkoitetaan useimmiten vähämurteista puhetapaa (Mielikäinen–Palander 2014: 90). Murteen *vahvuus* taas on vähämurteisudelle vastakohtainen ilmaus, jota käytetään useimmiten Savon, Rauman ja Etelä-Pohjanmaan murteista (Mielikäinen–Palander 2014: 88). Esimerkin 18 vastaaja nimesikin epämiellyttävimmän paikkakunnan puhettavaksi Savon, koska hän pitää murretta erittäin vahvana. Lisäksi kaksi vastaajaa ilmaisivat, että Mynämäessä ei ole kovin vahvaa murretta, eli hekin pitivät mynämäkeläistä puhetapaa melko vähämurteisena tai murteettomana.

Murteiden maalaisuuteen, kaupunkilaisuuteen ja muodikkuuteen liittyen viisi mainintaa. Niistä neljä koskee mynämäkeläisten tapaa puhua ja vain yksi toisen murrealueen puhetta.

(19) Mynämäkeläisten tapa puhua on ehkä hieman vanhan aikaisen kuuloista ja pidän siitä (9. lk)

(20) Suomen Etelä-murre Helsingin alueella. Mielestäni se on liian hienollista. (L 2. vsk)

Mielikäisen ja Palanderin mukaan (2014: 92–93) maalaisuuteen liitetään yhä vanhanaikaisuus ja kaupunkilaisuuteen muodikkuus, huolimatta kaupunkien ja maaseudun vastakkainasettelun loiventumisesta viime vuosikymmeninä. Tällaisia vastauksia ei kyselyyni paljoa tullut, mutta esimerkiksi esimerkin 19 vastaaja piti mynämäkeläisten tapaa puhua *vanhanaikaisena*. Toinen vastaaja taas puhuu suoraan maalaisuudesta, ja hän kirjoitti mynämäkeläisen puhettavan olevan *varsin maalaista*. Toisaalta taas esimerkissä 20 vastaaja pitää Helsingin alueen puhetapaa *liian hienollisena*, minkä merkitys lienee melko sama kuin *hienostelevalla*. Vaikka

maalaisuuden ja kaupunkilaisuuden vastakkaisuus ei näy kovin vahvasti edellä kuvatuissa vastauksissa, muodostuu vastauksista kuitenkin kokonaiskuva maaseudun ja kaupunkilaisuuden vastakkainasettelusta. Tästä kerron lisää tämän luvun lopussa.

Edellä mainittujen kategorioiden lisäksi kolme arviointia perustui ihmisten ominaisuuksiin. Alla oleva esimerkki 19 on vastaus miellyttävimmän puhettavan kysymykseen ja esimerkki 20 epämiellyttävimmän.

(21) Lapin murre on mielestäni mukavan ja kiltin kuuloista. (L 3. vsk)

(22) Jossain missä käytetään t:n tilalla r-kirjainta. Kieli kuulostaa hyökkävältä ja räkivältä. (L 3. vsk)

Yllä olevassa esimerkissä 19 vastaaja kertoo *Lapin murteen* olevan *mukavan ja kiltin kuuloista*. Kummatkin niistä ovat sanoja, jotka kuvastavat enemmän puhujien luonnetta kuin itse kieltä. Myös esimerkin 20 partisiipit *hyökkävä* ja *räkivä* perustuvat ihmisten ominaisuuksiin. Lisäksi yksi vastaajista kirjoitti, että mynämäkeläinen puhetapa on *suorasukaista*. Kielitoimiston sanakirjan (KS) mukaan *suorasukainen* tarkoittaa 'suoraan, peittelemättä, kaunistelematta ajatuksensa ilmaisevaa' ja 'suorapuheista'. Siten sekin viittaa pikemminkin kielenkäyttäjien ominaisuuksiin kuin itse kieleen.

Edellä mainitut murteiden luonnehdinnat pohjautuvat Mielikäisen ja Palanderin (2014: 80) mukaan metakielen toiselle tasolle, ja niissä tulee ilmi aseenteellisuus kokonaisia kielimuotoja kohtaan. Niiden lisäksi osa arvioinneista perustui puhtaasti tiettyihin kielen piirteisiin, jolloin ne pohjautuvat metakielen ensimmäiseen tasoon. Alla olevat esimerkit on vastaus kysymykseen epämiellyttävimmistä puhettavista.

(23) En tykkää murteista joissa käytetään sanoja kuten mie ja sie tai tungetaan ns. -han, -olo ja -ili-rakenteita moniin sanoihin, esim. Hyvää ilitaa tai jtn. Eli Savon murre ja hämäläiset ja kaakkoissuomalaiset (L 3. vsk)

(24) turhaa käyttää pitkiä sanoja kun voi lyhyitä käyttää. (7. lk)

Esimerkissä 23 vastaaja kertoo esimerkkien avulla kahdesta kielen piirteestä, joista hän ei pidä: persoonapronominien varianteista *mie* ja *sie* sekä *-han*, *-olo* ja *-ili-rakenteista*, joilla hänen voidaan olettaa esimerkklauseen *Hyvää ilitaa* perusteella tarkoittavan svaavokaalia. Vastaaja siis on kuvaillut melko tarkastikin niitä kielenpiirteitä, jotka eivät miellytä häntä. Toisaalta eräs toinen vastaaja kertoi, ettei hän pidä *Lapin murteesta sanojen venyttämisen vuoksi*. Tällöin ei ole niin selvää, mitä kielenpiirteitä hän on tarkoittanut, sillä esimerkiksi Mielikäisen ja Palanderin (2014: 183) mukaan ei-lingvistit tarkoittavat *venyttämällä* useita

eri kielen ilmiöitä. Mainitun *Lapin murteen* perusteella voi kuitenkin rajata venyttämiseen liittyvät piirteet peräpohjalaismurteissa ilmeneviin kielenpiirteisiin. Vaikka vastaajat kuvailivat kielenpiirteitä, joista he eivät pidä, positiivisia arviointeja yksittäisistä kielenpiirteistä ei aineistossa ole kovin paljoa. Esimerkin 24 tapaan jotkut vastaajat kuitenkin kommentoivat mynämäkeläisen puhettavan lyhyttä positiivisesta näkökulmasta: vastaajan mukaan on ”turhaa käyttää pitkiä sanoja”, ja eräs toinenkin vastaaja sanoo, että ”sanoja on hyvä aina välillä lyhentääkin”. Kielen lyhentäminen näyttäytyy siis useammassa vastauksessa positiivisena ilmiönä.

Edellä esitetyn mukaisesti nuoret kommentoivat monin tavoin Suomen eri murteita ja heillä on paljon erilaisia käsityksiä, mielipiteitä ja tunteita niihin liittyen. Monissa vastauksissa nuoret vertasivat muiden paikkakuntien murretta omaansa ja loivat vastakkainasettelua niiden välille. Mantilan (2008) mukaan suomalaisessa kulttuurissa eläkin yhä vahvana kaupunkilaisuuden ja maaseudun sekä etelän ja pohjoisen vastakkainasettelu. *Etelällä* ei kuitenkaan tässä yhteydessä välttämättä tarkoiteta jotakin maantieteellisesti rajattua eteläistä aluetta, vaan pikemminkin kulttuurissamme esiintyvää mentaalista konstruktioita. (Mantila 2008: 76.) Myös Mielikäinen ja Palander (2014: 110) pitävät Etelä-Suomeen, tarkemmin Helsinkiin ja pääkaupunkiseutuun, liittyviä käsityksiä jopa uusina heimostereotyyppioina.

Aineistosta esiin nousevat kuvaukset kertovat, että nuoretkin mynämäkeläiset pitävät pääkaupunkiseudun puhetapaa epämiellyttävänä kielimuotona. *Helsinki, pääkaupunkiseutu, stadi* ja *etelä* olivatkin kaikkine muotoineen eniten mainittuja vastauksia kysymykseen epämiellyttävimmän puhettavan paikasta. Helsingin puhekielen epämiellyttävyyttä perusteltiin muun muassa sen *ärsyttävyydellä, järjettömyydellä, poikkeavuudella, rasittavuudella* sekä slang- ja lainasanojen runsaalla käytöllä. Yksi vastaaja kertoi myös, ettei pidä Helsingin puhettavasta, sillä hänen mukaansa Helsinki on *huono paikka*. Mielikäisen ja Palanderin (2014: 110) mukaan erilaiset vastenmielisyyden ilmaisut sekä slangin arvostelu ovatkin hyvin yleisiä pääkaupunkiseudun kieltä luonnehtiessa. Lisäksi vastaavia tuloksia on saatu esimerkiksi Ruotsista ja Japanista tutkittaessa kielenkäyttäjien suhtautumista pääkaupunkiseutunsa kielimuotoihin (ks. Palander 2011: 184).

Tässä luvussa esitettyjen vastausten valossa vaikuttaa siltä, että vastaajat pitävät Mynämäkeä ja Helsinkiä hyvin vastakkaisina toisilleen – huolimatta suhteellisen lyhyestä maantieteellisestä etäisyydestä. Vastauksissa korostuu juuri Mantilan kuvailemat negatiiviset mielikuvat *etelän* mentaalista konstruktioista. Huomionarvoista on myös se, että samanlaista

vastakkainasettelua maaseudun ja muiden kaupunkien välillä ei aineistossa näy. Esimerkiksi *Turun murre* näyttäytyi monelle vastaajalle kaupunkilaisuudestaan huolimatta pikemminkin samaistuttavana ja hyvin samankaltaisena kielimuotona kuin mynämäkeläisten puhetapa. Tätä tukee myös luvussa 5.1.2 esitetyt tulokset, joiden mukaan mynämäkeläiset nuoret kutsuvat omaa kielimuotoaan enemmän *Turun* kuin *Mynämäen murteeksi*.

Maalaisuuden ja kaupunkilaisuuden vastakkainasettelun lisäksi aineistossa ei ollut kovinkaan paljoa muita stereotyyppioita tai vahvaa toisen tason metakieltä. Erilaiset heimostereotyyppiat ja matkimukset ovat yleensä olleet yleisiä kansanlingvistisissä tutkimuksissa (ks. esim. Palander 2011; Mielikäinen–Palander 2014). Matkimuksia ei kuitenkaan ole lainkaan tämän tutkimuksen aineistossa, eikä perinteisiä heimostereotyyppioitakaan (esim. *pohjanmaalaiset ovat suorapuheisia*) ole helsinkiläisiä koskevia kuvauksia lukuun ottamatta. Nuorten arvioinnit vaikuttavatkin tämän aineiston perusteella perustuvan enemmän omaan kokemukseen ja henkilökohtaisiin mielipiteisiin kuin kulttuurista nouseviin käsityksiin murteiden stereotyyppisistä käytöistä ja ennakkoluuloista kielenkäyttäjiä kohtaan. Lisäksi matkimukset perustuvat usein esimerkiksi vanhoihin televisiosarjoihin, minkä vuoksi nuorilla ei välttämättä ole tietoa niistä.

Mielenkiintoista vastauksissa on myös se, että monet vastaajat eivät vastanneet mitään kysymykseen epämiellyttävimmästä tai rumimmasta puhetavasta. Alla oleva esimerkki 25 on erään vastaajan vastaus kyseiseen kysymykseen.

(25) Ei missään. Kaikki on jotenkin suomea. (7. lk)

Erityisesti yläkoululaiset vastaajat nimesivät enemmän miellyttäviä kuin epämiellyttäviä puhetapoja. Epämiellyttävää puhetapaa kysyttäessä he saattoivat jopa korostaa, ettei yksikään murre ole ruma ja kaikista murteista löytyy jotakin kaunista. Esimerkin 23 vastaaja onkin samoilla linjoilla lingvistisen murrekäsityksen kanssa; kaikki murteet ovat yhtä lailla suomen kieltä. Jokseenkin neutraalista suhtautumisesta murteisiin kertoo myös se, että nuoret kuvailivat useimmiten ymmärrettävyyden ja vierauden perusteella, kun taas Mielikäisen ja Palanderin (2014: 99) mukaan kaikkein yleisin näkökulma ei-lingvistien murrekuvailuille on murteen arviointi miellyttävyyden tai vastenmielisyyden perusteella. Nuorilla kielenkäyttäjillä asennoitumisessa vaikuttaa siis merkitsevän enemmän kielimuodon ymmärrettävyys kuin sen miellyttävyys.

Tässä luvussa olen kuvannut, miten mynämäkeläiset nuoret arvottavat Suomen murteita ja miten heidän arvioinneissaan näkyy Mielikäisen ja Palanderin luokittelemat tavat evaluoida murteita. Nuoret kuvailivat kotiseutunsa murteita ja muita murteita hyvin samoin tavoin, joskin Mynämäkeen liittyvät arvioinnit ovat useammin positiivisia kuin muihin murteisiin liittyvät. Yleisesti ottaen suurin osa heistä kertoi pitävänsä kotipaikkakuntansa puhetavasta, ja myös muihin lounaismurteisiin liittyi paljon positiivisia kuvauksia. Miellyttävänä murteina he pitivät usein myös *Lapin murretta* eli peräpohjalaismurteita, kun taas epämiellyttävimmän puhetavan tittelin sai useimmiten Helsinki. Kaiken kaikkiaan positiivisia arviointeja tuli kuitenkin enemmän kuin negatiivisia.

7 Lopuksi

Tässä tutkimuksessa olen laatimani tutkimuskyselyn pohjalta esitellyt mynämäkeläisten nuorten Suomen murteisiin liittyviä käsityksiä ja asenteita. Tutkimukseni pohjaa moniin aikaisempiin vastaaviin kansanlingvistisiin tutkimuksiin, ja aineistoni perusteella vaikuttaakin siltä, että nuoret tunnistavat murteita ja niiden piirteitä samaan tapaan kuin tavallisilla kielenkäyttäjillä on yleensä tapana (esim. Palander 2011, Mielikäinen–Palander 2014).

Vastaajien murremiellekartat ovat samantapaisia kuin aikaisemmissakin tutkimuksissa: omaa kotipaikkaa lähinnä olevat murteet rajattiin ja nimettiin tarkimmin ja useimmin, kun taas kaukaisempien murteiden tunnistaminen oli vaikeampaa. Kaukaisemmista murteista mainittiin useimmiten *Helsingin* ja *Lapin murteet*, jotka lienevät vastaajille tuttuja muista syistä. Mynämäkeläiselle kielimuodolle ominaisiksi piirteiksi vastaajat mainitsivat lounaismurteiden yleisimpiä piirteitä, joista suurin osa on myös säilyviä. He kuvailivat niitä jonkin verran ja pyrkivät jäljittelemään niitä, mutta kuvailu oli melko suurpiirteisistä ja monet piirteet jäivät myös täysin tunnistamatta. Valtaosa havainnoista on kuitenkin lingvistisen tiedon perusteella todenmukaisia. Siten johdannossa esittämäni hypoteesit näyttävät pitävän paikkansa. Eniten mainittu piirre oli ylivoimaisesti *sanojen lyhentäminen*, jota monet vastaajat pitivät myös positiivisena ilmiönä. Odotuksenmukaisesti yhdeksäsluokkalaisten vastaajien vastaukset – erityisesti murremiellekartat – olivat kielitieteellisestä näkökulmasta kaikkein täsmällisimpiä.

Aluekielimuotoihin liittyvien havaintojen lisäksi esitin tässä tutkimuksessa, miten nuoret mynämäkeläiset käsittävät oman yksilöllisen kielimuotonsa. Tarkastelin sen suhdetta alueelliseen variaatioon, mutta lisäksi esittelin nuorten käsityksiä tilanteisesta vaihtelusta. Monet vastaajat kertoivat puhekielestään siitä näkökulmasta, onko heidän käyttämänsä kieli yleiskieltä, puhekieltä vai murretta. Osalla lähtökohtana vastaukseen taas oli se, mitä murretta he puhuvat. Myös muunkinlaisia vastauksia esiintyi, mutta selvästi yleisimmät vastaukset olivat *puhekieli* ja *Turun murre*. *Turun murteen* yleisyys vastauksissa voi johtua esimerkiksi siitä, että osa nuorista pitää mynämäkeläistä puhetapaa vanhanaikaisena eivätkä siten samaistu siihen. Turku saattaa siis lähimpänä suurena kaupunkina näyttäytyä modernimpana ja vähemmän murteellisena. Tätä tukee myös se, että monet vastaajat eivät pitäneetkään hyvin Turun murteella kirjoitettuja sarjakuvia oman puhetapansa kaltaisena. Alueellisen variaation lisäksi nuoret myös tunnistivat tilanteista vaihtelua omassa kielenkäytössään ja tiedostivat erilaisia siihen vaikuttavia syitä.

Kielikäsitusten ja murrepiirteiden tunnistamisen lisäksi olen tässä tutkimuksessa esitellyt nuorten murteisiin kohdistuvia asenteita. Aineiston analyysin perusteella nuorilla on paljon asenteita erilaisia puhetapoja ja murteita kohtaan, ja suurin osa heistä kertoi pitävänsä mynämäkeläisten tavasta puhua. Oman kotipaikkakunnan lisäksi he pitivät erityisesti maantieteellisesti lähimmän suuren kaupungin, Turun, murteesta, mikä näkyy sekä A- että C-osion tehtävissä murteiden miellyttävyyteen liittyen. Myös monet muut lounaismurteet olivat suuren osan mielestä miellyttäviä, ja useat arvioivat murteiden kuvaukset liittyivätkin jollakin tavalla tuttuihin murteisiin.

Murteisiin liittyvien asenteiden analyysissä olen hyödyntänyt metakielen tarkastelua sekä erityisesti Mielikäisen ja Palanderin (2014) taksonomiaa murre-evaluoinneista. Selvästi suurin osa vastauksista perustui joko ymmärrettävyyteen ja vierauteen tai miellyttävyyteen, humoristisuuteen ja kauneuteen. Positiiviset arvioinnit liittyivät useimmiten Mynämäkeen tai muihin lounaismurteisiin ja kielteiset muihin murteisiin. Tavalliset kielenkäyttäjät voivatkin suhtautua hyvinkin negatiivisesti omasta puhetavasta poikkeaviin kielimuotoihin; murteen tutuus vaikuttaa yleensä arviointeihin niiden miellyttävyydestä (ks. esim. Palander 2011). Tämän tutkimuksen perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että mynämäkeläisten nuorten suhtautuminen muihin murteisiin on neutraalimpaa kuin monissa muissa fennistiikan kansanlingvistisissä tutkimuksissa. Tähän saattaa tosin vaikuttaa se, että nuorilla ei välttämättä ikänsä vuoksi ole vielä kovin paljon kielikontakteja ja -kokemuksia oman kieliyhteisön ulkopuolelta, eivätkä he ole välttämättä vielä omaksuneet yleisiä murteisiin ja eri kielenkäyttäjryhmiin liittyviä stereotypioita. Tavallisimmin kielimuotojen arviointeja tulikin tutuista paikoista sekä suurimmista kaupungeista. Koska kielikäsitukset ovat pitkälti opittuja (ks. esim. Mielikäinen–Palander 2002; Palander 2011), voisi tässä olla paikka jatkotutkimukselle: miten nuorten ja aikuisten kielenkäyttäjien kielikäsitukset ja -stereotypiat eroavat toisistaan?

Vaikka monet murteiden arvioinnit olivat melko positiivisia tai neutraaleja, aineistossa oli myös kielteisiä arviointeja eri kielimuodoista. Selvästi eniten negatiivisia miellelyhtymiä liittyy Helsingin puhekieleen, jonka epämiellyttävyyttä vastaajat perustelevat monenlaisilla eri tavoilla. Myös itämurteet sekä tarkemmin savolaismurteet saivat enemmän kielteisiä kuin positiivisia arviointeja. Itämurteiden kohdalla vastaajat eivät kuitenkaan perustaneet arviointejaan niinkään erilaisiin stereotypioihin, kun taas Helsingin kielimuotojen epämiellyttävyyteen yhdistyi useissa vastauksissa erilaiset käsitykset helsinkiläisistä sekä

Helsingistä paikkana. Siten näitä käsityksiä voitaisiin Mielikäisen ja Palanderin (2014: 110) esityksen mukaisesti pitää jonkinlaisina uusina heimostereotyyppioina.

Suomalaisessa kulttuurissa elää edelleen vahvasti maaseudun ja kaupunkien sekä pohjoisen ja etelän välillä. Lisäksi tutkimuksissa on havaittu, että tavallisten kielenkäyttäjät ylläpitävät ja uusintavat näitä vanhoja käsityksiä, stereotyyppioita ja vastakkainasetteluita. (Mantila 2008: 76.) Mantilan (2008: 76) mukaan tällaisen diskurssin esiintyvyyttä on tutkittu erityisesti Suomen pohjoisimmissa kunnissa, mutta tämän tutkimuksen perusteella vaikuttaa siltä, että myös melko eteläisen pienen maaseutukunnan nuoret ovat omaksuneet ja edelleen ylläpitävät tätä vastakkainasettelua. Vastakkainasettelu ei kuitenkaan ulotu koskemaan pääkaupunkiseudun ulkopuolisia kaupunkeja: kuten todettua, *Turun murre* nauttii suuresta arvostuksesta mynämäkeläisten nuorten keskuudessa.

Vaikka vastaukset yksittäisiin kysymyksiin olivat välillä lyhyitä, muodostui useiden vastauksien myötä kokonaiskuva nuorten kielikäsitteistä ja -asenteista. Vaikka vastauksiin mahtui jyrkästi kielteisiäkin kuvauksia murteiden miellyttävyydestä, tutkimukseni perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että pääasiassa mynämäkeläiset nuoret arvostavat murteita – ja niistä erityisesti omaansa. Nuoret eivät välttämättä identifioitu täysin mynämäkeläisen murteen puhujiksi, mutta kuitenkin valtaosa kotiseudun murteisiin liittyvistä arvioinneista oli positiivisia.

Tutkimustuloksia arvioidessa tulee ottaa huomioon kyselylomakkeen teossa tehtyjen valintojen vaikutukset vastauksiin. Vaikka en itse tutkimustilanteessa puhunut murteista eikä tutkimuskyselyn viimeisessä osiossa ei viitattu murteisiin, ensimmäisessä ja toisessa osassa sekä käytettiin sanaa murre että selvästi käsiteltiin murteita. Tämä on osaltaan todennäköisesti vaikuttanut siihen, miten vastaajat ovat suhtautuneet tutkimuskyselyn viimeiseen osioon ja millaisia vastauksia he ovat odottaneet tutkimuksessa haluttavan. Lisäksi osiossa A mainitut paikkakunnat sekä osion B sarjakuvien kieli ovat voineet vaikuttaa siihen, millaisia vastauksia osion C kysymyksiin on annettu. Suurin osa avoimissa kysymyksissä eniten mainituista paikoista oli mainittu A-osion miellyttävyydejärjestystehtävässä.

Kuten Aarikka (2014) tutkielmassaan toteaa, monet suomalaiset alueellisia kielimuotoja käsittelevät tutkimukset on tehty tutkijan omalla koti- tai synnyinseudulla. Myös tämä tutkimus jatkaa tätä perinnettä: olen itse syntynyt Mynämäessä ja asunut siellä suurimman osan elämästäni. Siten mynämäkeläinen puhetapa on osa omaa idiolektiani, enkä voi olla tässä aiheessa täysin objektiivinen tutkija. Vaikka olen pyrkinyt tiedostamaan oman positioni läpi

koko tutkimusprosessin tutkimuskyselyn laatimisesta päätelmien pohtimiseen, en voi täysin irtautua omista taustoistani ja käsityksistäni. Näin ollen oma positioni on voinut ja on todennäköisesti vaikuttanutkin analyysiini ja tulkintoihini. Toki täysin objektiivista tutkijaa ei ole, ja omien taustojeni vuoksi minulla on ollut myös arvokasta tietoa tutkimusaiheesta.

Vaikka useissa kansanlingvistissä tutkimuksissa on aineistona käytetty nauhoitettuja haastatteluita, uskon tämän tutkimuksen osoittavan, että myös pelkällä paperilomakkeella voidaan saada koottua varteenotettava tutkimusaineisto. Huolimatta siitä, että vastaukset ovat paikoitellen lyhyitä, rakentuu niistä kokonaiskuva vielä koulua käyvien mynämäkeläisten nuorten murrekäsityksistä ja asenteista murteita kohtaan. Koska lounaismurteista tehty kansanlingvistinen tutkimus on vähäistä, kaipaisi aihe vielä tarkempaa tutkimusta esimerkiksi eri-ikäisten kielenkäyttäjien näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa saatiin kuitenkin viitteitä siitä, miten pienehkön varsinaissuomalaisen maaseudun kunnan nuoret rakentavat kielellistä identiteettiään. Tutkimusten mukaan positiiviset arvioinnit viestivät vahvasta kielellisestä itsetunnosta (Palander 2011: 182), ja siten mynämäkeläiset nuoret vaikuttavatkin kielelliseltä itseluottamukseltaan varmoilta. Labovilaisen kieliyhteisökäsityksen näkökulmasta mynämäkeläiset nuoret vaikuttavatkin melko yhtenäiseltä kieliyhteisöltä, joka jakaa paljon samoja asenteita ja käsityksiä.

Lähteet

Aineslähteet

Kerännyt Sofia Laine. Aineiston tekijän hallussa.

Tutkimuskirjallisuus

- Aarikka, Lotta 2014. ”Mitä iloo siit o ko se o samallail kaikil”: Porilaissyntyiset ja Poriin muuttaneet nuoret aikuiset aluepuhekielen puhujina ja tarkastelijoina. Pro gradu -työ. Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- Asutusnimihakemisto. [Verkojulkaisu.] Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 47. Viitattu: 19.4.2023. Saatavissa: <https://kaino.kotus.fi/asutusnimihakemisto/>
- Deprez, Kas – Persoons, Yves 1987. Attitude. – *Sociolinguistics 1. An international handbook of the science of language and society*, s. 125–132. Toim. Ulrich Ammon, Norbert Dittmar ja Klaus J. Mattheier. Walter de Gruyter, Berlin.
- Giles, Howard – Niedzielski, Nancy 1998. Italian is Beautiful, German is Ugly. – *Language Myths*, s. 85–93. Toim. Laurie Bauer ja Peter Trudgill. Penguin Books, London.
- Halliday, M. A. K. 1978. *Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. Edward Arnold, London.
- Heikkilä, Maijastiina 2015. *Lounaissuomalaisten murrekäsityksiä*. Pro gradu -työ. Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- Hurtta, Heikki 1999. Variaation tutkimuksen myytit ja stereotypiat. – *Kirjoituksia sosiolingvistiikasta*, s. 53–103. Toim. Urho Määttä, Pekka Pälli ja Matti K. Suojanen. *Folia Fennistica & Linguistica* 22. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- Itkonen, Terho 1989. *Nurmijärven murrekirja*. Kotiseudun murrekirjoja 10. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 498. SKS, Helsinki.
- Kettunen, Lauri 1940. *Suomen murteet III A. Murrekartasto*. SKS, Helsinki.
- Kurki, Tommi 2018. Tavallisuus puhekielessä. Keski- ja pohjoispohjalaisten puhekieltä koskevia kielikäsityksiä. – *Kuinka mahottomasti nää tekkiit. Juhlakirja Harri Mantilan 60-vuotispäivän kunniaksi*, s. 325–350. Toim. Sisko Brunni, Niina Kunnas, Santeri Palviainen ja Jari Sivonen. *Studia Humaniora Ouluensia* 15. Oulun yliopisto, Oulu.

- 2021. Salienssi, subjektiivinen etäisyys ja paikannusten tarkkuus. Kansandialektologiaa havaintoja lounaissuomalaisesta näytteestä. – *Sananjalka* 63(63), s. 7–30. Saatavissa: <https://journal.fi/sananjalka/article/view/102866>
- Korhonen, Ritva 2004. Asutusnimihakemisto sanakirjassa. – *Kielikello: Kielenhuollon tiedotuslehti* 4/2004. [Verkkolehti.] Kotimaisten kielten keskus, Helsinki. Saatavissa: <https://www.kielikello.fi/-/asutusnimihakemisto-sanakirjassa>
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. [Verkkojulkaisu.] Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. Jatkuvasti päivitettävä julkaisu, tuorein päivitys 10.11.2022. Kotimaisten kielten keskus, Helsinki. Saatavissa: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/>
- Kotus, Suomen murteet = Kotimaisten kielten keskus: Suomen murteet. [Verkkosivu.] https://www.kotus.fi/kielitieto/murteet/suomen_murteet
- Kui, sanos Aku* 1999. [Sarjakuva-albumi.] Toim. Paula Antila, Riku Perälä ja Elina Toppari. Helsinki Media, Helsinki.
- Labov, William 1972. *Sociolinguistic Patterns*. Basil Blackwell, Oxford.
- Laine, Sofia 2021. *Mynämäessä vai Mynämäellä? Mynämäki-nimen sisä- ja ulkopaikallissijojen välinen variaatio ja siihen liittyvät asenteet*. Kandidaatintutkielma. Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- Lappalainen, Hanna 2001. Sosiolingvistinen katsaus suomalaisnuorten nykypuhekieleen ja sen tutkimukseen. – *Vir.* 105(1), s. 74–101. Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/view/40068/9561>
- 2004. *Variaatio ja sen funktiot: Erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variaation ja vuorovaikutuksen tarkastelua*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 964. SKS, Helsinki.
- Lyytikäinen, Erkki – Rekunen, Jorma – Yli-Paavola, Jaakko 2013. *Suomen murrekirja*. Gaudeamus, Helsinki.
- Mantila, Harri 2008. Variaatiosta identiteettiin. – *Nuoret kielikuvassa – Kouluikäisten kieli 2000-luvulla*. Toim. Sara Routarinne ja Tuula Uusi-Hallila. Tietolipas 220. SKS, Helsinki.
- Mielikäinen, Aila 1986. Nykysuomen murtuvat murrerajat. – *Kielikello: Kielenhuollon tiedotuslehti* 2/1986. [Verkkolehti.] Saatavissa: <https://www.kielikello.fi/-/nykysuomen-murtuvat-murrerajat>
- Mielikäinen, Aila – Palander, Marjatta 2002. Suomalaisten murreasenteista. – *Sananjalka* 44(1), s. 86–109.

- 2014. *Miten suomalaiset puhuvat murteista? Kansanlingvistinen tutkimus metakielestä.* Suomi 203. SKS, Helsinki.
- Mynämäen identiteettitarina* 2019. [Verkkajulkaisu]. Viitattu 19.4.2023. Saatavissa: <https://v-sliitto.maps.arcgis.com/apps/Cascade/index.html?appid=5bee60da00e64421bfbf3d770ba73bdd>
- Mäkitalo, Nelli 2020. *Ensin miätein ja sitten tutkein: Kaksitavuisten i-vartaloisten verbien imperfektin i ~ ei -vaihtelun esiintyvyys ja tiedostettavuus Satakunnan alueella puhuttavissa murteissa.* Pro gradu -työ. Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- Niedzielski, Nancy A. – Preston, Dennis R. 2000. *Folk Linguistics.* Mouton de Gruyter, Berlin.
- 2007. Folk pragmatics. – *Handbook of pragmatics*, s. 1–12. Toim. Jan-Ola Östman ja Jef Verschueren. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.
- Nieminen, Annamaija 2007. *Forssalaisnuorten murreasenteet.* Pro gradu -työ. Turun yliopisto.
- Nupponen, Anne-Maria 2011. ”Savon murre” savolaiskorvin – Kansa murteen havainnoijana. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu.
- Palander, Marjatta 2001. Kansan käsityksistä lingvistiikkaa. – *Vir.* 105(1), s. 147–151. Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/view/40078/9571>
- 2011. *Itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsitykset.* Suomi 200. SKS, Helsinki.
- Paunonen, Heikki 1982. Suomen kielen sociolingvistinen vaihtelu tutkimuskohteena. – *Sociolingvistiikan näkymiä*, s. 35–110. Toim. Matti K. Suojanen ja Päivikki Suojanen. Gaudeamus, Helsinki.
- 2006. Lounaismurteiden asema suomen murteiden rytmityksessä. – *Kohtauspaikkana kieli: näkökulmia persoonaan, muutokseen ja valintoihin*, s. 249–268. Toim. Taru Nordlund, Tiina Onikki-Rantajääskö ja Toni Suutari. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1078. SKS, Helsinki.
- Preston, Dennis R. 1996. Whaddayaknow? The Modes of Folk Linguistics Awareness. – *Language Awareness* 5(1), s. 40–74.
- 1998. Folk metalanguage. – *Metalanguage. Social and ideological perspectives*, s. 75–101. Toim. Adam Jaworski, Nikolas Coupland ja Darius Galasinski. Cardiff Roundtable in Sociolinguistics 3. Language, Power and Social Process 11. Mouton de Gruyter, Berlin.

- Sivula, Fanni 2016. ”*Aikalai lyhemppä se on kon tua kirjakiäl*” – luvialaisten käsitykset omasta paikallismurteestaan ja suomen kielen murrealueista. Pro gradu -työ. Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- Rapola, Martti 1947. *Johdatus Suomen murteisiin*. Tietolipas 4. SKS, Helsinki.
- 1966. *Suomen kielen äännehistorian luennot*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 283. SKS, Helsinki.
- Rácz Péter 2013. *Saliency in sociolinguistics. A quantitative approach*. Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der Philologischen Fakultät der Albert-Ludwigs-Universität Freiburg. Albert-Ludwigs Universität, Freiburg.
- Räsänen, Maaret – Palander, Marjatta 2015. Kansandialektologinen testi murrepiirteiden keskinäisestä murteellisuusjärjestyksestä. – *Vir.* 119(1), s. 4–33. Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/view/41515>
- SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SMS = *Suomen murteiden sanakirja*. [Verkkojulkaisu.] Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 30. Jatkuvasti päivitettävä julkaisu, tuorein päivitys 10.6.2022. Kotimaisten kielten keskus, Helsinki. Saatavissa: <https://kaino.kotus.fi/sms/>
- Suuri suomalainen murrekirja* 2017. [Sarjakuva-albumi]. Toim. Jenni Hurme ja Aki Hyyppä. Sanoma Media Finland, Helsinki.
- Särkölä, Sajja 2020. *Lounaissuomalaisten kielitietoisuus – Kielenpiirteiden tiedostaminen murteessa ja omassa puhekielessä*. Pro gradu -työ. Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- Vaattovaara, Johanna 2009. *Meän tapa puhua. Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1224. SKS, Helsinki.
- Vir. = *Virittäjä*. Kotikielen Seuran aikakauslehti. Kotikielen Seura, Helsinki.
- VISK = Hakulinen, Auli – Vilkuna, Maria – Korhonen, Riitta – Koivisto, Vesa – Heinonen, Tarja Riitta – Alho, Irja 2004. *Iso suomen kielioppi*. [Verkkoversio. Viitattu 20.4.2023.] SKS, Helsinki. Saatavissa: <https://kaino.kotus.fi/visk/etusivu.php>
- Wiik, Kalevi 2004. *Suomen murteet: Kvantitatiivinen tutkimus*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 987. SKS, Helsinki.
- 2006. *Sano se murteella: Minkälaisia suomen murteet ovat ja missä niitä puhutaan?* Pilot-kustannus, Tampere.

Liitteet

Liite 1. Tutkimuslomake

Kun täytät tämän lomakkeen ja palautat sen kyselyn tekijälle, annat luvan käyttää vastauksiasi nimettömänä tutkimuksessa.

Vastaa ennen varsinaista tutkimuskyselyä seuraaviin kysymyksiin:

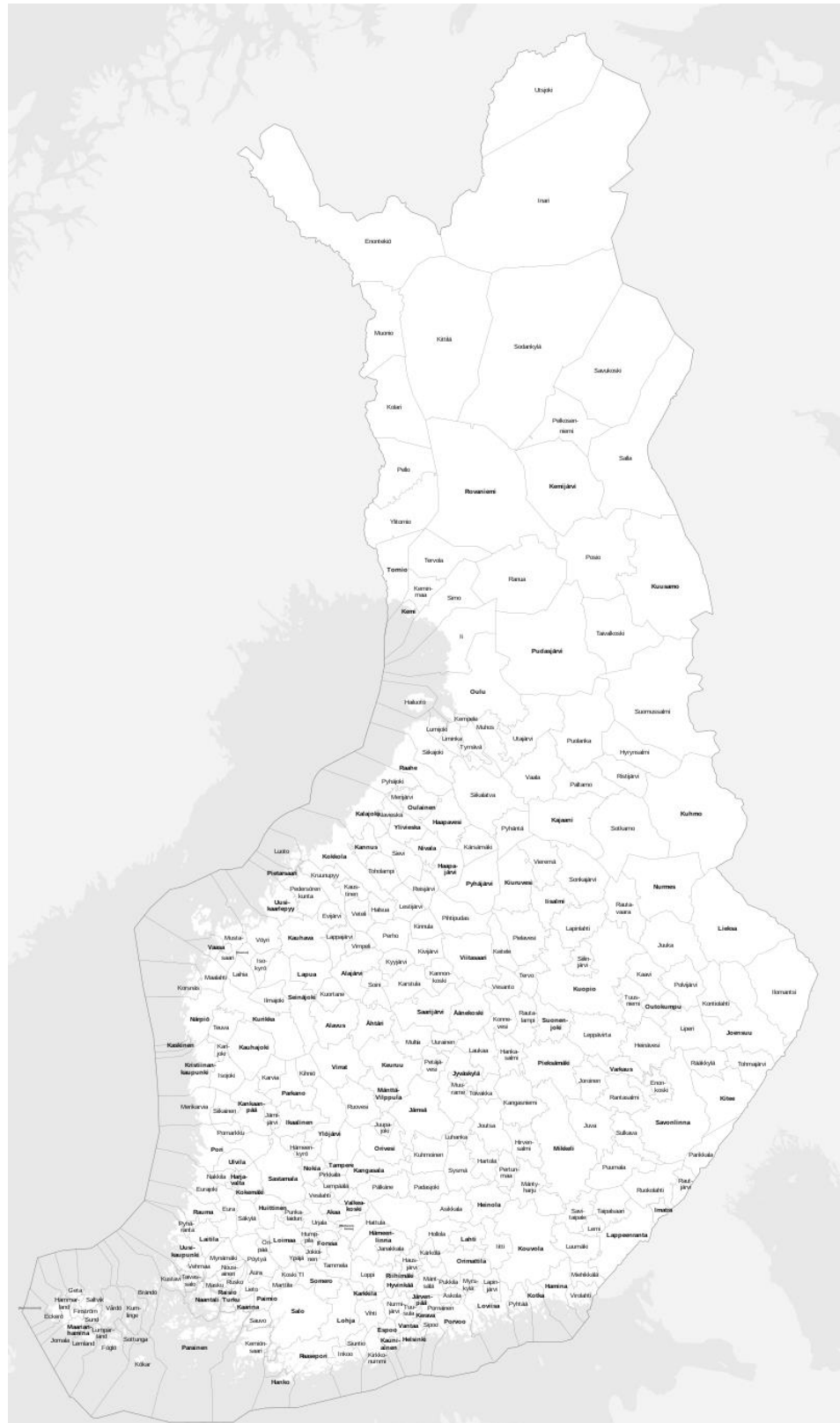
1. Sukupuoli:
  - Mies
  - Nainen
  - Muu/en halua vastata

2. Ikä: _____ vuotta

3. Luokka-aste:
  - Seitsemäs
  - Kahdeksas
  - Yhdeksäs

4. Äidinkieli:
  - Suomi
  - Ruotsi
  - Muu, mikä: _____

5. Asuinseutu:
  - Mynämäen keskusta/alkuperäinen Mynämäen alue ennen kuntaliitoksia
  - Mietoisten alue, Mynämäki
  - Karjalan alue, Mynämäki
  - Muu kuin Mynämäki, mikä: _____

6. Olen asunut Mynämäessä _____ vuotta.

Tässä tutkimuskyselyssä on kolme osiota (A, B ja C). Vastaa kaikkiin osioihin.

A-osio

Piirrä alla olevaan Suomen karttaan Suomen murrealueet ja nimeä ne. Laita lisäksi alla olevat paikkakunnat järjestykseen sen perusteella, missä puhutaan mielestäsi miellyttävimmällä tavalla (1 = miellyttävin, 8 = epämiellyttävin).

- ___ Mynämäki
- ___ Nousiainen
- ___ Vehmaa
- ___ Laitila
- ___ Turku
- ___ Rauma
- ___ Pori
- ___ Helsinki
- ___ Tampere

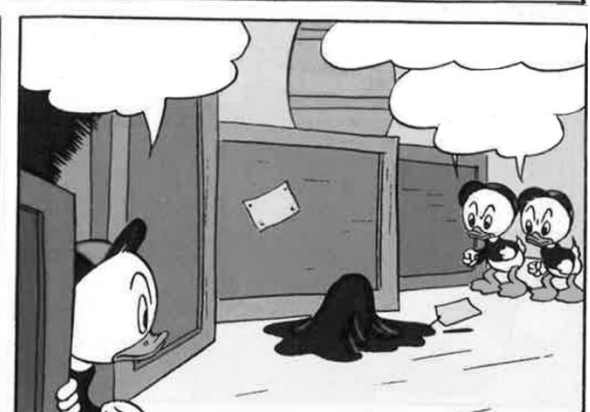
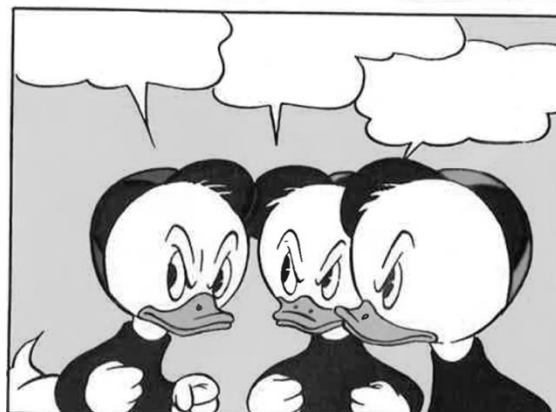
B-osio

Lue alla olevat kolme sarjakuvaa. Sarjakuvien alla on samat sarjakuvat ilman puhekuplien tekstejä. Käännä sarjakuvien tekstit yleiskielelle (kirjakielle) tyhjiin puhekupliin. Vastaa lisäksi lopussa oleviin kysymyksiin.

1.

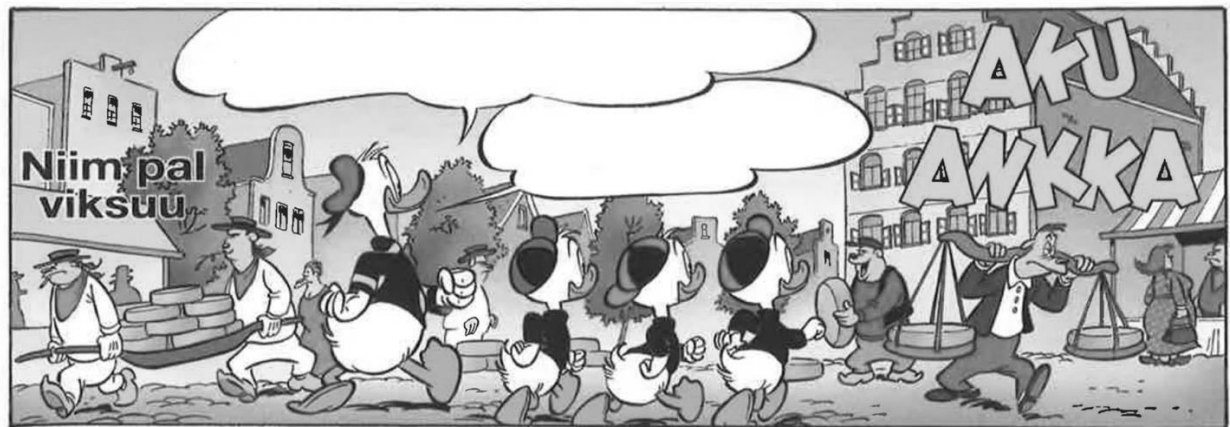
2.

3.

H2012-015

H2012-015

1. Kuinka arvioisit sarjakuvien alkuperäisiä tekstejä? Ympyröi vaihtoehto.

Täysin yleiskielisiä	1	2	3	4	5	Täysin puhekielisiä

Täysin omaa puhetapaani vastaavia	1	2	3	4	5	Täysin omasta puhetavastani poikkeavia

Täysin oman paikkakuntani puhetapaa vastaavia	1	2	3	4	5	Täysin oman paikkakuntani puhetavasta poikkeavia

2. Kiinnittikö sarjakuvissa jokin erityisesti huomiota? Jos kiinnitti, mikä?

C-osio

Vastaa alla oleviin kysymyksiin. Voit tarvittaessa jatkaa vastauksiasi osion lopussa olevaan tyhjään tilaan.

1. Millaista kieltä itse puhut?

---

2. Miten mynämäkeläisten käyttämä kieli eroaa mielestäsi yleiskielestä?

---

3. Millaiset kielenpiirteet tai sanat ovat tyypillisiä mynämäkeläisille? Millaisia piirteitä mynämäkeläiset eivät käytä?

---

4. Kuinka kauas Mynämäestä pitää mennä, että puhetapa muuttuu?

---

5. Miten kuvailisit mynämäkeläisten tapaa puhua? Pidätkö siitä vai etkö pidä siitä?

---

6. Missä päin Suomea puhutaan kauneinta/miellyttävintä kieltä? Miksi ajattelet näin?

---

7. Missä päin Suomea puhutaan ruminta/epämiellyttävintä kieltä? Miksi ajattelet näin?

---

8. Onko sinulle joskus huomautettu puhetavastasi? Kyllä Ei

Missä ja millaisessa tilanteessa?

---

9. Huomaatko joskus muuttavasi puhetapaasi? Usein Joskus Harvoin En koskaan

Millä tavalla ja millaisissa tilanteissa?

---

10. Haluatko kommentoida vielä jotain muuta?
